

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

Yıl 5 • Sayı 55 • Mayıs 1995 • 50.000.- TL • (KDV DAHİL) ISSN 1300 - 4158

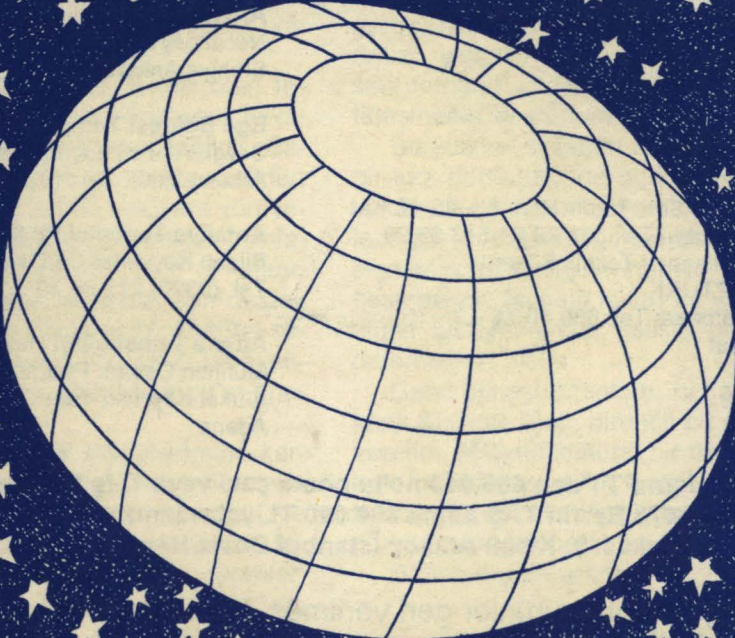
BAHARI ÖRGÜTLEYELİM

★ Kooperatifin Ünvanı : S.S. Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık
Üretim Kooperatifi'dir. Kısaltılmış adı KARYA'dır.

★ Kooperatifin Merkezi : Ankara'dadır.

★ Amaç ve Faaliyet konuları : Kültür, bilim, sanat ve felsefe dallarında her türlü
etkinliklerde bulunmak, bu alanda bilimsel araştırmalar yapmak ve yurtiçi ve
yurtdışında bilimsel, sanatsal ve kültürel değer birikimlerini tanıtmak için her
★ türlü üretim etkinliğini gerçekleştirmek.

★ Bilimin, felsefenin, sanatın, kültürün gelişmesi ve yaygınlaştırılması için
kurumsallaşmaya yönelik çalışmalarda bulunmak...

İÇİNDEKİLER

Baharı Örgütleyelim	1
Afşar TİMUÇİN	
Nietzsche'nin Başkaldıran Dünyası	3
Kemal ÖZER	
Oğullarımız Savaşmasın Diyen Anaların Söylediği (Şiir)	7
Betül ÇÖTÜKSÖKEN	
"Credo"dan "Cogito"ya, "Cogito"dan "Credo"ya	8
Leyla ŞAHİN	
Pir Sultan Tarihi'nden (Şiir)	11
Bülent HABORA	
Sevgi Yolu/Palmiyealtı Sohbetleri	12
Mustafa Bayram MISIR	
Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik	13
İlhan AKALIN	
Sınıf ve Kültür	16
Erhan Yıldırım	
Son On Yılda Türkiye'de Aydın Konumlanması	23
Mevlüt KIRNAPÇI	
Şiirler	25
Fevzi GÜMÜŞ	
Sanatsal Emeğin Örgütlenmesinde Bir Model Olarak "Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri"	26
Aydın ÖZTÜRK	
Hoşçakal Çocuk Yüreğim (Şiir)	28
Halidun ŞEN	
Okurların Dikkatine	29
Berrin TAŞ	
Şiirler	32

Sinan KUTLU	
Gece Aşkı Doğurur: Gül Dikenini Öpünce	34
Ayhan ERGÜN	
Şiirler	36
Şeref BİLSEL	
Salıncak Susmalarım- "İssiz Bir Dosta Yeşil Mektuplar"	37
Yılmaz ELMAS	
Metin İkkin: "Geleceğin Emekçisi Olun"	40
İbrahim ÖKSÜZ	
Sevda Türküsü (Şiir)	41
Hüseyin Hilmi BULUNMAZ	
Tiyatroda Devrim	42
Nihat ATEŞ	
Günaydın Anne (Şiir)	43
Tuğrul YILMAZSOY	
Ayağa Kalkın Efendiler	44
Ali Ersin GÜNÇE	
Solt Manager (Şiir)	45
Güngör GENÇAY	
Zihni Anadolu'ya Sorular	46
Mustafa ÖZ	
Demokrasi Masalı	50
Zeki OĞUZ	
Sürgün (Öykü)	52
İsmet ALICI	
Çocukluğumun Eylül Düşleri (Şiir)	54
İnsancıl'a Mektup	55
Cengiz GÜNDOĞDU	
Yıldız Güncesi	57

Sahibi-Yazışları Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADIYE GÜLE

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat
5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ofset Hazırlık: İnsancıl Teknik Bölümü
Kapak: Asım ÖZTÜRK
Baskı: Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım: Yay-Sat

ISSN 1300-4158

Ankara Temsilciliği Burak Gürçan
Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18
Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80

Ege Bölgesi Temsilciliği Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No 27 (Efes Otel
Arkası) İzmir. Tel (0232) 368 02 64

Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı
Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya.
Tel: (0326) 213 88 39

Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp
Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla
Altıkat Köprüsü Yanı
Adana

**Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy
İstanbul 11 37-38678 Berrin TAŞ adına 500.000 TL yatırımınız yeterlidir. Avrupa 80 Mark
T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37-314 499 17**

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 boyutundaki kağıdın
tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Baharı Örgütleyelim

Gazetelerin bombalandığı, muhalif aydınların düşüncelerinden dolayı mahkum edildiği, sosyalistlerin gözaltında kaybedildiği, sosyalist dergi ve gazete bürolarının basılarak emekçilerinin zindanlarda hırpalandığı, Gaziosmanpaşa'ların, Ümraniye'lerin kıyıldığı, Sivas'ların yakıldığı bir ülkede umarsız, her şeye duyarsız kalmamızı istiyor sistem. Biz sustukça her yeni gün silahlanmaya trilyonlar akıtılıyor. İşçi sınıfına sıfır zam dayatılarak hakkı gasbediliyor. Demokratik hak ve özgürlükler, ülkemizin bir yanında süren kirli savaş bahane edilerek kısıtlanıyor.

Böyle bir ülkede, insan yüreği baharı nasıl karşılar? Kıpır kıpır, tazelenen binbir umutla, coşkuyla, yaşam sevinciyle mi? Hayır, buruk... Çünkü insana baharın tadına varmasına dahi izin verilmez. Dünya baharla gürül gürül yeşerirken, insanın yüreğinin kıpırtısını çalar, içindeki coşku-yu soğurur, renkliliği ya kömür karasıyla ya da -mürekkep lekesiyle karartır sömürgeci. İnsan, insanlık onurunu kurtarmak için kalkışmaya görsün, bu kez sistem güneşli çiçek tarlalarını kan gölüne döndürür.

Baharlarda, 1 Mayıs'larda, işçi sınıfının eylemiyle, ortaklaşmanın gerçek değer olduğu, insanlığın hakkettiği o görkemli yarına ulaşacağına olan inanç daha da güçlenir. O yarı, insanı insana kırdırmayan, emeği sövmeyen, insanın dilini, kültürünü farkına vararak yaşayacağı, yaşadığı bir dünyadır.

Bu ortamda, bir kültür-sanat dergisi olan **İnsancıl'a** düşen sorumluluk nedir? Şunu çok iyi biliyoruz. Sanat, politikadan bağımsız değildir. Sanatı, yanında olunan sınıfın politikası belirler. Hiçbir politik hareket, salt politik araçlarla yürümez. Politika, doğası gereği hayatın diğer alanlarında da önemli belirleyenlerden biri olmalıdır. Her güçlü politik hareketin yanında, ona destek olan, o politikaya göre şekillenmiş bir kültürel-sanatsal harekete ihtiyaç vardır. İşçi sınıfı hareketinin yanında ve ona destek olan **İnsancıl'ın** önemi burada ortaya çıkıyor.

İnsancıl dergisi beş yıldır star sistemine karşı, milimetrik bir mücadele veriyor. Bu mücadelede, kendine sosyalist diyenlerin desteğini ve dostluğunu yeterince gördüğü söylenemez. **İnsancıl'ı** "sekte", "kaba", "keskin" olarak görenler; hiçbir sosyalist hareketin, burjuva kültürünü, estetiğini, sanatçısını karşısına almadan yeni bir

dünyanın sözcülüğünü yapamayacağını bilmelidirler. Çünkü hayat bütünseldir.

1 Mayıs 1995'e girerken emeğin yanında olan herkesin, yeni dünya için bir şeyler yapması gerektiğini düşünüyoruz. Muhalif kültür mücadelesi zemininde, sistemin starlarına, emeğin saygınlığını ve insanlık onurunu kendi cüzdanlarının biraz daha şişkinleşmesi uğruna ayaklar altına almaya çalışan kalemşörlerine dur diyebilmek için kolektif bir güç olmanın gerekliliğini bir kez daha hatırlatıyoruz.

Kapitalist kültür tekellerine ve hegemonyasına, kültür-sanat aristokrasisine, karşı durabilmek için, tempo-yu hızlandırmak, muhalif kültür platformlarını çoğaltarak örgütlenmek gerekir. Bizlere roman, film, oyun, şiir diye sunulan, tapon ürünlere tek vücut halinde hayır diyebilmek için de örgütlenmek gerekir.

Muhalif kültür yayınlarının, yayıncılarının, yazarlarının farkında dahi olmadan, kültür endüstrisinin dayattığı çeşitli yayın tekellerini eleştirmemize rağmen, onları kurumlar halinde içimize sokarak, insani mücadeleye, yeni insan yaratımına hız kazandıramayız. Kapitalist kültür tekellerinin egemenliğinin kırılabilmesi, hegemonyasının aşılabilmesi için, hepimizin desteği ve ortak tavrı gerekiyor. Birbirimize sırtımızı dönmekten, yerinde sayan insanlar haline gelmekten kaçınmak gerek. Tartışılmazları tartışabilmek, kendi ürünlerimizi, yayınlarımızı(roman, şiir, film, oyun, resim, fotoğraf vd.) yaygınlaştırebilmek için kolektifleşmenin ilk adımını atmamız gerekiyor.

Bu yüzden **İnsancıl** okurları ve yazarları, size bir kez daha çağrıda bulunuyoruz. Edilgenlikten yakınıyorsanız, star sisteminin sizin insani değerlerinize ve üretkenliğinize saldırdığına, kolektifleşmenin gerekliliğine inanıyorsanız daha fazla beklemeyin! Muhalif kültür ve yayıncılık kooperatifinin kurulmasında, gelişip büyümesinde sizin de emeğiniz olsun.

Gelin güneşi örtenlere, baharı yasaklayanlara karşı özverili, ilkel, dirençli bir dayanışma örneği verelim. Muhalif kültürel bir örgütlenme oluşturalım. İnsana yakışacak, gerçek bir demokratik ortamda güneşli ellerin güçlerini birleştirebilecekleri okur yazar kooperatifini kuralım.

Baharı örgütleyelim.

İNSANCIL ANKARA EMEKÇİLERİ

SENNUR SEZER
ŞİİR GÜNDEMİ
ÇIKTI
İNSANCIL YAYINLARI

75.000. TL

SENNUR SEZER DOSTLARINA...
Güzel insan Sennur Sezer'in yeni eseri **ŞİİR GÜNDEMİ** için
bir tanıtım toplantısı düzenlenmiştir... Sennur Sezer
dostlarını bekliyoruz.

15 Mayıs 1995 - Saat 17.00-19.00

Adres:

BULUNMAZ KÜLTÜR MERKEZİ
Aznavur Pasajı 212-8 Galatasaray

Nietzsche'nin Başkaldıran Dünyası

Afşar TİMUÇİN

Friedrich Nietzsche 15 Ekim 1844'de Lützen yakınlarındaki Röcken'de doğdu. Röcken, Leipzig yöresindeki en büyük köylerden biridir. Nietzsche'nin babası da dedesi de papazdı. Baba Nietzsche incelikli, yumuşak, kültürlü bir insandı. Nietzsche babasını yitirdiğinde çok küçüktü, bu ölümle çok sarsıldı. Bundan sonra onun büyükannesinin yanında yaşaması gerekiyordu. O ve kızkardeşi koyu dinci büyükannenin ve ondan geri kalmayan iki halanın denetiminde büyüdüler. Nietzsche Bonn ve Leipzig üniversitelerinde okudu. Genç yaşta Schopenhauer'ın kötümser felsefesiyle ilgilendi. Ünlü alman bestecisi Wagner'le olan dostluğu sert bir çekişmeyle kesilene kadar sürdü ve onu çok etkiledi. 1868'de Basel üniversitesinde yunan dili profesörü olan Nietzsche bu görevini on yıl sürdürdü. İşinden ayrılmasının nedeni sağlığını hızla yitirmekte oluşuydu. İtalya'da uzun bir geziye çıktı; Cenova, Roma ve Venedik'te eski kültür değerlerini araştırdı; Empedokles'le, Chopin'le, Rossini'yle, Stendhal'le ve Bizet'yle ilgilendi. 1889 ocağında, Torino'da, frengiye bağlı olduğu sanılan bir bunama bunalımı geçirdi, arkasından felç oldu. Basel'de bir sağlık evinde uzun süre kaldı, sonra kızkardeşinin yanına Weimar'a gitti. 25 ağustos 1900'de orada öldü.

Schopenhauer felsefesinden ve eski yunan filozoflarından çok şey taşıyan felsefesinde Nietzsche dizgesel çerçevede düşünmekten çok bir şair tutarlılığıyla ya da duyarlılığıyla insanı araştırmaya girişti. Felsefesi yoğun bir yaşam sevgisinin lirik ve heyecanlı anlatımından oluşmuştur diyebiliriz. Tümüyle ben'e dayanan, tümüyle bireyci bir bakış açısında sınırlanan bu felsefe o dönemdeki alman toplumunun dileklerini duyururken hastalıklı bir ruhun gergitlerini de yansıtır. Bu felsefenin önemi bizi lendimizi aramaya yöneltmesidir, insanın değerini yüceltmesidir, küçük insan olmanın dar ve kolay çerçevelerinden kurtarmaya çalışmasıdır. Zayıflıklarını at, insana yaraşır ol, pislikle beslenme, yalanların dünyasında küçülme demek ister bize. Bu felsefe XIX. yüzyılın bilime dayalı, olumcu, ilerlemeci, tarihselci görüşlerine kökten karşıdır, ama her şeyden önce hristiyan ahlakına karşıdır, özellikle de katolik kilisesine karşıdır. Nietzsche felsefesinin faşistlerce ve nasyonal sosyalistlerce kötüye kullanılmış olması özellikle temelindeki Üstinsan kavramıyla ilgilidir. Konu Nietzsche'yi sevmek ya da sevmemek, tutmak ya da tutmamak sorunu değil, yalnızca ve yalnızca anlamak sorunudur. Biz burada onun felsefesini özetlemek yerine atılğan yanını göstermek istedik.

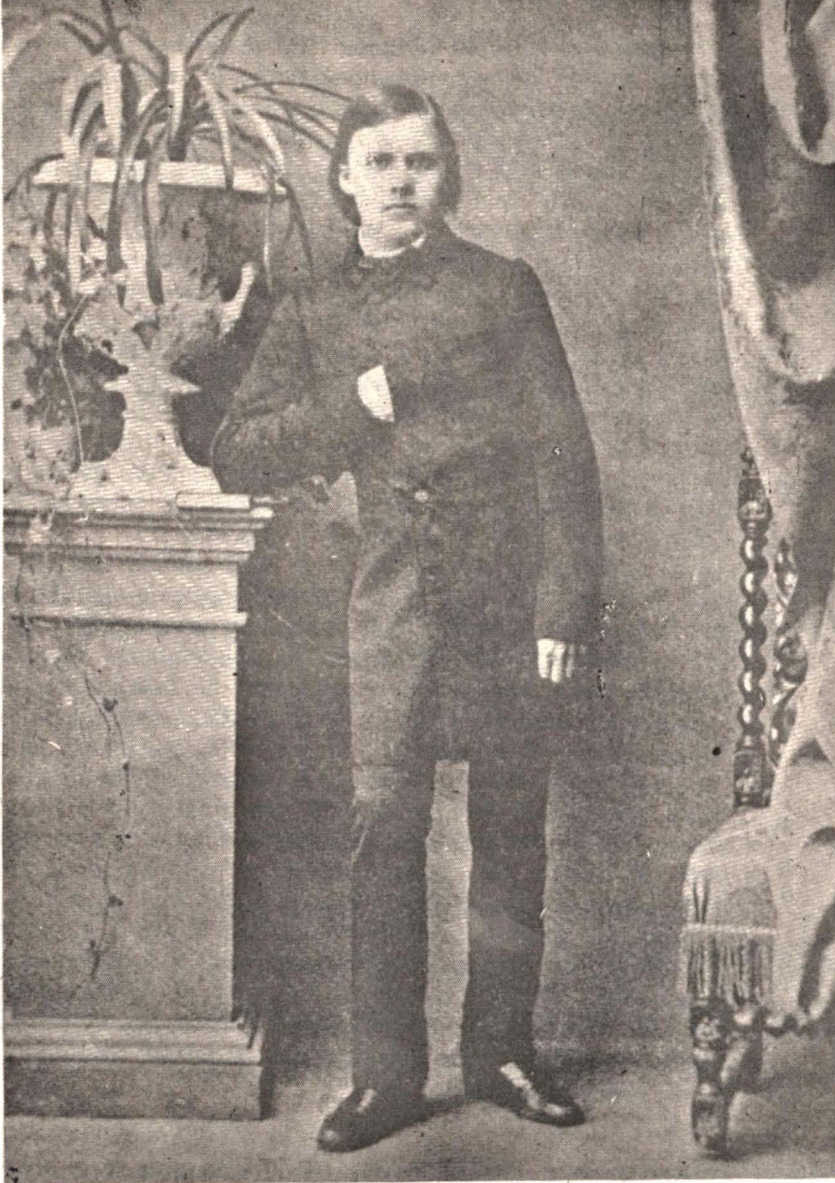
Afşar TİMUÇİN

Nietzsche'nin düşünce dünyası coşkun, atılğan, dur durak bilmez bir gönlün taşmalarıyla belirlenmiştir. Dünyada hiç durmadan bir yeniyi arayanın dünyasıdır bu. "Her an yeni olsun gördüğün/ Bilge kişi her şeye şaşan kişidir" der Gide. Her şey yaşamayı sevmekle ya da sevmemekle, onu göze almakla ya da almamakla ilgilidir. Nietzsche'nin düşüncesi yaşamı yüceltmekle başlar ve biter. Bir yaşam tutkusunun düşüncesi ya da şiiridir bu. Şiirdir, çünkü anlamı sözün simgesel bileşimlerinde yakalar ve dışlaştırır. "Gerçekte ben de güneş gibi yaşamı ve tüm derin denizleri severim" der Nietzsche. Gide, bir aklıktan sözeder, "Aklığım beni yarı yolda koymayacak" der

Şöyle der "Şu dünyada tanıdığım en güzel şey/ Ah Nathanael, aklığım benim." Nietzsche de böyle bir aklıktan sözeder: "Aklığımın garip oyunları var." İnsanın tek dayanağı vardır: yaşam. İnsanın tek amacı olmalıdır: dünyanın iyileştirilmesi. İnsanın tek gücü olabilir: güç istemi. Yaşam yaşanılmalıdır, dünya nimetleri gözden çıkarılamayacak kadar önemlidir. "De bana, bu kırmızı elmalar kimin için daldan düştü." Dünya tartışmasız güzeldir, yeter ki insan kendini yok eden şeyi, içindeki ve dışındaki engeli yokedebilsin. Dünya nimetlerinde Gide "Senin için hiçbir şey aileden, odandan, geçmişinden daha tehlikeli değil" diyecektir Nietzsche felsefesi her şeyden önce bir

başkaldırı felsefesidir, Camus'den önce Nietzsche bize başkaldırmayı bir yaşam kategorisi olarak sunmuştur. Ona göre "Başkaldırma kölenin soyluluğudur" Nietzsche'de karşımıza çıkan birey başkaldıran bireydir. Birey olmak, ayrı olmaktır, apayrı olmaktır. Bu ayrılığı Gide şöyle anlatacaktır "Her ruh kendisini başka ruhlardan ayıran yanlarıyla ilgilendiriyordu beni." Nietzsche gibi bir ahlaksızcı olan Gide şunları öğütler: "Sana benzeyenin yanında kalma, hiç kalma

Bozulmuş, her şeyden önce de hristiyan ahlakının egemenliğiyle bozulmuş bir dünyada karşımıza her zaman, en olmadık yerde olumsuzluklar çıkacaktır: "İyi balıklar yakalamak için ağıma denizlere attım, ama her zaman eski bir tanrının başı takıldı ağıma." Bu yüzden yaşamı yüklenmek, omuzlamak gerekir: sıkıntıyla ya da tiksintiyle değil, heyecanla. "Yaşamın bakılası olması için oyununu iyi oynamak gerekir." Oyununu iyi oynamak her kişinin becerebileceği bir iş

Nietzsche 16 Yaşında

Nathanael. "Bırak herkes kendi yaşamıyla ilgilensin." Nietzsche şöyle yakını: "Çok az şey biliyoruz ve çok kötü öğreniyoruz: o zaman yalan söylememiz gerekiyor." Yalan, bozulmuş bir dünyada düşüklüğün simgesi gibidir, bir değer sorunu, bir onur sorunu ortaya koyar; kaba ahlak kurallarından çok insan olmanın özüyle ilgilidir. Yalan bizim sefil dünyamızı açıklar. Gide şöyle diyecektir: "Işığı fosfora nasıl bağlarsa eylemlerimiz de bize öyle bağlıdır. Onlar bizi bitirirler, tamam, ama yüceliğimizi de onlar kurarlar."

değildir. "Bugün küçük insanlar efendi oldu" der Nietzsche. Hemen dünyanın her yerinde, burada da orada da herkesin söyleyebileceği bir sözdür bu, ancak filozofun kitabında özel bir anlam kazanır. "Bu tür sözler uzun kulaklar için söylenmemiştir: tüm sözler tüm ağızlara göre kurulmuş değildir." Burada insanların birbirinden ayrıldığını görürüz. Tüm insanları kardeş sayan hristiyan ahlakına karşı Nietzsche bir seçkincilik ahlakı geliştirir.

"Bırak kentin iğrenç kalabalığını gitsin" der Baudelaire. Bu genel insandan yakındır, bir seçkinin, seçkincinin yakınıdır. Kalıp değerlerle yetinen, yaşamı enine boyuna düşünüp tartışmayan, gündeliğin çarkları arasında yitip gitmiş büyük topluluklar vardır. Bu topluluklar ortak ve sınırlı, yüzeysel ve donmuş bir bilinçte yitmiş gibidirler. Onlar kendilerindeki azla yetinirler. Onlar için çok belli koridorlar vardır, bazen birden sağa dönmeleri, sonra birden -elbette kural gereği- sola dönmeleri, bir süre öyle gitmeleri, sonra gene bir başka yöne dönmeleri gerekmektedir. "Onlar her zaman izleyici olmak isterler" Onların "Bilgelikleri çok zaman bataklık kokar" Etkin ve canlı değildirler. "Gülüşlerinde buz var" Onlar her zaman doğaüstüne yönelmek isteyeceklerdir. Gözleri her zaman yukarıdadır. Kurtuluşu bekler, kurtuluşu umarlar. Bu yolda öğretiler geliştirmişlerdir. En çok da günah-tan korkarlar. "Nathanael, artık günaha inanmıyorum" der Gide. Nietzsche onların bedenlerinden sıyrılmak istediklerini bildirir. "Beden onlara göre hastalıklı bir şeydir, bile isteye tenlerinden çıkıyorlar. Ölümü bildirenleri dinliyorlar, bu yüzden, bu yüzden öteleri öneriyorlar." Bedenlerini aşağılayan bu insanlar ruhları tertemiz kişiler midir? Ne gezer! "Kardeşlerim, söyleyin bana, bedeniniz ruhunuzun nesini gösteriyor? Ruhunuz yoksunluk, pislik, acınası yetersizlik değil mi? Gerçekte insan kirli bir ırmaktır. Kirli bir ırmağı alabilmek için okyanus olmak gerekir."

Nietzsche'nin ahlakı bir bu dünya ahlakıdır, ayrıca bir kalıp değerler ahlakı değil bir özgürlük ahlakıdır. Dünyayı aşağılayan hristiyan ahlakıyla sonuna dek karşıtlaşır. Bir başka dünya adına bu dünyayı aşağılayan tüm ahlakların karşısındadır. Küçük insan küçücük ahlakıyla tüm tehlikelerden kaçacak, alışılmışın dinginliğinde esenliği bulacaktır. Kimileri hiçbir şey yapmamış, bu yüzden ellerini kirliletmemişlerdir. "Onlar küçücük yaşamları içinde tertemizdirler." Ancak bu temizlik pisliğin temizliğidir, temizlik gibi görünen pisliktir. Her yerde köleler ve zorbalar vardır, pisler vardır. Köleler de efendiler de pistir. Gerçek insan köleler ve zorbalar arasında yitip gitmemelidir. "Köle misin? Senden dost olmaz. Zorba mısın? Senin dostların olmaz." Gerçekte zorbalar da bir tür köledirler. Burada Baudelaire'in güzelim *Yolculuk* şiirini anımsarız, sonu ölüm isteğiyle biten şiirini: "Kadın aşağılık, gururlu ve alçak köle, / Gülmeden kendine hayran,

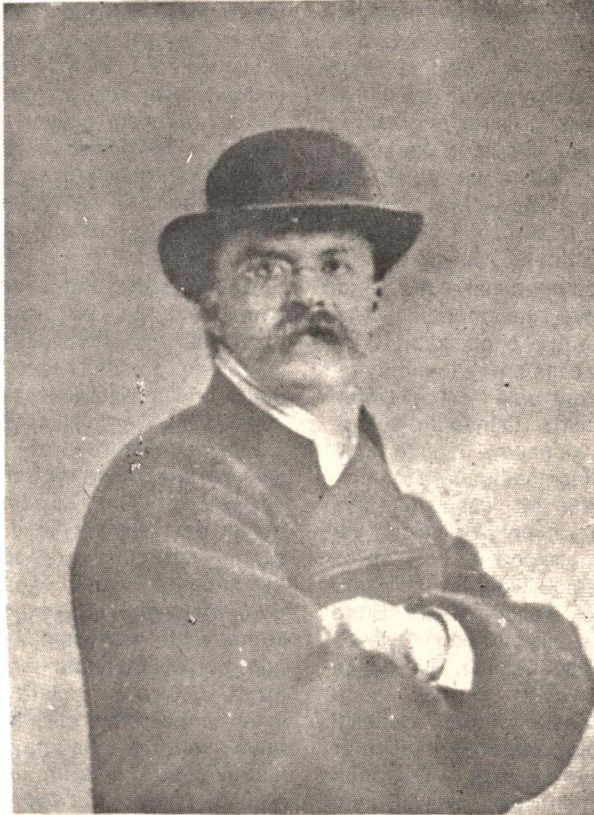
tiksinmeden kendini seven, / Erkek obur, çapkın, kaba, açgözlü zorba, / Kölenin kölesi, lağımda akan dere, / Cellat kudurur, kurban gözyaşı döker, / Kanın tadlandığı ve koktuğu bayram, / İktidarın zehiri çildirir zorbayı, / Halk da sersemleten kırbaçlara vurgundur." Kimi çoban kimi koyun görünümündedir. "Gerçekte çobanlar da koyundu" der Nietzsche. Önemli olan insana ulaşmaktır, daha ötede, daha ileride üstün insandan geçerek Üstinsan'a ulaşmaktır.

Tanrıların egemen olduğu bir dünyadan insanın egemen olduğu bir dünyaya geçme dileğidir bu. Bunun için etkin olana yönelmek, etkin yaşamı kurabilmek gerekir. "Her etkin eylem şehvetle birlikte

olacaktır" der Gide. Nietzsche için yaşam bir coşkidur. "Zerdüş't ağılamak ve şarkı söylemek ister." Bu da bir şeyleri göze almak demektir. Yaratıcı insan acıyı göze almış insandır. Bir tür savaşıdır o. Hatta acımasız savaşıdır. "Size şunu diyorum: danseden bir yıldız doğurabilmek için kendinde bir kaos gezdirmek gerekir." Oysa hemen herkes aynı durumda kalıplanmış bir düzenden yanadır. Her yerde biçimler, kalıp biçimler vardır. Her şey değişmezi önerir ya da yaşar gibidir. Dünyada her şey kosmos'a kesmiş gibidir. İçlerinde ve dışlarında düzeni tam olarak yakalamışa benzeyen insanlar vardır her yanda. Bunlar istemeyen ama yetinen, savaşmayan ama benimseyen, karşı çıkmayan ama onaylayan sinmişlerdir. Bir korkaklar sürüsü oluşturur gibidirler. Aralarından ayrılan her kişi tedirgin eder onları. Toplu

bir yokoluşun içinde mutlu gibidirler. Neyi özledikleri belli değildir. Daha baştan yenilmişlerdir ve yenilmişliği önerirler. Yenilmişliğin erdemini yaşarlar. Bir tür erdemsizlik erdemidir yaşadıkları. Her şeyi iyi ve kötüye göre ölçerler. "Eylemin iyi mi kötü mü olduğunu düşünmeden eylemde bulunmak. İyi mi kötü mü diye düşünmeden sevmek." Böyle der Gide. Nietzsche bireyi her durumda bir savaşçı olarak görmek ister. Gerçek insan bir yaşam savaşçısıdır. Savaşçı kesinliklerin insanıdır. "Savaşçı çok tatlı meyvaları sevmez." O bir yaratıcıdır ve "Bütün yaratıcılar katidir." Yaratıcının ya da savaşçının katiliğini bir tür amaca varma kesinliği olarak görmek gerekir.

"Her gerçek insanda oynamak isteyen bir çocuk gizlidir." Gerçek insan oynar ve tehlikelere dalar. Tehlikeyi göze almak gerçek insan olmanın gereğidir. "Gerçek insanın iki isteği vardır: tehlike ve oyun. Bu yüzden kadını en tehlikeli oyuncak olarak arzular."

Nietzsche - 1869

Gerçek insan her zaman aşkın çılgınlığını yaşayacaktır: "Gerçekten yaşamı seviyoruz, yaşama alıştığımızdan değil, aşka alıştığımız için. Aşkta her zaman biraz çılgınlık vardır. Ama çılgınlıkta da her zaman biraz ussallık vardır." Gide aşkı sevgiden ayıracak, "Sevgi değil, değil Nathanael, aşk" diyecektir. Evet, gerçek insan tehlikelerin insanıdır. Her yerde tehlike olacaktır. İp cambazı ipten düştüğünde, düşüp ölümün eşiğine geldiğinde Zerdüş'tü onu şu sözlerle avutur "Sen mesleğini tehlikelerden kurdun, bunda aşağılanacak bir şey yok ki. İşte şimdi mesleğin seni yokediyor, seni kendi ellerimle gömeceğim." Uzun ve tehlikeli yollardan yürümelidir insan. "Zerdüş'tü uzun yolculuklara çıkanların ve tehlikesiz yaşamayanların dostudur."

Hristiyanların katı belirleyiciliğinden, hristiyan ahlakından açık bir yakınlıktan bu ve gerçek anlamda bir ahlaksızlık bildirisi. Ahlaksız ahlaksız değildir. Nietzsche özgür ahlaktan yanadır, bu dünya erdemini sevdiğini bildirir. O belki de biraz geç kalmış bir pagandır. Ahlaksız geçerli kuralların karşısına kendi canlı değerlerini koyar. Böyle bir ahlak her şeyden önce bu dünyaya sıkı sıkıya ve tam bir özgürlükle bağlanmayı zorunlu kılar. Özgürlük ahlakın baş koşuludur. Kişi neyi doğru biliyorsa onu yapmalıdır, başkalarını yok saymak pahasına kendi değerlerini yaşama geçirmeye çalışmalıdır. "Size söylüyorum kardeşlerim, toprağa bağlı kalın, size doğaüstü umutlardan sözedenlere inanmayın." Dünyayı ancak böylesi bir özgür ahlak çerçevesinde çaba göstererek yetkin kılabiliriz. Dünyanın yetkinleşmesi insanın kendini yetkin kılmasına bağlıdır. Eski pagan ahlakları insanın tanılaşmasından söz ediyorlardı, bir Herakles olma düşünüyü canlı tutmaya bakıyorlardı. Hristiyan için insan bir orta yer oluşturun, o ne bir tanrı olabilir ne de bir hiçlik. Nietzsche hristiyan ahlakçılığına karşıdır: "Yaşam yükselmek ister ve yükselerek kendini aşar." Buna göre gerçek insan bir yaşam ustası olacaktır. Öyleyse gerçek anlamda yaşamak kolay değildir. Bir başka deyişle bir sürü yaşamı kolaydır da tek insan olabilmek zordur. İnsanın başdöndürücü derinliği yaşamın, gerçek yaşamın kolay olmadığını duyurur bize: "Geçende gözlerine baktım ey yaşam. O zaman bana dipsiz bir uçuruma dalmışım gibi geldi." Bunun için insan kendini yeterli bulmalıdır ya da daha doğrusu yeterli kılmalıdır, yoksa yarı yolda kalabilir, sürünün içinden çıkmayabilir. Kendinde tam anlamında insan olma gücü bulamayanlara insana yaraşır işlere boş yere davranmamalıdır. "Kuş olmayan, uçurumların üstüne yuva yapmamalıdır" *Yüce dağlar* şiirinde şöyle der Nietzsche "Yepyeni dostlara açık bırak kapını! / Eskileri at gitsin! / Bırak eski anıları! / Eskiden gençtin, şimdi eskisinden çok daha gençsin!"

Evet, yaşamın aşılması gerekir. "Yaşam bana kendisi şu gizi verdi: bak, dedi bana, ben her zaman kendi kendisini aşması gereken şeyim." Bunun için insan her şeyden önce ne yapıp yapıp kendine güvenebilmelidir. "Önce kendinize inanmak yürekliliğini gösterin." Çünkü "Kendi kendine inanmayan her zaman yalan söyler" İnsan olma yolundaki, dünyayı insanlaştırma yolundaki insan

gerçek sevinci, gerçek mutluluğu tadacaktır ve şöyle diyecektir: "Şimdi tüy gibiyim, şimdi uçuyorum, şimdi kendimi kendi altımdan görüyorum, şimdi bir tanrı dansediyor bende." Danseden tanrı fikri çokkulu yaşamla, yaşama bağlanışla ilgilidir, yaşamı yüceltmeyle ilgilidir "Ben ancak danseden bir tanrıya inanabilirdim." Böyle der Nietzsche. O zaman insan ne yapıp yapıp yeni bu dünyada, insan olmanın olanaklarında arayacaktır: "Yeni şarkılar için yeni sazlar gereklidir" Yaşam sürekli dönüşür ya da insan yaşamı sürekli dönüştürülmelidir. Zaman hızla akar. "En iyi erdem unutmak ve geçmektir." İnsan bu yolda kendindeki gücü, güç istemi'ni etkin kılmalıdır. "Her zaman istediğinizi yapın ama, her şeyden önce isteyebilenlerden olun." İstemeyenler, isteyemeyenler için bir şey yapmak gerekmez mi? Gerekmez. "İnsan iyileşmezlerin hekimi olmak istemelidir." Demek ki insanın insan olarak çabası önemlidir. "En yüksek dağlar nereden geliyor diye sormuştum geçende, meğer onlar denizden geliyorlarmış." Bu çerçevede güçlü insan güçsüz insandan ayrı tutulmalıdır elbette. "İyi bir avcı iyi av yapmalıdır." Kısacası, istemeyi bilmek gerekir. İnsanın gücü istemli oluşundan gelir. "İstem yaratıcıdır."

İnsan bütün bir insanlığa kendini adayabildiği zaman, bütün bir insanlıkla sevinip bütün bir insanlıkla acı çekebildiği zaman insandır. Bütün bir insanlığın acısını çekebilenler insanı anlayabilecek olan, onu geliştirebilecek, onu yüceltebilecek olan kimselerdir. Der ki Nietzsche: "Bence siz yeterince acı çekmiyorsunuz henüz! Çünkü siz kendi acınızı çekmiyorsunuz, insanın acısını çekmiyorsunuz. Tersini söylerseniz yalan söylemiş olursunuz. Siz hiçbiriniz benim acı çektiğim şeyden acı çekmiyorsunuz." Acı çeken, insanlık için acı çeken insanların çoğu kendince bir oyunu oynamaktadır ya da acı çeker görünmektedir. Bu ince kalpazanlar ve ince komedyenler dünyasında hiçbir şey bizi şaşırtmamalıdır: bu sefil dünyada geçerli olan şey yalnızca ve yalnızca küçük insan olma erdemidir. Ne olursa olsun insan olmak yolunda "İnsan, bedeniyile ve ruhuyla büyük sorunları yaşamayı bilmelidir." Geçmiş verimli kılarak geleceği doğurmak şimdi'nin tek anlamı olmak gerekir. Öyleyse her şeyi insan olma değeri açısından yargılamak gerekecektir. Değeri belirleyen de yararlılık değil güçlülüktür diyebiliriz. Önemli olan güçlü olmaktır. Her anlamda insana yaraşır güçlülüklerle donanmış olmaktır. Güçlü kimseler gelecekteki mutlu insanları yaratmakla yükümlüdürler. Öbürleri? Öbürleri her durumda yok olmaya, kendi küçüklüğü altında ezilmeye, bir güçlüye yem olmaya her durumda mahkumdur. Evet, insan olma yolunda hep yukarılara tırmanmak gerekecektir, serüveni yüklenmek, tehlikeleri göze almak gerekecektir, kolayı gözden çıkarmak gerekecektir, kestirme yolları unutmak gerekecektir, kalıp değerlerden vazgeçmek gerekecektir yani gerçek anlamda yaşama adanmışlığını koymak gerekecektir. Korkuları atmak gerekecektir. Yalanı, ikiyüzlülüğü bırakmak gerekecektir. Tam insan olmak gerekecektir. "Taniyan, yaratan, seven" olmak gerekecektir.

OĞULLARIMIZ SAVAŞMASIN DİYEN ANALARIN SÖYLEDİĞİ

Sen orda başlarsın söylemeye, ben burda
bir ağızdan konuşmasak da söylediğimiz bir

bırakın bir sevda köprüsü olarak kalsın
şu gökkuşağı, şu yürekten yüreğe akan karanfil

Sen orada tutarsın soluğunu, ben burda
bir haber değmiş sanki kanatlarına kuşların

aynı dili konuşmasak da kaygımız aynı
ölüm sanki avucumuza bir konar bir havalanır

Sen orda çırpınır durursun, ben burda
nasıl temiz ve ak ise sabahın ilk ışığı

ilk yaşam çılgılığı doğan bebeğin, gelinin duvağı
yine öyle kalsın, kirlenmesin bu savaşla

Sen orda yorgun düşersin, ben burda
gecelerimiz uyku tutmaz, ellerimiz sürekli ıslak

önümüzde bir türlü eksilmeyen kirliler yığını
arınmak nedir bilmiyor çünkü biz yıkadıkça

Sen orda sarsıcı bir titreşim, ben burda
kanamaya hazır bir çizik, bir utanç gölgesi

susanların suratlarında, acıya kulak tıkayanların
ve girmekten kaçanların barış türküleriyle kurulan barikata

Kemal ÖZER

"Credo"dan "Cogito"ya, "Cogito"dan "Credo"ya

Betül ÇOTUKSÖKEN

İnsan akıl ile inanç arasında, kimi zaman ağırlıklı olarak birinden yana kimi zaman da ötekinden yana olmak üzere gidip gelen bir varlık. Antikçağda "mitologos" ikiliğini yaşayan insan, daha sonraki dönemlerde de benzer tutumunu sürdürüyor. Öte yandan insan şu ya da bu yanıyla belirleme çabaları öteden beri, özellikle felsefenin asıl gündemini oluşturmuştur. Her zaman olmasa da filozofların yeni bir insan yeni bir toplum tasarımıyla son amaçlarını belirlemeye çalışmaları, ister istemez onları birtakım saptamalara götürmüştür. "İnsan nedir?" "İnsanı insan yapan nedir?" sorusu bu bağlamda en temel soru gibi görünmektedir filozof için. Bu belirlemeler içinde de en yaygın, en etkiileyici olanı, insanın akıl varlığı olması, düşünen varlık olması gibi deyişlerde anlatımını bulmaktadır. Akıl, düşünme insanı insan yapan özgül ayrım olduğuna göre aklın yönelimi de kendisi gibi olana, varolanı varolan yapan şeye doğrudur. "Benzer benzeri" bilir ilkesi gereğince, akıl da düşünme de kendisi gibi olana yönelir. Başka bir deyişle, akıl ve onun edimi olan düşünme insanın en temel yönüdür, işte bu temel yön, kendisi gibi olana, her türlü varolanın asıl taşıyıcısı olana onu bilmek üzere yönelmektedir. Böylece, bilen ile bilinen arasındaki ortak temel, belirginlik kazanmaktadır, başka deyişle bilme de böyle, bu yolla gerçekleşmektedir.

Bu türden bir usavurmada, akılıyürütmede bilen ile bilinenin özce aynı olmasından daha doğal bir şey yoktur. Varolan da bilen kadar ussaldır. Daha ileri bir deyişle varolan ussal, ussal olan da varolandır. Böyle bir belirleme, uç noktada idealist-rasyonalist bir tutumdan başka bir şey değildir. Varolanların varolması da, bilinmesi ve dile getirilmesi de akla bağlıdır. Bu yaklaşım Herakleitos'un logos'unda en güzel anlatımını bulmaktadır.

Aklın, insanın bir formu, özü olarak insanı insan yapan en temel öge olarak kendini göstermesi ve bu aklın da varolan herşeyde kendine benzer bir özü araması düşünce tarihinin hemen her döneminde başka bir kılıkla ortaya çıkmıştır. Akıl ve bunun en belirgin edimi olarak düşünme, giderek özne, düşünen varlık kavramlarını birey, kişi kavramlarını gündeme getir-

miştir. Düşünen bireye varış, çok uzun bir zaman gerektirmiştir.

Düşünce tarihi, bir bakıma insanın birey oluşunun, kişi oluşunun giderek yurttaş oluşunun bir tarihidir. Böyle bir tarih ancak düz bir çizgi izlemiyor ve hiç de yalın değil, burada çözümlenmesi gereken karmaşık ilişkiler söz konusu. Bu durumda şu belirlemelerde bulunmak aydınlatıcı olacaktır.

Akıl-inanç, bireysel özne-mutlak özne, düşünme-inanma türünden nirengi noktalarını belirlemek olanaklıdır. İnsan dünyasında bunlar zaman zaman ya da sırasıyla ağırlıklı olarak gündeme gelmişlerdir, gelmektedirler.

Bireyin, tek insanın çoğu zaman bir toplum varlığı olduğu gözden kaçırılır, bu da bilerek, bilinçli olarak yapılır çoğunlukla. Çünkü asıl amaç, insanın daha iyi anlaşılabilmesidir. Varolana yönelen insan kuşkusuz, bir toplum, tarih, kültür varlığı olarak varolana yönelir. Buna karşın, onun özgül yanını/yanlarını belirlemek üzere, toplum, tarih, kültür varlığı olduğu adeta paranteze alınır. Birey olarak, ne ise o olarak ortaya konmaya çalışılır insan. İşte böyle bir yaklaşımda ona ama sadece ona özgü olduğu ileri sürülen bir yöndür akıl. Akıl, insanın kendi dışındaki yapılara onları bilmek, kavramak, anlamak üzere yönelişinde, oluşturduğu, yarattığı, bizzat yaptığı herşeyi gerek oluşturmasında, yaratmasında, yapmasında, gerekse de onları bilmesinde kavramasında aracı olan en belirgin özgür ayrımdır. Akıl, insanın etkinliğidir, onu asıl var kılandır. Akıl yerine yer yer zihin deyişi de geçebilir. Hatta daha eski bir terminolojiyle, ruh da denebilir. Ruh, zihin, düşünce bilme etkinliklerinin yer aldığı bir alan gibidir adeta. Akıl, us deyişi, hep bir düzen fikrini de gündem getirir. Bilenin ussal oluşuna ilişkin söylemler, giderek varolan herşeyin bir ussallığı olması gerektiği savının ortaya atılmasıyla, varolan düzenin salt insan usunda değil, dışdünyanın kendisinde de varolduğu anlayışının gündeme gelmesine yol açmıştır. Buna göre herşey bir düzene göre olup bitmektedir. Bu düzenin evrensel düzenin düzenleyicisi ilkin ona içkin iken, daha sonraları aşkın, onun dışında yeralan mutlak bir varlık olarak görülmüştür. Böylece varlık kavramı en yetkin

olarak bu aşkın varlıkla özdeşleştirilmiş ve bu varlığa ilişkin tutumun da onu bilmekten çok inanmaya izin verecek şekilde olduğu öne sürüşleri ortaya çıkmıştır. Aklın, düşünmenin karşısında ya da yanında olmak üzere inanç ve inanma burada söz konusudur. Aklın yöneldiği yapılar kendisiyle belli bir kesişme noktasında olan yapılardır, inanmanın, inancın yöneldiği yapılarla da inanan varlığın, insanın bir kesişme noktasının olması gerekir, başka deyişle ortak paydalarının olması gerekir. Paganlıkta bu ortak payda ya da paydalar seven, nefret, eden kiskanar, aşık olan tanrı, tanrıça tasarımlarında mitologya'da kendine yer buluyordu. Aşkın varlık, dünyayı, dışdünyayı, eylem alanını aşan varlık için durum ne olacaktır? Akılla yaklaşmak mümkün müdür böyle bir yapıya? Tek tanrı dinler Kutsal Kitapları aracılığıyla, peygamberler aracılığıyla bu bağlantıyı kurmaya, hatta yer yer, bütün bu oluşumların akılla kavranılabilirliği üzerinde durmaya çalışmışlardır. Kutsal Kitapların söylemleri içeriklerinin akılla da kavranılabilir olduğu konusunda, yandaşlarına birçok ipucu vermektedir. Ancak bu tutumlarda daha çok, sorgulamadan inanma edimi ağır basmaktadır.

Inanma da düşünme gibi bir insan edimi. Antropolojik verilere göre de hiçbir insanda eksik değil inanma edimi, her zaman yüce, aşkın bir varlığa inanma şeklinde olmasa da daha günlük yaşamda bile bu edimin gerçekleşmediği bir dünya düşünmek olanaksız. Her an kuşku, her an sorgulama, herşeyden kuşku duyma, insanın her an bastığı zeminin kaydığını hissetmesi ve bu kaymanın belirsizliği içinde yaşamaya zorlanması son derece zor bir durumdur, dahası hastalıklı bir durumdur. Öyleyse bütün insanların özgül ayrımlarından biri insanın inanması aynı zamanda ve inanç içeriklerini günlük hayatta da daha yüksek, din gibi bir planda da düşünmesine konu yapması, salt edilgin bir inanma edimiyle yetinmemesi de yine insani bir tutumdur.

Bir bakıma insan dünyasında-ister kendine ister başkasına dayalı olarak-akıl eksik olmadığı gibi, inanma da eksik değildir. İnsan dünyasında inanmanın birkaç biçimini görmek olanaklıdır. T. Mengüşoğlu'ya göre inanmanın üç biçimi vardır. "1. Dış faktörlere bağlı inanma, 2. İmmanent inanma, 3. Refleksiyona dayanan inanma. Birincisi sanayicinin, mimarın, tüccarın inanmasıdır, ikincisi teknikçi ile bilim adamının inanmasıdır, üçüncüsü ise günlük hayattaki inanmadır" (T. Mengüşoğlu. **İNSAN FELSEFESİ Remzi Kltabevi, İstanbul, 1988. s. 201**)

Refleksiyonlu, yönetilen inanma ise doğaüstü olan birşeye inanmaktır. "Gerek dinde, gereksiz bilgi teorisinde insanla obje, insanla doğaüstü varlık arasında ilişki kurmak, yani dinde doğaüstü varlığı, bilgi teorisinde objeyi kavramak önemlidir" (a.g.y. s.202)

Ne tek bir insanda ne de toplumda inanma eksik değildir. İşte yönetilen inanma ile tarihin her döneminde karşılaşmaktayız. (a.g.y. s. 203)

Ortaçağ denilen zaman kesitinde yaklaşık bin yıl boyunca insan dünyası dinsel boyutu büyük ölçüde ağır basan böyle bir serüven yaşadı "anlayayım diye inanıyorum", "aklı araştıran inanç" deyişleri belki de bu çağın en belirgin tutumlarını sergilemekte. Keskin bir mantıklı tam da akılcı bir tutumla bütün bunlar yapıldı. Bir bakıma hiçbir çağda ussal yaklaşımlar, akılcı tavır takınmalar eksik değil, ama nasıl bir akıl ve yine

nasil bir akılcılık? Asıl üzerinde durulması gereken konu bu.

Dar anlamda akıl, insan da içinde olmak üzere herşeyi belli bir düzene sokmak, herşeye bu düzene göre inancın bakmak. Bu anlamda akıl ile mantık eşdeğeridir, mantıklı olmak, akla uygun davranmaktır, tutum ve davranışlarında akli ölçü almaktır. Düşünce tarihinde böyle bir akli gerçekleştiren, birey olarak insandır, ancak böyle bir yeti tektanrı dinler bağlamında onların söylemleriyle de pekiştirilerek ya da onların söylemleri felsefeleştirilerek giderek yaratıcı konumdaki bir özneye, Tanrı'ya yüklenmiştir. Herşeyin yapıcısı ve yaratıcısı olan Tanrı aracılığıyla ussal düzen bütünüyle gerçekleşmektedir. İnsana düşen de yine Tanrı'nın yöneticiliğindeki akli sayesinde bu düzeni anlamaya, kavramaya çalışmaktır. Böylece insani akıl Tanrı'ya, tanrısal akla bağlanmıştır. Ortaçağdaki akılcılık işte böyle bir akılcılıktır. Herşeyden önce tek yapıcı ve yaratıcı olarak Tanrı'nın varlığına inanma ve tümüyle bu sınırlar içindeki evreni akılla kavramaya çalışma ve böyle bir kavrayışı gerçekleştireceğine inanma, Tanrı'nın varlığına bile akılla kanıtlar getirme, akıl aracılığıyla Tanrı'yı kavramaya çalışma.

Aklın bu türden işlemlerle kendini sunuşu (daha önce de dile getirildiği gibi) büyük ölçüde Ortaçağa özgü bir tutumdur. Burada tanrısal akla, mutlak akla ve onun hem varetme hem de bilme edimlerini içinde bulunduruşuna tam olarak güvenme söz konusudur. Aklın doğruları ile inancın doğrularını birarada içiçe görme burada söz konusudur.

Ancak henüz aklın, bilme yetilerinin eleştirisi gündemde olmamakla birlikte bilme yetisinin giderek ayrıştığı görülmektedir. Kutsal metinlerin içerdiği söylemler bir yana atılmamakla birlikte-üstelik onları anlamaya çabasının getirdiği sorumluluklarla birlikte- "yaratılmış dünyayı" kavrama bu dönem filozofunun başlıca görevidir. Varlıkla ilgili söylemler çoğunlukla Tanrı ile ilgili söylemlerle, metafizik, tanrıbilimle karışır ya da metafiziğin konusu ile tanrıbilimin konusunun ne olduğu konusunda tartışılır. Özellikle "varlık" ile ilgili tartışmalar da giderek Kutsal Kitap söylemlerinin ilettikleriyle çoğunlukla uzlaşmakla birlikte örneğin ilk felsefe anlamındaki metafizikle, dönemin dilbilgisi, mantık çalışmalarıyla beslene dilsel çözümlemelerle, aklın doğruları ile inancın doğrularını ayrıştırma gibi bir noktaya gelinir. Bu arada hep varlığını sürdüren akılcılığa karşı bir tutum olarak belli bir tür panteizm ya da daha genel adıyla mistik tutumlar, herşeyin Aristoteles'in mantık, varlık, dil kategorileriyle açıklanamayacağını ileri süren düşünüş biçimleri ve adıcı tutumlar Ortaçağ akılcılığını sarsmaya başlar. Dışdünya, düşünme, dil ilişkilerinde yeni bakış açılarının ortak bileşeni olan adıcılık, yavaş yavaş dışdünyaya yönelme onun bireysel yapılarda kendini sunan varlığına bel bağlama yeni akılcılık türlerinin belirmesinde de katkılı olur.

Düşünen insana artık yeni bir akıl, yeni bir araç başka deyişle mantık gerekecektir. Ayrıca belki yine aynı doğrulara ulaşmak üzere kimi şeylerden kuşku duymak gerekecektir, hatta bu kuşkuyu son sınırlarına kadar vardırma, Augustinus'un "yanılıyorum öyleyse varım" düşüncesini, "kuşku duyuyorum, düşünüyorum öyleyse varım" düşüncesine dönüştürmek ve bu çerçevede düşünme edimini, varolmanın (düşünen varlık olarak varolma) temeline yerleştirmek Descartes'in başarısıdır. "Credo"dan "cogito"ya geçiş, büyük bir dönü-

şümdür bu. Anlamak için inanmadan, anlamak, kavramak için düşünmeye dönüş. Bireysel özneyi öne çıkaran tutumlarla birlikte insanın anlama yetisini sadece doğuştan iderle sınırlamama (Descartes), hatta bunları hiç mi hiç hesaba katmama (Locke), dil ve diğer kültür araçlarıyla insan dünyasına giren düşüncelerle, önyargılarla savaşıma, bunları yoketmeye çabalama (Bacon), önceki yapıyı: eleştirme büyük ölçüde de ana dayanaklarını bir yana atmaya çalışma, yeni bir yapı kurma, yeni dönemin başlıca idealleridir. İnsanı, insan doğasını keşfetme çabalarına girişme, insana yeniden özne olma olanağını açma Tanrısal ışığı, doğal ışık haline getirme. İşte bütün bunlar yeni dönemin başarıları. Ama öte yandan da bütün bu yeni oluşumlarla birlikte, insanın bastığı zemin kaymaya başlamaktadır. Ancak akıl, aklıla aydınlanan akıl (N. Uygur, *İç Dışlı Batı'nın Kültür Dünyası, Ara Yayıncılık, İstanbul 1992 s. 46*) uzunca bir süre daha kendini koruyacak nesnellik arayışları tanrısal bağlamdan insansal bağlama geçecektir. Akla ve aklın içeriğine ilişkin kuşku tavrı, aklın kıyasıya eleştirilmesine yönelecektir (Kant). Önceleri bağımsız birer bilgi alanı oluşturan varlık metafiziğine ilişkin tutumlar eleştirilecek, sınırlandırılacak, bilgi ile ilgili, bilmenin koşulları ile ilgili saptayışlar öne çıkarılacaktır. Varlık metafiziklerinin insanın bilme yetisi ölçü alınarak gerçekleştirilen eleştirisi felsefede yeni bir dönemin başlangıçlarını oluşturacaktır. İnsan aklının öne çıkmakla yetinmeyişi, kendisini de eleştirmesi bu yeni tutumun en temel özelliği durumundadır.

İnsanın doğayı keşfetmesi ve ona akli aracılığıyla egemen olması, giderek böyle bir tavrın yolaçtığı olumsuz sonuçlar, akla bel bağlayan tutumların bu kez kıyasıya eleştirilmesine yol açmıştır. Aklın modern kullanımı bu kez alınan bu sonuçlardan dolayı bir yavaş atılmaya çalışılmaktadır. Aydınlanma, modernlikle birlikte insanlara hiç kuşkusuz daha iyi yaşanabilir bir dünya, daha nesnel daha hoşgörülü bir dünya varediyordu. Oysa sonuç savaşlar, yıkımlar, felaketler oldu denebilir. Ama öte yandan şunu da düşünmek gerek, inançlar alanı da kutsal söylemler de insalara umut, sevgi, paylaşıma vadediyor. Ancak tarihin belli dönemlerinde din adına, kutsallıklar adına savaşlar çıkmadı mı? Öyleyse bu oluşumların arkaplanına daha başka nedenleri aramak gerek. Bu da antropoloji açısından, insanın "disharmonik" bir varlık oluşundan çekip çıkarılacak ipuçlarıyla olabilir. "İnsanda iyi ve kötüyü yapabilecek durumlarla yani disharmonik durumlarla karşılaşma (...) temelini insanın değer duygusunda, onun bir olanaklar varlığı olmasında bulur. (...) İnsanın disharmonik bir varlık olması, onun başarılarının meydana gelmesinde, gelişmesinde önemli bir rol oynar. Bir kez, devlet kurma, din, çalışma gibi varlık koşulları, doğrudan doğruya, öteki insan başarıları ise bunlar dolayısıyla onun disharmonik bir varlık olmasına dayanır." (Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi, Remzi Kitabevi İstanbul, 1988 ss. 290-291*). İşte, insanın varlık yapısındaki disharmoni, insan dünyasındaki iyinin de kötünün de kaynağı oluyor. En iyi amaçları gerçekleştirmek üzere ortaya çıkan yapılar, sonunda insanların cehennemi olabiliyor adeta. İnsan aklıyla iyi olanı, yararlı olanı gerçekleştirebildiği gibi yine aklıyla en olumsuz olanı da yapabiliyor, başkalarının kötülüğü için çabalayabiliyor, işkence yapabiliyor, öldürebiliyor. Öte yandan insan, inançlar adına, dinsel

güçler adına başka insanların yıkımlarına yol açabiliyor. İşte bütün bu tutumlar temelini insanın varlık yapısında buluyor, bulabiliyor.

Belki de aydınlanmacı tutumlar tam da bu noktada bütün eleştirilerin asıl hedefi olabiliyor. Böyle bir eleştiri karşısında günümüzde hala aydınlanmacılığın misyonunu yüklenen bir insan ne diyebilir? Prof. Dr. Walter Jens, bildirildiğine göre, Almanya'nın yaşayan en önemli aydınlanmacısıdır. İşte kendisiyle yapılan ve *Türkiye Felsefe Kurumu Bülteninde* yayımlanan bir söyleşide, kendisine şöyle bir soru dizisi yöneltiliyor. "Kendinizi aydınlanma geleneği içerisinde görüyorsunuz. Aydınlanma, en gecinden 18. yüzyıldan beri, Lessing'ten beri bu ülkede hoşgörü, karşılıklı barışçı bir anlayış için uğraşıyor, akla güveniyor.

Aydınlanma, ya da akla güven boş mu çıktı? Hitler öncesindeki yanlış gelişme neydi? Bugün de ırkçı saldırılara bakınca yanlış olan nedir?" Walter Jens'in cevabı ise şöyledir. "İmdi durum şu. Aydınlanmacı bir kişinin, eli tabancalı köktenci bir kişi karşısında şansı olamaz. Aydınlanma konusunda iki noktaya değinmek istiyorum.

Aydınlanmadan uzaklaşmak demek, efsaneye, kan ve toprak düşüncesine, yani salt akıldışına kaymak demektir. Kanımca, aydınlanmayla onabiliriz de, ölebiliriz de. Ama aydınlanma da kendini irdelemek zorundadır. Bu Horkheimer'den beri biliyoruz. Zira, akılcı yollarla da, o feci, yok edici kamplar oluşturulabilir.

İkincisi, ki bu bana önemli görünüyor. Aydınlanma, salt **Ratio** ile, usla özdeş değildir. Bildiğiniz gibi, 18. yüzyılda aydınlanma, kavrayış, izan karşılığıdır, onun özdeşidir. Ve kavrayış, izan içinde, duygu da vardır, coşku da vardır, yürekte ikna olmak da vardır.

Demek, aydınlanma yalnızca akla yönelmez, gönüle de yönelir. Gerçek aydınlanmacı, benim dalım olan retorik, bütün konuşmacılara sunduğu üç öğüdü izler

İlkin, akılcı olarak, insanları gerçeğe ikna etme yolunu ara. Kandırarak değil, ikna yoluyla.

İkincisi, insanları hoşnut kılıcı, eğlendirici bir yolla kazanmaya bak. Canileri alay yoluyla aşmak olanaklıdır. Kendi gülünçlükleriyle, kötü niyetli açmazlarıyla.

Üçüncü, gönüllere seslenip, insanları kazanmanın yolunu arayarak.

Sanırım, bu üçü doğrudan birbiriyle bağıntılıdır. Yalnız öğreticilik, ders vermek yetmez, yalnız eğlence-li olmak yetmez, yalnız coşku verici gerekçeler de yetmez. Bunların üçü bir araya gelmelidir. Gerçek aydınlanmacı, bu üç niteliği kendinde toplayandır. İşte bugün ülkemizde aydınlanmayı, en etkili, en anlamlı olarak böyle görüyorum ("**Yüksel Pazarkaya'nın Walter Jens'le Söyleşisi Aydınlanmacının Çaresizliği**" *Türkiye Felsefe Kurumu Bülteni, Kasım 1994, sayı 1, ss. 7-8*)

Özellikle içinde büyük savaşların yer aldığı ve bitmekte olan 20. yüzyıl insanı olarak Prof. Dr. Jens'e katılmamak mümkün değil. Günümüzde özellikle çok öne çıkan ve siyasal tutumları büyük ölçüde etkileyen çıkar ilişkileri birçok insani değer yok edilmesine, giderek insanın yok edilmesine yol açmaktadır. Değer duygusuyla donanmış olan insan hem mutluluğunu hem de ölümünü, yıkımını hazırlayabiliyor. Akıl ve inançlar alanı ona bu yolları zaman zaman açabiliyor. Kör bir iyimserlik, Camus'nün deyişiyle "aydınlanma-

miş bir iyiyi isteme" insanların yıkımı olabilir ve "kötü-
yü isteme kadar zarar verebilir"

İnsanlar kutsal olan uğruna da zaman zaman o-
lumsuz işler yapabiliyorlar. Bu alanda gerçekleştirilen
ya da gerçekleştirilmek istenen zorlamalar, baskılar
gözden ırak tutulmamalı. Akıl aracılığıyla bu tür du-
rumlar da farkedilmeli, gerekli çözümler yapılma-
lıdır. Dolayısıyla "cogito", "credo"dan önce gelmeli ve
her zaman etkin olmalı, o zaman daha iyi bir dünya
herkesin kendine bir yaşama alanı bulabileceği bir
dünya olmaz mı insan dünyası, dünyamız? Bu hep-
imiz için ortak bir utopya değil mi ve böyle bir utopya-
ya gereksinmemiz yok mu?

Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlı-
ğının düzenlediği Beyin Fırtınası Değişimde yapılan
konuşma Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, 7 Ocak
1995.

(*) "Logis, çokanlamlı bir sözcük" 'dikkat', değer
biçme, 'ilişki', 'orantı', 'ölçü', 'varlık nedeni', 'neden', 'a-
çıklama', 'tümce', 'bildiri', 'tanım', 'gerekçe', 'usavurma',
'başka sözcüklerle birleşerek ya da türetme yoluyla
'koyma', 'yayma', 'toplama', 'hasat' anlamlarına geli-
yor. Çağımızda Martin Heidegger (1889-1976) bu söz-
cüğün özellikle son andığımız 'koyma', 'toplama' vb.
gibi anlamlarına dikkati çekerek onu yüzyıllardır süren
uykusundan uyandırmayı başardı. Heidegger bu söz-
cüğü Grekçede bir felsefe kavramı olarak ilk kez kulla-
nan Efesli Herakleitos'un görüşlerinin ilginç yorumunu
yaparak şunu gösterdi, 'logos' Sözcüğü gerçi dille 'a-
kıl'ın ilişkisini dile getirmektedir. Yine de 'akıl' dediği-
miz şeyin de nereden geldiğini, onun asıl özünü araş-
tıracak olursak bu ilişkinin sanıldığından daha da yak-
kın ve sıkı olduğunu görürüz. Aklın öz kaynağı 'var-
lık'tır. 'Logos' dil ile 'varlık'ın içiçe geçip bir top olması-
nı anlatmaktadır bize. " (Ö. Sözer, FELSEFENİN
ABC'Sİ, Simavi Yayınları, İstanbul 1992 ss. 19-20).

Betül ÇOTUKSÖKEN

FELSEFİ SÖYLEM NEDİR

2. Baskı

150.000.- TL.

Kabalcı Yayınevi- Himaye-i Etfal Sok. Kredi
Han. 8 / B Cağaloğlu İSTANBUL

PİR SULTAN TARHI'NDEN

-kardeşim Mazlum Çimen'e-

söz: yarısı gökyüzüne
yarısı toprağa
hem yaprak
hem kök olup
açılan kanat
büyük kanat
söz ölüm tutmaz

bütün ateşleri yandım suları boğuldum
kanmadım her yalana
çayırotu değilim
çekince çıkmaz -kanar- köküm
insan olınam küçük mesele değil

daracağından geçer de boynum -eğilmez-
türkülerimi yıldızlar alır -saklar-
yığıtlığım destandır -kanımla yazılmış-
divit'le değil

özgürlüğü gökyüzünden öğrendim
kanadı kuştan tipiye kıştan
yolu yokuştan öğrendim
bir sabah çimenlere usulcacık yağan
yağmur gibidir boynum -ölüm tutmaz-

külmeye sözden öğrendim

söz: yarısı gökyüzüne
yarısı toprağa
hem yaprak
hem kök olup
açılan kanat
büyük kanat
söz ölüm tutmaz

Leyla ŞAHİN

İzmir'den Palmyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

İzmir'in havası bir garip. Şakır şakır yağmur yağarken, birden güneş açıyor. Onun için, "İzmir'in havası çeşit havası," diyorlar. İlk geldiğimde İzmir'e "Çeşit'i", "Çeşitli" anlamında alıyordum. "Herhalde," diyordum kendi kendime, "Çeşitli yerine çeşit diyorlar..." Çünkü İzmir'de farklı bir dil kullanılışıyla karşılaştım, "Geliyorum, gidiyorum," sorunu değil, söylemek istediğim. Örneğin, gelişigüzel "ki"yi kullanıyorlar. Durup dururken, "Geldim ki" ya da "Bilmem ne ki" diyorlar. Örneğin, konuşurken "Prim" diyorlar, "SSK primini ödedim," gibilerden. Oysa yazarken, "Pirim" diye yazıyorlar. İstanbul'da da tersine. "Prim" diye yazıyorlar, "Pirim," diye söylüyorlar... İşte "Çeşit'i" de böyle sanmıştım, ilk günlerde. Sonra öğrendim, önce Alsancak'taki gazete bayii Bahattin'den, sonra da Kitapçılar Çarşısı'nın Gürcü Lazı Adem'den. "Çeşit" şey demekmiş, Ankara'daki Yeliz arkadaşı kızdırmamak için, sözcüğü yazmıyorum, açıklamasını yazıyorum: "Vücudunu para karşılığı erkeklere satan kadın..."

Yeliz arkadaş kızmazın ama, gerçekten İzmir'in kızları çok güzel. Zaten tüm güzellik yarışmalarını onlar götürüyorlar.

İzmir'in kızları güzel ama, pek kitap, dergi, falan okumuyorlar. Şiir de okumuyorlar, ama özellikle erkek çocuklarının adlarını "Ozan" diye koyuyorlar. İzmir'de çok kız "Serap" var, çok da erkek "Ozan"... İzmir'de dükkan, bakkaliye ya da mağaza adları da çok ilginç, bence tabii. Örneğin, "İşten Hiç Korkmaz Gıda Pazarı" var, Alsancak'ta. İstanbul'daki gibi "California Hamburger" gibilerden adlar yok. Kültür farkı... Konak'ta bir lokanta var, adı üç aşağı, beş yukarı şöyleydi: "Çok iyi lüfer pişirilen restoran"

İzmir'in güzelliklerinden biri de, belki de Türkiye'nin son örneği, kolunda gazete satan satıcı. Alsancak'ta karşılaştım, hâlâ evlere gazete dağıtıyor, yoldan , gelip geçenlere satıyor

Konak Belediye Başkanı Ahmet Sarışın'ın kültürel etkinliklerle yaklaşımını saygıyla karşılıyorum. Ahmet Sarışın'ın adını ilk kez tanıdığımda, çok kızıştım ona. Yalnız ona değil, İzmir Belediye Başkanı Yüksel Çakmur'a da. Alsancak sivrisine kaynıyordu ve onlar ilgilenmiyordu. Ahmet Sarışın'ın adını o gün gazetelerde gördüm, AIDS olayı dolayısıyla prezervatif dağıtıyordu, Konak'ta. Ben de telefon ettim ona. Sekreteri çıktı. "İnsan boyunda bir prezervatif istiyorum," dedim. Sekreter kızcağız şaşırды, "İk, mık," etti. Sonra anlattım, "Alsancak sivrisine kaynıyor da, onlardan kurtulmak için istiyorum," diye. Sonra ilaçlandı. Alsancak.

Ahmet Sarışın, Konak'ı seviyor, Konaklılar da onu. SHP'li olmasına karşın, yeniden seçtiler onu. Adam, Konak'ın güzelleşmesi için uğraşiyor, didiniyor. Kültürü de, sanatı da kulak arkası etmiyor. Bilmem yalan, bilmem doğru, Ankara'da "Sanatın içine tüküren" ünlü kültür düşmanı Melih Gökçek Efendi'nin yok etmek istediği heykelleri, Konak'ı süslemek için almayı önermiş. Ne gü-

zel olur, Konak alanlarında Melih Gökçek'in beğenmediği değerli heykellerin yer alması. Böyle birşey olursa, herhalde Ahmet Sarışın, bu heykellerin altı-yedi tanesini, Efes Oteli'nin arkasındaki, bir yerde adı "Kültür Yolu" olan Sevgi Yolu'na koyar. Hadi bakayım ondan sonra göreyim, faizci Necmettin Hazretleri'yle duayla yağmur yağdırttığını sanan Tayyip Ağa'nın Konak'ı ele geçirme planlarının nasıl fiyaskoyla sonuçlanacağını...

İzmir'liler kitap okumayı sevmiyorlar ama, kültürel etkinlikleri de kaçırmıyorlar. İşte Evrensel Kültür Merkezi, işte Eğit-Der, işte tiyatrolar, işte konserler ve diğerleri...

Ayrıntı Kitapevi, Kültür Kitapevi, Beşeri Kitapevi gibi yerlerde imza günleri... Ege Üniversitesi'nin, 9 Eylül Üniversitesi'nin söyleşileri... Çeşitli odaların etkinlikleri... Hatta barlardaki şiir geceleri. Örneğin Nectar ile Ora'nın birbirleriyle yarışmasına yaptıkları etkinlikler...

Hasan Hüseyin Yalvaç'la Recai Şeyhoğlu'nun koşuşturmaları, türlü- çeşitli (Cumdede Süleyman Demirel, bu sözcüğü de yerleştirdin ya, hadi neyse) etkinlikler için...

İzmir'de Cengiz Gündoğdu'yu çok seviyorlar. Bana telefon ediyorlar ya da İzmir İnsancıl'ın muhteşem (!) temsilcilik bürosuna gelip, "Acaba Cengiz Gündoğdu'yu çağırırsak, gelir mi, kızmaz mı?" diyorlar. Nedenir bilinmez, Cengiz Gündoğdu'nun adı "Kızgın, sert erkek"e çıkmış. Ama bu da iyi, ya Kenan Evren gibi "Ege'nin Şık Erkek"ine çıksaydı adı. İşte İzmir'lileri bir tek bu konuda sevmiyorum, "Asmayalım da besleyelim mi?" diyen bir darbeciyi "Şık Erkek" seçti. Adam mı yoktu sanki? Örneğin, İzmir'li olan ve İstanbul'da da şıklığıyla bilinen bir Tarık Dursun K. var. Tarık Ağabeyi seçerlerdi. Gerekirse ben bile, market-çamaşırhane açan o adamdan daha şık olabilirim...

Demirci, Manisa'nın oldukça unutulmuş bir ilçesi. Oradan Nejdet arkadaş geldi. Demirci'de, kale gibi iki İnsancıl okuru var. Biri Nejdet, diğeri Selçuk. Selçuk'u tanımıyorum, ama tanır gibiyim. Nejdet İzmir'e geliyor, ta bilmem kaç saat uzaklıktan, kitaplara, dergilere sarılıyor, okuduğu bölgede bulamadıklarını. Dertleşiyoruz, söyleşiyoruz. Sonra gidiyor, Demirci'ye.

Demirci'den geliyor Nejdet, ama İzmir'den hâlâ elit yazarlardan, ozanlardan uğramayanlar var, Sevgi Yolu'na. Örneğin Dinçer Sezgin... Bazıları da salt gelip, geçiyor. Açık söyleyeyim, Konak Belediye Başkanı Ahmet Sarışın, o kadar işinin arasında, İzmir'in elit sanatçılarından, yazarlarından, ozanlarından daha çok sahip çıkıyor Sevgi Yolu'na, kitapçılara, kitaba...

Ah, bir de İzmir'de bahar olsa... İzmir'liler baharı bilmiyor. Kış, birden yerini yaza bırakıyor. Şakır şakır yağmurun arkasından güneşin ortaya çıkması gibi...

Baharı da olmasa, insanları da kitap okumasa da seviyorum İzmir'i. Türkiye'nin onur kenti çünkü, burası...

Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik

Mustafa Bayram MISIR

*Gaziosmanpaşa ve Ümraniye (1 Mayıs)
barikatlarında ölümsüzleşenlere,*

Gazi ve Ümraniye'de yaşananlar bizi başımıza taş düşmüş gibi yapmadıysa eğer, bunun nedeni, akan topraklar üzerinde yaşadığımız bir ölçüde dahi olsa farkında olmamızdır

Bir metinde tekil olan öznenin, anlatımı çoğul olan "biz'e bıraktığı yer, eğer anlatıcı bizim safımızda (dikkat: bizim safımız) duruyorsa, büyük olasılıkla sınıf mücadelesinin içinden vurgulu olarak konuştuğu yerdir. Gazi ve Ümraniye'de yaşanan halk ayaklanması, bize artık tekil konuşma şansımızın olmadığını gösterdi. Üzerinde yaşadığımız akan topraklarda, ayakta durmak, ütopya işçiliğinden yani komünistlikten vazgeçmeden bunu yapmak, özellikle bugün yalnızca çoğul konuşarak mümkündür. Örgütlülük, yaşamın neresinde, hangi alanında olursa olsun, yaşamak isteyen herkes için bir gerek halini almıştır. Düşman artık çokluk çocuk, yaşlı, kadın, genç dinlemeden öldürüyor. Yaşamak için direnmek, direnişi zafere taşıyabilmek için ise örgürlenmek gerekiyor. Yaşamın bizden beklediği bu.

Eylem öğretir eylem arındırır. Gaziosmanpaşa halk ayaklanması kültürel üretim alanında da artık "ayaklanmak" gereğini iyice açığa çıkarmıştır. Ne yazık ki, bu alandaki ayaklanmaya yalnızca sistemin, kapitalizmin bir karşı direnci bulunmuyor, ayaklanması gereken saflarda da bir takım örümcek ağlarının ayakbağı haline gelmiş teorilerin (kuramsal dogmaların) ayaklanacak ilericiler, devrimci sanatçının önüne geçtiği görülüyor. Yaşanan halk ayaklanmasının ilericiler, devrimci sanatçının önüne geçtiği görülüyor. Yaşanan halk ayaklanmasının, Anadolu haklarının bu yol açıcı eyleminin üzerimizde yarattığı ilk etkiler bir yana bırakılırsa, eylemin öğreticiliği burjuva ideolojisine ve saflarımızdaki dogmalara karşı teorik barikatlar kurma gereğini bilincimize iyice çıkarmasıyla görülecektir.

İlericilik, söylemde kurulmaz. İlericilik, tarih - toplumsal bir olgu olarak, geri bir üretim tarzının ileriye doğru dönüştürülme kavgasında, bu kavgayı veren sınıfın bir parçası olduğunda kişi için bir sıfat (kimlik) haline gelebilir. İlericilik, toplumsal isyanın parçası olmaktan geçer. Ancak sokakta bir isyanın parçası olabilir ilericilik, sokaktadır. Sokağa inebilen daha doğrusu, barikatın arkasına geçebilen sanat ilericidir. 1871 Paris Komünarlarının, 1995 Gazi ve Ümraniye İsyancılarının kurdukları barikatın arkasında soluyan sanatın ilericiler bir niteliği olamaz.

Olur diyenler ve bunu "sosyalizm" adına söyleyenler, yolkadaşlarımızdan söz etmiyor ve iyiniyetli bir safdil değillerse eğer, barikatın öte yanındadırlar. Kendi adıma, '71 komünarlarından ve '95 isyancılarından öğrendiğim gibi barikatın öte yanında duranlara söyleyecek sözüm yok, atacak ise, yığınla taşım var. Bu, bugünden sonra daha çok böyledir.

1-Muhalipliğin Kurucu Unsuru Söylem Değil Eylemdir

"Önce eylem vardı."

Bilimsel sosyalizmi ütopyizmden ayıran en önemli özellik, onun sosyalizmi maddi bir sınıfa, işçi sınıfına bağlı olarak tanımlamasıdır. Sosyalizm, işçi sınıfının tarihsel eylemiyle kurulabilir. Marx, **Alman İdeolojisi'nde** ve **Komünist Manifesto'da** Engels'le birlikte, "hakiki sosyalistleri" eleştirirken buna özellikle vurgu yapar. Hakiki sosyalistlere göre, sorun, akla en yakın düzen sorunudur. Toplumdaki sınıfsal bölünmeler hakkındaki sosyalistlerin ilgilendiği bir sorun değildir. Onlar, safça, "sorunun, belirli bir sınıfa ve belirli bir zamana özgü gereksinimler değil, 'en akla yakın' toplumsal düzen olduğu yanlısamasına" inanırlar. (**Sınıftan Kaçış**, E.M. Wood, s. 1)

Reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte, eurokomünizmden, yeni soldan ya da postmarksizmden kaynaklanan avrupa merkezli yeni hakiki sosyalizm, ülkemizde de cirit atmaya başladı. İddia, sınıfının devrimci enerjisinin bittiği, devrimci niteliğinin ortadan kalktığıdır. Devrimci, daha doğrusu, değiştirici nitelik, artık yalnızca bir sınıfa bağlanamaz. (hele işçi sınıfına hiç bağlanamaz), o yeni toplumsal hareketlerde görüldüğü gibi (kadın hareketi, çevre hareketi vb.) yeni toplumsal dinamiklerin işidir. Devrimci kimlik, söylemin içinde kurulur. '68 gençliğinin' (1) emperyalist metropollerdeki sözde isyanı, özgürlüğü serbest uyuşturucu kul lanma ve özgür aşk sanan bu serseri kitlesinin amaçsız hareketi, ve tüm bunlar olurken emperyalist metropoller işçi sınıfının hareketsizliği, postmarksist yaklaşımların doğumunu ve yayılmasını hızlandırıyor. Sınıf ve sınıf mücadelesi ilericiliğin retoriğinden çıkarılmaya başlanıyor.

Kültürel üretim alanında bunun ilk yansıması, ilericiliğin kültürel söylemin içinden üretilebileceği şeklinde gerçekleşmiştir. Toplumsal yapının hemen her düzeyi olduğu gibi, kültür de sınıf mücadelesinden arındırılmış, eğer bir ilericilik olacaksa, bunun alanın kendi içinden çıkacağı varsayılmaya başlanmıştır. Sovyet sosyalizminin resmi tezlerinin, bağımlı ülke sol entelijansiyası içinde bu sapmanın hızla yayılmasında önemli etkileri olduğu da vurgulamak gerekiyor.

İdeoloji kavramı, bu sapmanın net bir biçimde açığa çıkarılabilmesi için net bir biçimde tanımlanmalıdır. İdeoloji ne Althusser'in iddia ettiği gibi, bireyin kendi varoluş koşullarıyla girdiği ilişkilerin hayali tasarımı olarak tarihsizdir (tarihsizdir) ne de kimi bağımlı ülke geleneksel solcularının iddia ettiği gibi tüm toplumsal bilinç biçimlerinin toplamıdır. İdeoloji, Lenin'de olduğu gibi tanımlanmalıdır. İdeoloji, politik pratiğin bilincidir. Diğer toplumsal bilinç biçimlerinin üzerinde bir örtü gibi varolmadığı gibi, diğer toplumsal bilinç biçimlerini içine alarak şekillendiren bir kap da değildir.

Althusserci ideoloji algılamasının modern devlet aygıtının çözülmesinde pratik kolaylıklar sağladığı doğrudur. İdeolojinin, yapılar içinde gerçekleştiği

(siyasal iktidar da yapılar içinde üretildiği için) ve kurumlar içinde varolduğu (siyasal iktidar da kurumlar içinde varolduğu için) iddia edilebilir. Althusserci ideoloji anlayışında karşı olduğum nokta, yapılar ve kurumlar gibi ideolojinin de bir üretim biçimine içsel olduğunu gözardı etmesinden kaynaklanır

İdeoloji, maddi bir kimlik olan sınıf kimliğinin sonucudur. Bunun için yalnızca sınıf ideolojilerinden söz edilebilir. Sınıf dışı, dolayısıyla tarih dışı ideoloji yoktur

Asıl mesele, öteki sapma iledir. Bir örnek olarak, A. Çubukçu'nun bir yazısındaki tanımını verebilirim, "Genellikle benimsenen bir tanıma göre ideoloji, belirli sosyal sınıfların çıkarlarını, ekonomik yaşam koşullarını dile getiren politik, hukuksal, etik, felsefi, dinsel ve estetik görüşler sistemidir" (Evrensel Kültür, sayı 32, s. 26) Burada ideoloji bir toplam olarak görülür. Lenin'deki gibi onun kaynağı siyasetin kendisi değildir. Siyaset yalnızca bir bileşendir. İdeoloji, tüm toplumsal bilinç biçimlerinde kendiliğinden bir sınıf tavrı olarak belirir. Bu ufak gibi görünün ayrıntı, kültürel üretim alanında geliştirilen politikalarda sağ ya da sol sapmaların (her ikisinin de) temel nedenlerinden biridir

İdeoloji madem tüm toplumsal bilinç türlerinde görülen sınıf tavrıdır ve hatta onların toplamıdır, öyleyse, devrimcilik, muhaliflik, sınıf mücadelesinin dışında, ona eklemelenmeden, sözkonusu toplumsal bilinç biçimi içinde, ya da siyasete karışmadan o toplumsal bilinç üreten kurumun içerisinde tanımlanabilir. Bunun özüünde yeni hakiki sosyalizmin algılayışı olduğu, yani sınıf mücadelesini, daha açık söylersek sokağı gözetmeden üretilmiş bir politika olduğu apaçıktır.

İdeoloji toplumsal bilinç türlerinin bir toplamı olmamakla birlikte onları kapsayıcıdır. Kapsayıcılığı, sınıfı toplumlarda siyasetin taşıdığı belirleyici rolden kaynaklanır. Siyaset, toplumsal yanının tüm alanlarında hahgi sınıfın söz sahibi olacağını son tahlilde belirler. Bu yüzden ideoloji, politik pratiğin bilinci, hangi sınıf toplumsal yapıya hegomon olmak istiyorsa o sınıfın tavrı olarak o yapının yarattığı bilince sızar. Dolayısıyla kültürel üretim alanında da ideoloji, şu ya da bu sınıfın tavrı olarak kültürel ürünü belirleyen bir öge haline gelir. İlericilik ya da devrimcilik kapitalizm koşullarında işçi sınıfının siyasal pratiğinin tarihsel bir sonucu olduğu için, herhangi bir toplumsal yapıda karşılığını işçi sınıfının siyasal pratiğiyle ilişkilendirilerek bulabilir (2)

İdeolojiyi tartışırken dil üzerinde de durmak gerekiyor. Dil, bir üstyapı kurumu değildir. Ancak birer üstyapı olan toplumsal bilinç türlerinin içinde gerçekleştiği yer, ya da açıklayıcı olması için söylersek bir kaptır. Toplumsal bilinç biçimlerinin birbirleri üzerinde hiyerarşisi değil, mantıktan ödünç alacağımız bir ilişki tanımıyla söylersek, birbirleri ile içlem - kaplam ilişkisi sözkonusu olduğu için, her toplumsal bilinç biçiminin, örneğin, sanatın, bilimin, felsefenin vb. içinde gerçekleştikleri dilin alanını yadıkları, genişlettikleri söylenebilir. Bu yüzden dil, sınıf mücadelesi ile doğrudan ilişkili değildir. Dili kap metaforu ile anlamaya çalışırsak (tabii bu kap, deşgikendir, daha çok da genişler), toplumsal bilinç biçimlerini (bilim, sanat, felsefe vb.) bu kap içinde birbirine karışmayan ama birbirini kaplayan sınırlar metaforu ile, yine bir toplumsal bilinç biçimi olan ideolojiyi de bu sınırlara normal koşullarda

(yani somutta varolmayan, farzettığımız, varsaydığımız koşullarda) karışmayan, ancak somut koşullarda, yani sınıf mücadelesi koşullarında öteki sınırları hem kaplayan hem de onlara mürekkep gibi nüfuz edip rengini verebilen bir sıvı metaforu ile anlamaya çalışabilir. Dolayısıyla ideoloji, gündelik hayat diline de, bilim diline de, sanat diline de sızacaktır. Hangi sınıf egemense, o sınıfın ideolojisi toplumsal yapılarda açığa çıkan bilinçlere rengini verecektir. Ne zamanki siyaset, yani sınıf mücadelesi son bulacak, o zaman ideolojiler de tükenecektir.

Bu bölümün ara sonucu, tüm bu nedenlerle, grişte acelece söylenenlerdir. Sanatçının ve sanat ürününün (sanatçı ve sanat ürünü iki ayrı kategoridir) İlericiliği barikatın arkasında ya da öte yanında durmasına göre belirlenebilir ancak...

2- Estetiğin Bir Bilim Olduğu Dogması Üzerine

"Işık, daha çok ışık,"

Estetiğin bilim olduğu iddiasının en önemli temsilcilerinden biri Moisei Kagan'dır. Kagan bilimsellik ve maddecilik adına marksist estetiğe büyük bir dogma armağan etmiştir. Öncelikle bilimin insanın içinde bulunduğu nesnel gerçekliği kavramak için yürüttüğü entelektüel faaliyetlerden yalnızca biri olduğunu belirtmek gerekiyor. Bilim toplumsal bilinç biçimleri içinde yalnızca nesnesi maddi dünya (3) olmakla ve bu nesne hakkında bize deneyle kanıtlanabilir önermeler (yasalar, yani eğilim olarak olabilirlikler) sunmakla ayrılır. Marksizm, ilk kez tarih adını verdiğimiz daha önce bir masallar toplamı olarak varolan disipline maddi bir nesne (üretim ilişkileri) kazandırdığı ve bu nesne üzerine yasalar açığa çıkarabildiği için aynı zamanda bir bilimdir. Daha doğrusu, marksizm tarihi bir bilim haline getirmiştir. Bunun ötesinde marksizm yalnızca bir bilim değildir. Marksizm, bize nesnel gerçeklik hakkında tüm düşünce tarihi boyunca görülmeyen genelikle bilgi veren, toplumsal bilinçler toplamıdır. Yani marksizm hem bir bilimdir (tarihi materyalizm), hem bir felsefedir (diyalektik materyalizm), hem de bir ideolojidir (işçi sınıfı siyaseti).

M. Kagan estetiği, "insanın çevresinde yatan, insanın pratik etkinliği içerisinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini araştıran bilimdir" diye tanımlıyor (Estetik ve Sanat Dersleri, M. Kagan, s. 15 - 16) Bu tanımlar öncelikle spekülattır. Çünkü Kagan, estetik, estetik olanın bilimidir demektedir. Bilimler, hiçbir koşulda kendi nesnelerini bu şekilde ayırtmaz. Kagan'a göre güzellik, insan düşüncesinin yaratıcı (eyleminin) dışında "nesnel bir gerçekliktir". Bu yüzden estetik, nesnesi maddi dünyada olmakla bir bilim haline gelmektedir. Kagan, sonra sessiz sedasız bu bilimin nesnesine sanatı da (insanın yaratıcı eylemini de) katarak araştırma alanını genişletir. Her ne kadar kendisi de bu bilimin henüz bilimsel sayılabilecek bırakınz bir yasayı, tek bir tez dahi ileri sürmemiş olduğunu satır aralarında kabul etse de, sanat felsefecisi olmak yerine sanat bilimcisi olmayı kendine yakıştırmaktadır. Bu, pozitivist sapmadan başka birşey değildir. Yani, salt bir bilimperverliktir.

Kanımcı, estetik, nesnesi sanat olan bir felsefi disiplindir. Çünkü, güzellik beşeri bir olgudur. Yani güzellik, insana ait bir gerçekliktir. Güzellik bu anlamda nesnenin kendisinde varolan bir nitem (nitelik) değil, bir ilişkiler toplamı olan insanın, nesneye attığı bir

niteliklidir. Güzelliğin kaynağı nesne değil, insanın içinde varolduğu ve anlamlandırabildiği ilişkilerin toplamıdır. Bunun için her çağın güzellik anlayışı farklıdır. Söz konusu ilişkiler de nesnel bir gerçekliktir ve bu ilişkiler de bir bilimsel disiplinin araştırma nesnesidirler, tarihi materyalizmin.

Şu halde estetik, güzellik bilimi değil, sanat felsefesidir. Elbette sanat felsefesi olarak estetik, sanat eserinin güzelliği sorununu da tartışır. Sanat hakkında olduğu gibi sanat ürününün güzelliği hakkında da önermeler sunar. Ancak bunlar, felsefi önermelerdir. Bu önermeler, diyalektik materyalizmin felsefi metodolojisi ile açığa çıkarılıyorsa o zaman marksist bir estetikten söz edilebilir. Bu yüzden, marksizmin bir sanat anlayışı vardır ama bir "roman ya da şiir (imge) kuramı" yoktur. (Sargut:Şölçün)

Kanımca bu tartışma diyalektik materyalizmin içinden bakılarak bitirilebilir. M.Kagan'ın estetiği bilimsel maddeci estetikdir. Bu yüzden, Kagan'ın deha sanatçılarından, başyapıtlardan, muhteşem sanat eserlerinden nesnel bir gerçeklik olarak sözettiği görülür. Kanımca, marksizmin estetiği vardır ama bu "bilimsel maddeci bir estetik" değil, "diyalektik maddeci bir estetik"tir, marksist estetikdir. Bu yüzden, marksizm sanat ürününün niteliğini açığa çıkaracak kategoriler olarak "başyapıt", "deha"yı tanımaz. Esas olan, sanat ürününün biricikliği ve sanatçılığın toplumsal işbölümünün yarattığı bir meslek olmakla birlikte, sanat emeğisinin yabancılaşmayı doğrudan yaşamadığı için diğer emekçilerden farklılaşmasıdır.

Sonuç Yerine: Sosyalist Gerçekçi Olan Kim ?

Ekim Devrimi sonrasında, ilerici sanatçılar "devrimin sanatı" arayışı içine girdiler. **Sovyet Yazarlar Birliği** Birinci Kongresi toplanana kadar, devrimin resmi bir estetik görüşü yoktu ve devrimci olduğunu iddia eden birçok sanat akımı birbirleriyle mücadele ediyordu. Adı geçen kongrede "sosyalist gerçekçilik" devrimin resmi estetik görüşü olarak kuramlaştırıldı. Buna rağmen kuramsal bir bütün olarak sosyalist gerçekçiliğin varlığı şüphelidir. **Sovyet Yazarlar Birliği** Birinci Kongresinde alınan kararlara dayanarak bir kuramın olduğu söylenebilir. Ya da Jdanov'un söylevleri toplanarak az çok tutarlı bir kuram elde edilebilir. Ancak birincisi ile ikincisinin birbirine benzeyeceğini kimse iddia edemez. Çünkü ilki, her ne kadar olumlu kahramandan sözediyorsa da kuramsal olarak gerçekçilikten yanadır, buna rağmen ikincisi, "devrimci romantizm"den yanadır.

Lukacs, tutarlı bir Jdanov karşıtı olarak durumu daha belirgin betimler. "Toplumcu gerçekçilik gerçek bir durumdan çok bir olabirliktir, bu olabirliğin gerçekleşebilmesi ise karmaşık bir iştir." (Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, Lukacs, s. 111) Bu kadar karmaşık bir işi aşmak, bunun için gerekli estetik biçimi bulmak, her babayığının harcı değil tabii... Kagan da hemen hemen aynı görüşte, ancak ona göre sosyalist gerçekçilik en geniş anlamda sosyalist ideal ölçüsüne vurulmuş yaşamın gerçekçi anlatımıyla aktarılmasıdır. "Gerçekçi anlatım"ın ne demek olduğu konusunda kanımca tartışma çıkacaktır. Benim yorumum, Lukacs'ın "estetik biçim"i gibi bir şey olduğu yolundadır.

Jdanov'un devrimci romantizminin, bu "gerçekçi anlatım" ve estetik biçim" yerini, olumlu kahramanı

(devrimci romantizmi) daha çok önemseydiği de biliniyor. Sosyalist gerçekçiliğin isim babası Gorki'nin ve ilgili dönemlerin kültür bakanı Lunaçarsky'nin de çubuğu gerçekçilikten yana bükükleri, ama gerçekçiliklerinin kapsamının, örneğin Lukacs'a birebir uymadığı söylenebilir. Elbette bunların hepsi birbirleriyle çelişen şeyler değil. Ancak aynı dönemdi bile bu derece yorum farklarının olması, bize açıkça sosyalist gerçekçiliğini marksist estetiğinin bir dönemi olduğunu gösteriyor.

Bu yüzden bitmiş tamamlanmış bir "sosyalist gerçekçilik" yerine, sınıf mücadelesinin tarihselliği ile kendi mantıksallığını (teorisini) kuran, süreç halindeki bir "marksist estetik" kavramının daha açıklayıcı olduğunu sanıyorum.

Sosyalist gerçekçilik, marksist estetiğin ağırlıklı ve önemli bir geleneğini oluşturur. Dolayısıyla marksist estetik, sosyalist gerçekçiliğin belli başlı önermelerine mutlaka dayanacaktır. Ancak, kuramsal olarak henüz son sözün söylenmediğini kabul etmek gerekiyor.

Kanımca barikatin arkasında duran herkes, barikatin arkasını soluyan ve onun sanatını yapan herkes, sosyalist gerçekçiliğin içindedir. Barikatin arkasında durabilmez için sanatçının öncelikle sosyalist bir dünya görüşünün olması, gerçekçi olması, taraflı olması, örgütlü olması gerektiği açıktır. Bu nitelikleri marksist estetik kuram kendi geleneğinden çıkaracak ve yeniden tanımlayarak geliştirecektir.

Sovyet Yazarlar Birliği Birinci Kongresi bir de "yol arkadaşları" diye kategori belirliyor. Lukacs'ın aktardığına göre, "Yol arkadaşları emekçi sınıfın yönetimine ve toplumcu düzenin amaçlarına yakınlık duyan ya da hiç değilse bunları tanıyan burjuva yazarlar, eleştirel gerçekçilerdi. Yol arkadaşı deyimi o dönem yetkililerinin toplumcu bir edebiyatın yaratılmasında bu yazarları dost saydıkları anlamına geliyordu." (Lukacs, agy, s. 122)

Barikatin arkasında duranlar olduğu gibi yol arkadaşlarımız da olacaktır. Onlarla tartışacağız, onları eleştireceğiz, kimi zaman, bu yazıda olduğu gibi, onların barikat arkasına çağıracağız. Ama hiçbir zaman yol arkadaşlarımızı yok saymayacağız.

Yaşananların bize öğrettiği budur.

(1) Bağımlı ülkelerde gelişen hareket, metropollerde gelişen Rubin, John - Bendit hareketinden nitelik olarak farklıdır, devrimcidir. Blzde, Denizlerin, Mahirleri, İbrahimlerin hareketi, nitelik olarak '68'li değildir, sosyalizan karakterli devrimci bir harekettir. Bu yüzden illa bir tarih verilecekse '71' lidirler onlar, '68'li değil...

(2) İşçi sınıfı kapitaliz koşullarında siyasal iktidarı elinde bulundurmadığı için kültürel üretim alanıyla ancak siyasal öznesi aracılığıyla ilişkilenebilir. Yani partyle...Bu ilişkinin nasıl olacağına bu yazı içinde değinmek gerekirken birlikte daha önce bunu yaptığımdan tekrardan kaçınıyorum. Bu konuda "Leninist Yorumlar Işığında Sanat" (Gerçek Sanat, sayı 3) adlı yazıma bakılırsa bu yazının bütünlüğü de sağlanmıştır olacaktır.

(3) Maddi dünya kavramını burada daraltarak canlı ve cansız doğa anlamında kullanıyorum. Bu ayrıştırma söylemek istediklerim açısından zorunlu. Yoksa, insanlar arası ilişkiler, üretim ilişkileri de maddidir ve onlar da bir bilimin, tarihi materyalizmin nesnesidir.

Bir söyleşi çerçevesinde çok geniş kapsamlı "kültür" ve "sınıf" ilişkisini çözümleyebilmenin zorluğu ile kendime yönelttiğim bir sorunun karşılığını aramaya başladım. Soru, nereden başlamalı oldu. Bu sorunun yanıtını "insan" ve "üretim" olarak belirledim.

Ancak bundan önce "tanım" ve "tanımlama"yı kısaca açmak, bununla birlikte, gerekli olan "bilgi edinme"-ye göz atmak gerektiğini düşündüm.

Kültür nedir? Bu sorunun yanıtını oluşturan tanımların çeşitliliği biliniyor. Çeşitli kavramlarda, birbirine uygun düşen, birbirini dışlayan tanımlara tanık olduğumuz gibi, ayrıca, birçok tanıma içinde barındıran, birkaç tanımın birkaç ögesini dışlayan tanımların varlığı da biliniyor. Doğrusu, bu anlamda geniş bir kaynak taraması yapmadım. Biraz çıkarıcı bir yöntem olarak algılayabilirsiniz ama, söyleşi sürecinde sizlerden kaynak toplamayı amaçladım. Ayrıca, söyleşi sürecinde sizlerin de görüşlerini not etmeyi planladım. Amacım, sizlerden aldığım kaynak ve görüşlerden de yararlanarak, söyleşi konusu ile ilgili bir kitap çalışması yapmak.

Bilgi, Bilgi Edinme

Nesnel gerçeğin insan bilincine teorik düzeyde yansımaya süreci bilgi edinme; bu sürecin sonunda oluşan ise bilgidir. Nesnel gerçeğin insan tarafından öğrenilmesi, uzun, karmaşık, ve çok yanlı bir süreçtir. Bu yolda, hem tek yanlı bilgi edinme, hem görüşten öze, olguların toplanmasından birbirleriyle karşılaştırılıp sınıflandırılmasına, onların iş, genel ve zorunlu bağlantısının bulunmasına ve sonuçta yasaların saptanmasına doğru yükselen bir bütünlük vardır.

Bilgi, gelişme yolu üzerinde, daima, sınırlarla karşılaşır. Bu sınırlar, üretim güçlerinin ve üretim ilişkilerinin gelişme düzeyine dayanır. Aynı zamanda, bunlarla birlikte sürekli olarak değişir. Bu, sonsuz bir gelişme sürecidir.

Her şeyi kapsayıcı, kesin ve mutlak bir doğruya ulaşmakta bilgi, nihai sonuna ulaşmış olmayacaktır. Çünkü bilgi, mutlak bilgiye giden yolda daima, göreceli gerçekleri öğrenerek yol alır ama, mutlak gerçeğe hiçbir zaman varamaz. Mutlak gerçek, göreceli gerçeklerin içinde, bunların aracılığı ile kavranır.

Tanım, bilgi edinen düşüncenin kullandığı mantık yöntemlerinden biri oluyor. Bu yöntemle 1. Özelliklerin, 2. Nesnelerin, 3. İlişkilerin, 4. Süreçlerin özü ve yapısı; 1. Kavramların, 2. Sözcüklerin ve 3. İşaretlerin içeriğinin sınırları belirleniyor. Her tanımlamanın iki ögesi bulunuyor: Tanımlayan ve tanımlanan. Bu iki öge, mantıksal bir denklem bağıntısı içinde yer alıyor.

Bilgi ve bilgi edinme ile tanım ve tanımlamanın bu kısa açıklaması, sizlere şematik görünmüş olabilir. Böyle görünmesi, anlatım eksikliğinden değil, özet vermek zorunluluğunun sonucu oluyor. Şemalı örneklerle kapsamlı kılmak mümkündür. Ancak, söyleşinin sürecinde, oluşturulan örnekleri şemaya oturarak pratik yapılabilir. Esasen, şematik gibi görünenin özü özümsemişinde, ortaya çıkan sonuçlar, şemada yer alan öğeleri içerir oluyor.

Şöyle de söylenebilir: Söyleşi boyunca anlatımlarımızla bir sonuca varmaya çalışacağız. Sonuç, bir anlamda saptanan yasalardır. Buraya varış, bir yükseliştir. Bu yükselişte yapacağımız şunlardır: Uzun, karmaşık ve çokyanlı bir süreçte tek tek bilgileri görüşten öze ulaştırırken, aynı zamanda toplayabildiğimiz olguları birbirleriyle karşılaştırıp sınıflandırmış olacağız. Aynı zamanda işle, genelle ve zorunlu bağlantılarıyla ilişkili bulgularımız ortaya çıkacaktır. Bu yapacağımız, özellikleriyle, nesneleriyle, ilişkileriyle ve süreçleriyle özü ve yapıyı göz önünde bulundurmakla gerçekleşecek. Gerçekleşmede kavramların, sözcüklerin ve işaretlerin sınırlarının belirlenmesi de bulunacak.

Bunları yaparken, çoğu kez, yukarıda belirttiğim şematik yapıyı gözümüzün önüne getirmeyiz. Şematik yapıya varış ve onu ortaya koyuş da, sonuç itibarıyla "tanımlama"nın ürünüdür. Yani, tanımlama ile ortaya koyduğum şema, benim mantıksal işleyişimin içerisinde bulunuyor, özümsemiş olarak bulunuyor. Özümsemişin tanımla anlatımı ise ister istemez şematik oluyor.

Kültür, fransızca kökenden dağarcığımıza girmiş. Arapçada bunun karşılığı hars sözcüğü bulunuyor. Yeni bir sözcük daha türetildi: ekin. Bu sözcük bana pek uygun gelmiyor. Nedeni şu: Önce, başka anlamlar çağırıyor. Zorlayınca kültürle ilişkisini kurabiliyo-

Öküzlü Duvar Resimleri - Antalya

rum. Ancak kapsam olarak kültür sözcüğünün çağrıştırdıkları içinde barındırmıyor. Şöyle de söyleyebilirim: Kültür sözcüğü, bir başka coğrafyada oluşmuş bir dilin bir kültürün ürününden türetilmiş de olsa, yüklendiği anlamlar itibarıyla, tanım olarak bütünlüğü algılamada yarar sağlıyor. Ekin sözcüğünün ise kültürün bütünlüğünü kapsayıcı bir tanımlama olmadığını düşünüyorum. Bu noktadan hareketle bir yere varmam mümkün oluyor. Varabildiğim yer, birey, insan oluyor. Şöyle: Ben insanım, bireyim. Süreç içinde yüklendiğim bilgiler var. -Yüklü olduğum bilgiler, benim davranışımı belirliyor. -Davranışlarımın içinde ifade biçimi de var. Konuşurken, tanımlarıma uygun sözcükleri seçme davranışım yer alıyor. -Başka davranışlarım da var. Yemek yeme biçiminden tutun da yemeğin türünü seçmeye, otobüs durağında sıraya girip girmemeden, girenlere ya da girmeyenlere karşı tepkili olmaya ya da olmamaya kadar saymakla bitmeyecek davranışlar.

Burada bir tanım yapabiliyorum: Kültür, bireylerin davranışlarını belirleyen birikimlerin tümüdür. Bu kısa tanımda, birikimleri açmak ve buna bağlı olarak da davranışları geniletmek gerekli olduğu düşünülebilir. Ancak, böyle yapmakla bütüne ulaşmanın mümkün olamayacağını düşünüyorum.

Şöyle de söyleyebilirim: En başa dönerek "nereden başlamak" sorusunu göz önüne alıp "kültür" mü yoksa "ekin" mi sözcükleri ile başlamış olma durumunda, kısaca bir irdeleme sonucu, böyle bir tanıma ulaşmak mümkün olabilmıştır. Ulaşılan bu tanımı bir atlama tahtası olarak kullanmak gerekiyor. Bir atlama tahtası olarak bu tanım, bir üst düzeye ulaşmamızı sağlayabilir. Ardından bir atlama tahtası daha bulunabilir. Bu yöntemle sonunda daha üst düzeylere varmayı amaçlayabiliriz.

"Nereden başlamı'yı yineleyerek, "üretim"den başlanılsa nereye varılabileceğini göstermek istiyorum.

Üretim, insanın en eski ve ilk eylemidir. Tarihi süreç içinde gelişerek günümüze ulaşmış olmanın yanında, gelişimini sürdürerek var olacaktır.

Üretim, toplumun varlığı ve gelişimi için gerekli olan nesneleri sağlamak üzere insanların amaçlı etkinliklerinin toplamıdır diye tanımlanabilir.

Toplum, birden fazla bireylerin birlikteliğidir. Toplumun varlığı ve gelişimi, tek tek insanların gelişimiyle de ilintilidir. İnsanın varlığı ve gelişimi için neler gerekli ise, bunları sağlamayı amaçlayarak yapılan etkinliklerin tamamı üretimi oluşturuyor.

Besin, insan varlığı ve gelişimi için gerekli olan nesnelerin başında yer alıyor. Balık tutmak hayvanları avlamak ve meyveleri toplamak, insanlığın ilk üretimi oluyor. Bu ilkel etkinliklerde bir doğal ortam, bir de toplumsal ilişkiler ağı bulunuyor. Doğal ortam, doğanın kendisi, toplumsal ilişkiler ağı ise insanın kendisi ve birbirleriyle ilişkileri oluyor. Birbirleriyle ilişkide toplumsal işbölümü yer alıyor ve gelişerek sürüyor.

İnsanlar üretim yaparken sadece doğayı değil, birbirlerini de etkiliyorlar. Bu durumda üretim, sadece maddi zenginlikler değil, aynı zamanda, içindeki yaşadıkları ve üretim yaptıkları ilişkileri de yeniden üretiyorlar. Böylece üretim, üretim güçleri ile üretim ilişkilerinin bütünü oluşturuyor. Konumuzla ilişkisi oranında bu ilişkilere daha sonra değineceğim. Şu anda, başka bir noktayı öne çıkarmak istiyorum.

Balık tutma, onbinlerce yıldan bu yana üretim anlamında varlığını sürdürüyor. Meyve toplamayı da aynı şekilde değerlendirmek mümkün. Ancak, avcılığın farklılaşması, öne çıkaracağım konu oluyor.

Avcılık

İnsanlar, tarihin belirli bir aşamasında hayvanları ehlileştirmeye başlıyorlar. Ehlileştirme ve sonrası da başla başına bir üretim olmakla birlikte, daha önemlisi, besin teminini amaçlayan avcılık, üretim sınırlarının dışına çıkıyor. Avcılığın üretim sınırlarının dışına çıkması olgusunu her toplum aynı dönemde yaşamıyor. Amerika'nın keşfiyle birlikte bu kıtaya yönelen insanlar için avcılık bir üretim biçimi değildir. Ancak, Amerika kıtasının yerlileri için halen üretilmektedir. **Kurtlarla Dans** filminde, bu üretimin kutsal yanı ve önemi çok güzel sergileniyor.

İnsanlığın bu ilk ve en büyük eylemi, genel anlamda kültür olarak yaşamını sürdürüyor. İnsanlığın ilk ve en büyük eyleminin, insanların temel kültürü olarak genlerine yerleştiği anlaşılır oluyor. Genlere yerleşen bu kültür, günümüzde değişik biçimlerde görüntüye geliyor.

Avcılık, en çok feodal dönemden öykülenerek günümüze ulaşıyor. Av törenlerinin yer almadığı tarihi filmler yok gibi. Roman türü yapıtlarda da av ve avcılık çok yaygın sergileniyor. Feodalizmin son dönemlerinin anlatıldığı Balzac'ın **Köylüler** romanında da bu tür bilgiler var. Kayda değer bir av şöleni de, İspanyol yazar Ibenez'in **Sazlar ve Çamur** ismiyle türkçeleştirilen romanında yer alıyor. Bu iki eseri geçtiğimiz günlerde okuduğum için örnekledim. Örnekler sayılamayacak kadar çok.

Feodal beylerin özel malikanelerinin bulunduğu alan dışında üç tarz arazi var. Birincisi köylülerin ekip biçtiği tarlalar. İkincisi otlaklar. Üçüncüsü ve en önemlisi ormanlar. Önemli, feodal beyler için. Önemli oluşu, av hayvanlarının doğal barınağı olmasından kaynaklanıyor. Korunması için büyük özen gösterilirken, korucu denilen silahlı milislere, ormanlık alanlara girenler ve izinsiz avlananlar için vurma yetkisi tanınıyor. Böylesine korunan ormanlardan feodal beyler, avlanma ihtiyaçlarını gideriyorlar. Bizim yazılı ve sözlü edebiyatımızda da av tutkunluğunun yer aldığı pek çok yapıt var. Padişahların av tutkunlukları biliniyor. Bunlardan biri de Avcı sıfatıyla anılıyor. Yıldırım Beyazıt'ın, Timur'la savaşmadan önce, Kızılcahamam ormanlarında büyük çaplı av partisi düzenlediği kayıtlara geçirilmiş.

Kapitalist üretim ilişkileriyle birlikte feodalizm dağılırken, bu ormanlar da dağılmaya başlıyor. **Köylüler** romanında bu dağılışın hazin öyküsü de yer alıyor. Kapitalizm için her değer bir metadır, alınır ve satılır. Ormanlar da alınıyor, satılıyor ve tüketilmeye başlanıyor. Bu dönemlerde insanlar av ihtiyaçlarını, ormanları henüz tüketime açılmamış ülkelerin alanlarında gidermeye çalışıyorlar. İspanya ve Afrika ülkeleri bunların başlarında geliyor. Özellikle Afrika ülkelerinde avcılık, bir tür sanayi oluyor ve hayvanların katliamı şekline bürünüyor. Ardından av neslinin tükenmekte olduğu anlaşılıyor. Bu durumda, korumacılık başlıyor. Korumacılık, av neslinin korunmasından çok, avcılığın devamını sağlamaya yönelik oluyor. Tıpkı, feodalizmde olduğu gibi, ormanlık alanları korumaya alınıyor. Bununla birlikte gelişen teknolojiye de yararlanarak av hayvanları üretilmeye başlanıyor. Üretimin be-

lirli boyutunda, alanlar avcılara açılıyor. Bu aşamada, avcılık artık bir tür spor olarak benimseniyor. Avcı sporculara açılan alanlarda, sporcular avladıkları hayvanın türüne ve sayısına göre para ödüyorlar. Ayrıca, vurulacak hayvan sayısına da sınırlamalar konuluyor. Bununla birlikte av mevsimi belirleniyor. Av hayvanlarının üreme mevsimlerinde av yasakları getiriliyor. Bütün bunlar, hükümetlerin politikası olarak kurallara, yani yasalara bağlanıyor. Cezmi Ersöz'ün *Hayat, Bir Emir Var mı* ismini taşıyan yapıtında "sosyete beyaz ayı avında" başlığı, bir fotoğraf altı olarak kullanılmış. Şimdilerin Yeni Demokrasi Hareketi lideri Cem Boyner, Kuzey Kutbu'nda avladığı beyaz ayı ile çektiği fotoğraf var. Burada şaşılacak bir şey görmüyorum doğrusu. Cem Boyner de, milyonlarca yıl önceden bugüne ulaşanlardan biri değil mi? Avcılık kültürünün genlerle günümüze ulaşmış örneklerinden sadece birisi. Avcılık gibi, genlerle günümüze ulaşmış bir başka olgudan daha söz edeceğim.

Şimdilerde aynı görüş egemen mi bilmiyorum. 1960'lı yıllarda devrimciler, kızların makyaj yapmalarını hoş karşılamazlar, hatta yasaklardı. Nedeni ise boyanmanın burjuva kültürü olmasıydı. Gerçekten öyle mi?

Kadınların, hatta erkeklerin boyanması ve süslenmesi de onbinlerce yıl öncesi-ne dayalı bir kültür. Bu kültürün de tıpkı avcılık örneğinde olduğu gibi, genlerle günümüze ulaşmış olduğunu söylemek yanlış olmuyor. Böyle olmasa, daha birkaç yaşındaki bir kız çocuğunun, eline geçirdiği boyalarla, ya da annesinin rujuyla yüzünü gözünü boyar olması nasıl anlaşılır olur? Annesini taklidediyor denilebilir. Ancak işin özü, kız çocuğundaki güdüdür. Bu, genlerde kültür birikimi olarak kendisine ulaşmış, davranışlarını belirler olmuştur. Kapitalizm ise bu güdüyü çok iyi değerlendirerek, geniş kitlede bilinç altını yüzeye çıkararak büyük bir pazar yaratmıştır. Kozmatik sanayii, bu pazar üzerine kuruludur.

Örneklemei çoğaltmak yerine, bu noktada kültürün evrenselliğinden söz edebiliriz. Evet, kültür evrenseldir. Şöyle de söylenebilir: Evrensellik, kültürün niteliklerinden biridir. Aynı coğrafyalarda ve aynı zaman dilimlerinde, birbirleriyle kültür alanında alış verişlerin söz konusu olmayacağı dönemlerde, aynı kültürü edinebilmeleri ancak doğal ortam dediğimiz tabiatın içinde olmaları kaynaklanıyor olabilir.

Buraya kadarki bilgilenmemizi de üzerine katarak kültürün yeni bir tanımını yapabiliriz: Tarihi ve toplum-

sal gelişme süreci içinde yaratılan, bireylerin davranışlarını belirleyen birikimlerin tümü kültürdür.

Bu tanım da vardığımız yerdeki bir tanımdır. Yeterli değildir. Ancak atlama tahtası olacaktır.

Uygarlık-Medeniyet

Medeniyet, aynı anlama gelen uygarlık, bir ülkenin, bir toplumun maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü olarak tanımlanıyor. Medeniyet, "medeni" sözcüğünden türemiş. "Medeni" sözcüğü ise Medine'den. Medine, bilindiği gibi, Arabistan'da bir kent. Medeni, Medine kentine mensup, şehirli anlamına geliyor. Şehir yaşamının, uygarlık anlamını taşıdığı anlaşılıyor. Yukardaki tanımla, daha fazla değer yüklenmiş oluyor. Yüklenen değer, kültür birikimlerinin dışı vuran görüntülerinin tümü oluyor.

Şöyle de söylenebilir: Uygarlık tanımı, kültür tanımının içinde mevcut. Ancak kültür tanımındaki geniş-

lik ve derinlik, uygarlık tanımında yer almıyor. Bir kere, belirli bir coğrafya ile ve bu coğrafyada yerleşik toplulukla sınırlı. Sınırlı oluş, genişliği engelliyor. Diğer taraftan, uygarlık tanımı, belirli bir zaman kesitine sıkıştırılmış durumda. Bu sıkışıklık ise derinliği önüyor. Bu durum, şu anlamda daha belirgin anlaşılıyor: Uygarlık, belirli bir coğrafyada, belirli bir tarih kesiti içinde var olan kültür birikimlerinin dışı vurmuşluğudur, yaşama biçiminde görüntüsüdür.

Bu söylemde, kültürün bir başka niteliği ile karşılaşmış oluyoruz: Kültürün ulusal niteliği. Burada ki "ulusal"lığı öne çı-

karmak gerekiyor. Ulusallıktan kasdedilen, kapitalist ilişkilerin belirli bir döneminde öne çıkarılan "ulus ve ırk" kavramı değildir. Kültür kavramına ayrı bir zenginlik katan bir öge oluşudur. Kültürün geniş yelpazesi içinde yer alan ulusallık niteliğinin evrensellik niteliğiyle ile çelişmediğini de eklemek gerekiyor. Nitekim Anadolu uygarlıkları dediğimizde zenginliği görmek mümkün oluyor.

Nedir Anadolu uygarlıkları? Bir kere, çoğul olması, birden fazla uygarlığın varlığını tanımlıyor. Ardından zenginlik geliyor, kültür zenginliği.

Anadolu coğrafyasında, belirli bir zaman kesitinde, kültür birikiminin yol açtığı bir uygarlık doğuyor. Bir süre sonra, toplumsal bir olgu sonucu bu uygarlık yıkılıyor. Yıkımın doğa olaylarına dayandığı dönemler de bulunuyor. Yıkıma neden olan toplumsal olaylar ise, dış faktöre bağlı olarak gelişiyor.

Vazo - Mersin

Burada yıkılan "tanımlı uygarlık" oluyor. Oysa kültürün yaşama şansı bulunuyor. Uygarlığı yıkanlar, yıkıntılar üzerine yeni bir uygarlığı, kendi uygarlığını inşa edebiliyorlar, yerleşiyorlar. Bu durumda, kültürde bir örtüşme yaşanıyor. Örtüşmede, iki ayrı kültürün bileşkesi bulunuyor. Bileşkede zenginlik üüyor. Sonuç yeni bir uygarlık olmakla birlikte, zenginleşmiş bir kültürden söz etmek mümkün olabiliyor.

Yerleşik olmayanlar ise, yıktıkları uygarlıkların üzerinden gelip geçiyorlar. Bu durumda ise, yıkıntıların arasından eski uygarlığın kalıntıları, kültür birikimlerinden yararlanılarak yeniden üretiliyor. Yeniden üretme, hem uygarlığa hem de kültüre ilişkin oluyor.

Karain Mağarası, Batı Toroslarda, bir yamaçta. Önünde büyük ve verimli bir ova var. İnsanoğlunun Anadolu'ya bu mağaradan yayıldığı belirtiliyor. Kaynaklar, mağaradaki yaşamın 100 bin yıl önce başladığını tahmin ediyorlar.

Gediz üzerinde, Demirköprü barajı inşaatı sırasında, birlikte yürüyen iki insanın ayak izine rastlanıyor. Yanlarında köpek de var. Islak yanardağ külü üzerindeki izler, yeniden sıcak kül tarafından örtülmüş, çamur pişerek taşlaşmış, günümüze ulaşmış. Bu ayak izlerinin 26 bin yıllık olduğu tahmin ediliyor. Kim bilir, bir doğa olayının yıktığı uygarlıktan kaçan iki insan ve köpek, birikimleri kültürü nereye kadar taşıyabildiler. Kars'ın Kağızman ilçesinin Camuşlar köyünde Aladağ eteklerindeki kayalarda resimler bulunuyor. Yüze yakın geyik ve dağ keçisi arasında insan, boğa, at ve eşek figürleri var. Bir başka panoda ok atan insanlar. Bu resimlerin 14 bin yaşında olduğu sanılıyor. Van ilinin Kirgeçit bucağına bağlı. Put köyündeki mağaralarda ise renkli av hayvanları ve av sahneleri resimlerine rastlanıyor. Bunların da 15 bin yaşında olduğu sanılıyor. Bu coğrafyadaki kültür ve uygarlığın birinci iknağı, birinci göze Anadolu ise, ikinci kaynak, ikinci göze Mezopotamya oluyor. İsa'dan önce 5 bin yıllarında Dicle ve Fırat arasında Sümerlerin yaşadığı biliniyor. Günümüze ulaşan ünlü **Gilgamiş** destanı Sümer kültürünün ürünü. Destan kültürü, Mezopotamya'dan Anadolu'ya geçiyor, Hititler'e ulaşıyor. Batıda Troyalılar var. Homeros'un Odiseia'yı **Gilgamiş**'tan esinlenerek yazdığını Cevat Şakir, Halikarnas Balıkcısı söylüyor. Dahası var. İsa'dan önce 1300'lerde yazılan Musa'nın kitabı **Tevrat**'taki Nuh Tufanı ve Adem ile Havva öyküsü de **Gilgamiş**'tan alınmış, **Gilgamiş** destanındaki Tufan ve İlk İnsan öykülerinden. **Gilgamiş** destanı İsa'dan önce 2500 yıllarında yazılı olduğu sanılıyor.

Anadolu uygarlıklarını besleyen iki kaynak, iki göze daha var. Mısır ve Girit. Kaynaklar birbirinden alıyorlar, birbirlerine veriyorlar. Zenginlik oluyor.

Anadolu kültürünü, kültürün ulusal niteliğine örnek olarak verirken, hemen bir başka niteliği daha görmek mümkün oluyor.

Ülke coğrafyasının her yöresi, doğa şartları açısından aynı özellikleri taşıyor. Bazı yörelerde geniş ve sulak ovalar bulunurken, bazı yörelerde yüksek dağlar ve ormanlar egemen oluyor. Deniz ise bir başka faktör. Denizler de bir değil. Hırçını var, mülayimi var. Bunların yanında yöre şartlarını belirleyen mevsimlerin değişkenliği önem kazanıyor.

Bütün bu faktörler, tek tek, ya da bileşke olarak kültürün gelişimini etkiliyorlar. En başta, üretim faktörü değişkenlik kazanıyor. Geniş ve sulak ovalar yer-

leşmeyi sağlarken, kıraç, kurak ve dağlık yöreler yerleşikliğe imkan tanımıyor. Birincisinde tarım kültürü gelişirken, diğerinde hayvancılık öne çıkıyor. İklim değişikliği ise, tek başına kültürün değişkenliğini etkiliyor. Sıcak yörelerdeki acı kültürü, insan vücudunun ısıya dayanıklılığının regülatörü oluyor.

Karadeniz yöresi insanının her hareketindeki çabukluk ve hızlılığa hiç dikkat ettiniz mi? Çabukluk ve hızlılık yöresel oyunlarına da yansımıştır. Esasen her oyunda, yörenin ürün hasadından figürler bulunur. Bunun nedeni, üretim faktörünün kültürdeki bileşimi ve bu bileşimin dışı vurmasıdır. Yaşamını Karadeniz'le iç içe sürdürmek zorunda olan yöre insanı, balık avını, denizin iri dalgalarından ancak, çabuk ve hızlı hareketle sağlayabilir. Bu yöresel kültür, yöre bireylerinin davranışlarını belirleyen örneği oluşturuyor.

Kültür yöreseldir, diyebiliriz. Kültürün yöresel özelliği de evrensel ve ulusal özellikle çelişkili değildir. Üstelik, kültürün zenginliğini çoğaltıcı bir faktördür. Bu noktada üretim sürecindeki bir olgudan daha söz ederek, daha kapsamlı bir kültür tanımına varmak istiyorum.

İnsan, üretimde bulunurken, kendisini de yeniden üretir. Yukarıda sözünün ettiğimiz kaya resimleri ve mağara bulguları, bu üretimin resmedilişi oluyor. Resimlerde neler var? Önce hayvanlar, sonra av aletleri, daha sonra av sahneleri. Bunların tamamı, insanlık tarihinin ilk öğretim kurumlarının karatahtası ve laboratuvarı oluyor. Buralarda insanlar kendilerini yeniden üretirken, deneylerini de nesilden nesile aktarıyorlar. Toplumsal işbölümünü hatırlamak gerekiyor. Yaşlılar öğretmen oluyor, yeni nesile üretimi öğretiyorlar.

Bu noktada gelişmiş bir tanım yapabiliriz:

Kültür, tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerleri ile, bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmekte kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine, egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür.

Bu, geliştirilmiş ve kapsamlı bir tanım olmasına rağmen elbette, kültürün tek ve doğru tanımı değildir. Ancak, buraya kadarki anlatımlar çerçevesinde doğru ve kapsamlıdır. Bu arada, kültürün yazım ve görsel yönleriyle yansımaları anlamını yüklediğim edebiyat ve sanata hiç değinmedim. Burası, bilerek yapılmış bir atlamadır. İki nedenle. Birincisi, edebiyat ve sanatın, kültürün genel yapısı içinde ayrı bir kapsamda çok boyutlu olarak yer almasıdır. Bunların iredelenmesi ise asıl konumuz olan kültür ve sınıf bağlamının bulunmasında, kısa süre içinde olanak görmedim. İkinci nedenle ise, edebiyatın özelindeki konularda, kendimde yetersizlik görmemdir. Müzikten operaya, tiyatrodan sinemaya, şiirden romana uzanan her türde ayrı ayrı bilgi birikimi ile yola çıkarak sınıfsallığı yakalamak mümkündür. Ancak, özel birikim işidir. Şu kadarını söyleyebilirim: Örnek olsun, müzikte, evrenselliği, ulusallığı, yöreselliği ve sınıfsallığı duyumsuyorum. Diğer alanlarda da. Bunların, her alanın yetkililerince ortaya çıkarılması gerektiğine inanıyorum.

Üretimden yola çıkarak söyleyimi sürdürmek istiyorum.

Üretim, toplumun varlığı ve gelişimi için gerekli olan nesneleri sağlamak üzere insanların amaçlı etkinliklerinin toplamıdır.

Üretim, insanların doğaya karşı bilinçli mücadeleleriyle başlıyor. Doğada toprak var. Toprağın altında ve

üstünde pek çok zenginlikler. Önce, kolay erişilebilen zenginlikler devşirmeye başlanıyor. Her devşirme, yeni deney oluyor. Deneyler çoğalarak kültür üretiliyor. Bunlar ne yazık ki, ayrıntılı olarak bilinmiyor. Bir diğer bilinmez de insanlık tarihinin bu döneminin hangi coğrafyalarda ne kadar sürmüş olduğu. Bilim, bu dönemi ilkel komünal toplum olarak adlandırıyor. Bu sınıfsız toplumun, belirli zaman kesitinden itibaren işbölümleri dışında sınıflara ayrılmaya başladığı varsayılıyor. Bu dönemi köleci toplum düzeni, köleci toplum düzenini de feodal toplum düzeni izliyor. Bu dönemlerin de hangi coğrafyalarda hangi zaman içinde başladığı ve sürdüğü kesin olarak bilinmiyor. Varsayılan, bu dönemlerin süreklilik içinde, belirli zaman dilimlerinde iç içe de yaşamış olması. Biri bitiyor, diğeri başlanıyor. İlkinin içinde ikincisi yeşeriyor; ikisi birlikte yaşıyor; tekrar ikincisi içinde yeşermeye başlayan bir üçüncüsü hayatıyet buluyor. Bu aynı zamanda, insanlık gelişimini de anlatıyor.

Feodal toplum düzenine ilişkin bulgular ve buna dayalı bilgilerimiz, ilklere oranla daha fazla.

şatol gibi maddelere dönüşüyor. Şarap tüketimine, av etleri meze yapılıyor. Kültür gelişimi, mimari, giyim, yemek ve içmek türleri ile savaşmakta, savaş araçları ve tekniklerinde sürüyor. Diğer yanda ise gelişim, üretim güçlerinde gözleniyor.

Üretim güçleri, üretim sürecinde gelişiyor. Bu süreç içinde, insan, madde ve üretim gücüne dönüşmüş birikim, yani bilim bulunuyor. Üretim güçleri, bu üçlünün bütününe kapsıyor. Ayrıca, üçlünün meta üretimindeki ortak etkisi de kapsamın içinde bulunuyor. Üretim güçleri üretimin içinde gelişiyor. İnsanların yetenekleri artıyor, deneyleri çoğalıyor, beceri ve genel bilgileri üst düzeye ulaşıyor. Bir bütünlüğü ve bütünlüğün uyumunu yansıtan üretim araçları da gelişmiş oluyor. Bütünlüğün içinde azalma ya da çoğalma, yeni uyumlarda yükselen düzeye ulaşıyor. Yükselen düzeye ulaşmada, bilimin üretim gücüne dönüştürdüğü teknoloji ve organizasyon, belirleyici yer tutar oluyor. Bunların bütününe sağlayan ise emeğin üretkenliği oluyor.

Binlerce yıllık gelişimin bir sürecinde, 1215 yılında Magna Carta bulunuyor. Magna Carta 63 maddelik bir

Dimini Kültüründen Seramik Örnekler - Yunanistan

Feodalizmde iki temel sınıfın varlığını biliyoruz. Bir yazar, Leo Huberman, **Feodalizmden Yirminci Yüzyıla** adlı yapıtında, iki temel sınıfı Savaşanlar ve Dua edenler ile çalışanlar olarak belirliyor. Gerçekten de asli görevleri dua etmek ve savaşmak olanlar bir yanda, çalışan ve üretenler de diğer yanda bulunuyor. Buradaki üretimi "maddi" diye ayırdetmek gerekiyor. Çünkü, maddi üretime katılmayan dua edenler ile savaşanlar da aynı zamanda kendilerini yeniden üretiyorlar. Bu kendilerini yeniden üretme, kültür olarak beliriyor. Çalışanlar bu anlamda da üretiyorlar, kendi kültür üretimlerini sürdürüyorlar. Her bölümün ürettiği kültür, her bölümün ayrı ayrı yaşama ve davranış biçimlerini belirliyor. Bu, kültürün bir yanını oluşturuyor.

Her türlü zorluklar altında madde üretimi sürdüren çalışanlara, öldükten sonra cennet vadeden "dua edenler", bir yandan kendi bedenlerine de eziyet uygularken, diğer yandan da "savaşanlar" gibi dünya nimetlerinden yararlanmayı sürdürüyorlar.

Zenginlikler, kilise ile feodal beylerde birikiyor. Birikimler, altın şamdan, gümüş tabak, yaldızlı duvar ve

metin. Giriş bölümünden kral John'u tanıyoruz. Tanımadada egemenlik alanı belirtiliyor. İngiltere kralı John'un aynı zamanda İrlanda Lordu, Normandiya ve Akitanya Dükü ve Anjon Kontu olduğu anlaşılıyor. Önem sırasına göre lord, dük ve kont, soyluluk ünvanları oluyor. Daha aşağıda baronlar var. Kral dışında, ülkeye egemen olan soyluların toplamı 15 aile olduğu metinden anlaşılıyor ve önem sıralarına göre isimleri yer alıyor. Ancak daha sonra bunların sayısının 25 olduğu kadediliyor. Böylece söz konusu ülkenin kral dışında 25 aile tarafından bölüşüldüğü ortaya çıkıyor. Bunlar, savaşanların en tepe noktasında bulunuyorlar. Bu tepelerin altında salkım saçak şövalyeler yer alıyor. Bunlara paralı asker diyebiliriz. Ancak, henüz para tedavülde yaygın olmadığından, şövalyelere fief adı verilen toprak parçalarının tahsis edilmiş olduğunu anlıyoruz. Tahsis edilen toprak parçaları, üzerinde üretim yapılan alanları ve üretim yapan insanları kapsıyor. Şöyle de söylenebilir: Şövalyeler kendilerine tahsis edilen fiefden artık ürünü toplayarak savaşa hazır bekliyorlar.

Dua edenlerin tepesinde ise, başpiskopos, piskopos ve başkeşiş yer alıyor. Bunların da isimleri sayılıyor. Toplam 11 adet. Yerleşim birimlerinde tepeye bağlı din görevlilerinin sayısını bilmek mümkün oluyor.

Ülke yönetiminde görev alan, ancak soylu olmayan yöneticiler ise ünvan olarak şöyle: Yüksek yargıçlar, ormancılar, şerifler, kahyalar, idareciler ve yargı görevlileri ve nihayet sadık Teba var. Sadık oluşturaları, başkaldırmaksızın maddi üretimi sürdürmelerinden kaynaklanıyor.

Magna Carta, bir yanıyla, yukarda sözü edilenlerin hak ve yükümlülüklerini yeniden belirliyor. Yeniden belirlemede, yeniliklerin özünü ise, yeni gelişmeye başlayan bir kavram oluşturuyor. Bu kavram Özgür İnsan'dır. Şöyle de söylenebilir: Odak Özgür İnsan'dır. Böyle olunca, savaşanların, dua edenlerin ve yönetenlerin hakları ve yükümlülükleri, yeni kavram Özgür İnsan'a göre yeniden belirleniyor. Sözü edilen Özgür İnsanlar, feodal toplumun içinde yeşermeye başlayan burjuvaziden başkası değildir. Burjuvazi ile birlikte Özel Mülkiyet kavramı da belirmeye ve güvence altına alınmaya başlıyor. 30. maddesi buna örnek göstermek mümkün: "Hiçbir şerifimiz ya da adliye görevlimiz, ya da başka herhangi bir kimse, yük taşımak amacıyla, özgür bir insanın atlarını ya da arabalarını o kişinin rızası olmadan alamayacaktır." Bir başka madde, 20. madde insan hakları için daha önemli hükümler getiriyor: "Adaletimize sığınan özgür bir kimse, işlediği hafif bir suç için ancak bu suçla orantılı para cezasına çarptırılacaktır. Ağır bir suç içinse, suçun ağırlığıyla orantılı bir para cezasıyla cezalandırılacaktır. Ama hayatını kazanma olanağı elinden alınmayacaktır. Aynı şekilde, bir tüccarın sermayesine dokunulmayacak, serf ise gene aynı biçimde geçim araçları elinden alınmaksızın para cezasına çarptırılacaktır."

Feodal toplumun iki ayrı temel sınıfı, birbirini çok az etkileyerek gelişen kültürleri bundan böyle, birbirlerinden daha çok etkilenir olacaklardır. Etkilenmeyi gerçekleştiren, emeğin üretkenliği sonucu ortaya çıkan yeni zenginler ve yeni toplumsal değişiklikler oluyor. Tarıma dayalı ve buradan elde edilen artı ürün ve artı değerle birlikte el sanatlarının gelişmesiyle türü ve birim ölçüğü artan metallerin hızlandırılan dolaşımı, yani ticaretin gelişmesi, zenginliğin kaynağının odağını değiştirirken, sermaye birikimi diyebileceğimiz olgunun da önemini ortaya çıkarıyor. O kadar ki, ticaretin önemi, savaşın öneminin önüne geçiyor. Magna Carta'nın 41. maddesi, bunun çok açık göstergesi oluyor. Madde düzeninden, savaş halinde dahi, ticaretin serbestçe yapılabilmesinin şartları öğreniliyor.

Bundan böyle toplumlar, bu tür yeni kurallara ihtiyaç duyacaklar, yüzyıllar süren gelişimin ardından sanayi devrimini yaşayarak 1800'ü yıllara ulaşacaklardır. 1700'ü yılların özellikle ikinci yarısından sonra, kültür anlamındaki gelişmelerde ve daha da özelinde üstyapı kuramında kabul edilmek zorunda kalınan yeni değerler, yeni bir sınıfla birlikte yeni bir üretim ilişkisinin ürününe dönüşüktür. Yeni sınıf ağırlıklı olarak burjuvazi ve proleterya, yeni üretim ilişkisi ise sanayi toplumuna doğru hızla yol alan kapitalizm olacaktır. Bu yolda üzerinde durulması gereken, feodalizmin iki temel kültürü, aristokrasinin kültürü ile köylülük kültürünün bulunduğu ve kesiştiği noktalardaki çatışmalar. Çatışmaların doruk noktalarını ise 1800'ü yıllarda

gözlenen bir dizi devrimlerde, burjuva devrimlerinde görmek ve yakalamak mümkün oluyor.

Bu noktadan sonra, konuyu kuramsal ve pratik yönüyle ayrı ayrı, ya da birlikte irdelemek mümkün.

Marks, **Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı**'ya yazdığı önsözde şunları kaydediyor: "İnsanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine, insanların bilincini belirleyen, insanların kendi toplumsal varlığıdır."

Bu doğrunun üzerine satır başlarıyla şunlar söylenebilir: -Toplumsal varlığın gelişmesi sürekli. Gelişme, hem maddi üretici güçlerin bileşkesinde yer alan emek için, hem de toplumsal yapının diğer ögeleri için geçerlidir. -Gelişmenin belirli bir evresinde çatışma kaçınılmaz oluyor. Kaçınılmaz oluşu, mevcut kuralların artık gelişmeyi engeller duruma gelmiş olmasıdır. Marks'ın deyişle "bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişme biçimleri, onları köstekleyen zincirler haline gelirler." -Köstek zincirinin kırılması gerekli hale geliyor. Yani ekonomik temeldeki gelişme, bütün üstyapıyı dönüşüme uğratacaktır. Dönüşüm, madde dönüşümleri birlikte ve aynı zaman dilimi içinde hukuki, dini, estetik ve felsefi biçimleri de içeriyor.

Bu satırbaşlarından sonra söylenecek kuram şudur: Toplumsal üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişki, kaçınılmaz dönüşümleri doğuruyor. Şöyle de söylenebilir: "Hiçbir toplumsal düzen, kendi içinde barındırdığı bütün üretici güçler gelişmeden önce ortadan kalkmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri de hiçbir zaman, kendi maddi varolma koşulları eski toplumun bağrında olgunlaşmadıkça ortaya çıkmaz." Bu sözler de Marks'a ait. Marks, eskiyi ve yeniyi "ideoloji" diye sıfatlandırıyor. Eski ve yeni, tek tek ya da birbirini izleyen süreçler olarak kültürden başka bir şey değildir. Bu durum, ideolojinin de kültür tanımı içinde yer aldığını gösteriyor.

Pratik yönde söylenecekler ise daha çok. Amerika'nın keşfine neden olan gelişmelerden başlayıp, aydınlanma çağıının ürettikleriyle sürdürmek mümkün. Rönesans'ın, kültürün kalıcı yönüne katkıları, dünyamız kültürünün zenginlikleri olarak hala gözler önünde.

Konuşmanın sonuna yaklaşıyorum.

Konunun çok kapsamlı oluşu, konuşma sürecinde, konunun hemen her yönüne değinmeyi engelleyici bir faktördür. Kaldı ki, gerçekten, konuya ilişkin kısa süreli çalışmam sırasında karta geçirdiğim bir çok noktaya yer verme olanağı bulamadım. Yer vermeyişim, sistematik eksikliğinden değil, konumuzun bütünlük içinde çok yönlü olmasından kaynaklanıyor.

Buraya kadarki anlatımım içinde, kültürün sınıfla ilişkisinin bire bir örneği olmamakla birlikte, kültürün sınıfsal özelliklerini vurgulamaya çalıştım. Örnek vermek gerekirse, aristokrat ve köylü kültürü hatırlanabilir. Ama özellikle, kapitalizmin bir üretim biçimi olmasından sonra oluşan kültürü, herhangi bir sınıf adı vermeden söylemeye özen gösterdim.

Kapitalist toplumun sürekli dönüşümü, günümüzde de sürüp gidiyor. Dönüşüm süreçlerinin bugün ulaştığı boyutta, sermayenin birikim biçimi, emeğin örgütlenmesi, çalışma koşulları ile işgücünün niteliği ve bileşimi de yeniden tanımlanmaya ihtiyaç olarak önümüzde duruyor. Bu arada eklemek gerekiyor: Kapitalizm bir bütün olarak, sistem olarak, dönüşümlerinde hemen her konuya müdahalede bulunuyor. Doğrudan müdahalenin yanında, dolaylı ama yine sistemli mü-

dahaleden de söz etmek gerekli oluyor Çıplak gözle görüleyen dolaylı müdahale, kültür alanında daha yaygın. Tüketim mallarındaki marka seçiciliğinin yaygınlaştırarak benimsenmesinden, seyirlik eğlencelerdeki öğelere kadar, izlenmesi gereken haberin içeriğinden, okunulması kaçınılmaz sayılan kitaplara kadar pek çok konuda müdahale ve dayatma mevcut. Bu anlamda "burjuva kültürü"nden söz etmek doğru oluyor. Ancak, gerek ülkemizde gerekse kapitalizmin metropollerinde, genel anlamda kültürün burjuva kültürü olduğunu benimsemiyorum. Hele keskin devrimcilik adına, viski içmekten evlilik kurumuna kadar pek çok değeri burjuva kültürü diyerek karalamak da gerçekçi olmuyor.

Şöyle özetlemek istiyorum:

Köleci toplumun ikili kültür oluşumunun bir yanına feodal beyler, diğer yanına da toprağa bağlı köylülük oturdu. Bir başka deyişle süreklilik içinde birileri, kendinden öncekilerin biriktirdiklerini sürdürdü. Aslında feodal beyler, köle sahiplerinden, toprağa bağlı köylüler de kölelerden başkası değildi. Nitekim, büyük köle a-yaklanmalarından sonra, önceleri büyük kitleler halinde ve vardiya çalıştırılan köleler, dağınık topraklara ve yerleşik düzenle dağıtılarak, feodal topluma geçişin de hızlanmasını da sağlamış oldular. Sınıfsal yapılarını koruyarak feodalizmde gelişmesini sürdüren iki kökenli kültür, adeta kesişmez iki paralel çizgi görünümündeydi. Ancak yüzyıllar sürecinde ortaya çıkan gelişmeler, kesişmez gibi görünen iki paralenin birbirine alıp vermeye başladığına tanık oldu. Tanık olmanın belgeleri arasında Magna Carta da var. Feodal toplumun dağılım sürecinde ise alıp vermeler de hızlandı. Kapitalist ilişkilerin belirli aşamasında "at izi ile it izi" birbirine karışmaya başladı. Değişmeler metropollerde çok hızlı yaşandı denilebilir. Örnek olsun, Büyük Fransız devrimi ve bunu takip eden günlerde yaşanan vahşet olayları, burjuvazinin kültürü müydü, yoksa köleci toplumdan kaynaklanıp insanların genlerine işleyerek sürüp gelen bir kültürün öne çıkması mıydı? Bu sorulara yanıt aranıp bulunabilir. Ben bu noktada şunu söylemek istiyorum:

Kapitalizm rekabetçi dönemden başlayarak, metropol ülkelerinden merkezkaç olgusunun süratı ile dağılmaya başlayan ikültürden söz etmek istiyorum. Genel olarak Kültür Emperyalizmi diye adlandırılan bu olgu, kaçınılmaz olarak yayılmacılığını sürdürüyor. Tıpkı kapitalizmin yayılmacılığı gibi. Bunu, bir suya atılan taşın, düştüğü yerden başlayarak çevreye yayılan dalgalara benzetebiliriz.

Avrupa Birliği sürecini bu açıdan değerlendirmek mümkün. Avrupa Birliği, ekonomik ve politik birlikteliğin yanında, kültür anlamındaki birlikteliği ya da birliği yansıtır. Şöyle de söylenebilir: Avrupa topluluğu, kültür anlamındaki birlikteliğiyle birlikte giderek siyasal birlikteliğin de kaçınılmaz olduğunu görmüştür. Ancak, bu birliktelik burada durmaz. Bu birliktelik de dışa yayılan dalgalar gibi, belki zayıflayarak ama biteviye, sürekli olarak yayılmasını sürdürüyor. Nitekim, Avrupa Birliği, belirli ilkeleriyle de olsa ülkemizi sınırları içine almaya başladı denilebilir. Görünürde siyasal iktidarlarımızın yoğun çaba ve tavizleriyle gerçekleşiyor görünüyorsa da, konunun temelinde yukarıda sözünü ettiğim biteviye, sürekli dalgalar bulunuyor.

Mümkündür ki, başka coğrafyalarda da benzer birliktelikler kurulacaktır. Yeni birlikteliklerin özünü de

kültür yine kültür birlikteliği oluşturmakla birlikte, ekonomik ve politik görüntüler öne çıkmış olacaktır.

Yine muhtemeldir ki, yeni birlikteliklerin dalgaları da biteviye, sürekli olarak merkezkaç gücüyle yayılacaktır.

Kaçınılmaz olan, Ayrı birlikteliklerin dalgalarının birbirleriyle çatışmasıdır. Çatışmayı, dalgaların üst üste binerek ve çatışmanın diyalektik sentezi ile birlikte gelişerek zenginleşmesinin izleyeceği kuşkusuzdur.

Konuşmamı bitiriyorum. Bitirirken tartışılması dileği ile proleterya kültürü konusundaki görüşlerimi sunuyorum.

Bana göre, proleteryanın, kendine özgü, belirleyici sınıf kültürü olmamıştır ve olmayacaktır. Bunun nedenlerinin birisi ve en önemlisi, üretimin biziatihi yapısından kaynaklanan yabancılaşmadır. İşçi, üretim sürecinde, çok küçük bir dişli, hatta bir vida niteliğindedir ve sonuç olarak Meta'da damgası yoktur. Damga, büyük organizasyonun ismini taşımaktadır. Hatta damga birden çok ülkenin simgesi de bulunmaktadır. Sosyalizmde de bu durumun süreceğini sanıyorum. Bir ara dönem olacağı kuşkusuz olup sosyalizmi, kültür birikimi açısından çok önemli görmüyorum. Şöyle de söylenebilir: Sosyalizm sürecinde, emeğin, üretim güçleri içindeki bileşimde rengi değişmeyecektir. Değişmeyecek gibi görünen renkte, sanayi devriminden bu yana kapitalist sistemle başlayan yabancılaşma konusu yine önde bulunuyor. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, bu konumu değiştirmeyecektir.

Ancak muhtemel bir gelişmeden söz edilebilir. O da şudur: Üretimde, doğrudan emeğin payı giderek azalabilir. Bir dişlinin üretimi sırasında doğrudan emek vardır. Dişli üretim sürecine girince, artık üretime katkıda bulunan dişlideki dolaylı emektir. Üretim sürecindeki dişli sayısı arttıkça, doğrudan emeğe ihtiyaç azalıyor demektir. Nitekim, azalma süreci içinde hep gözleniyor. Günümüzde gittikçe çoğalan işsizlik sorununun temel nedenlerinden birini oluşturan bu olgu karşısında bugün geliştirilmesi gereken, işgünü çalışma süresini aşağılara çekmektir. Çünkü, artık artı değer birikimi, bir iki saatlik doğrudan emek süresinde önemli boyutlara ulaşmaktadır. Dört saatlik işgünü sömürü düzeninin sürekliliği için yeterli olmalıdır.

Konumuzu sürdürürsek, şunları söylemek gerekiyor: Üretimde doğrudan emeğin rolünün azalması, dolaylı emek yoğun üretimin egemen olması ile mümkün oluyor. Bir ara dönem olan sosyalizmde, bu durumda insanlar, üretim sürecinde daha az zaman harcayacaklardır. Çalışma gününün 3-4 saat olduğu bir süreçte insanlar, kendilerine daha çok zaman ayırabilecekler. Bu durum, kültürün sanat ve edebiyat yönündeki gelişmesine büyük hız katacaktır. Sınıfsız topluma gidış sürecinde, insanın özünü yansıtan insanlığın kültürü de oluşacaktır.

Kim bilir, belki de birçok dayanıklı tüketim malı, kişinin ya da birkaç kişinin damgası ile yeniden gerçekleştirilecektir. Yani emeğin yabancılaşması giderek ortadan kalkacaktır. Ben buna inanıyorum. Son cümlem söyleyeyim: Kişi ya da bir grup insanın imzasını taşıyan bir uydu ile insanlar, uzaya, gününbirlik gidip gelecekler.

(*) 4 Mart, cumartesi tarihinde, İnsancıl Ankara Temsilciği'nde yapılan "Sınıf ve Kültür" söyleşisinin metnidir.

Son On Yılda Türkiye'de Aydın Konumlanması(*)

Erhan YILDIRIM

*Nasıl düşünüyorum ve neye inanıyorsam o şekilde konuşurum,
düşüncelerimi açıklama olanağından yoksun kalmak
kadar beni rahatsız eden hiçbir şey yoktur.*
KEPLER

Yazının başlığına göre son on yılın Türkiye'sinde aydının konumu ve durumu irdelenmeye çalışılacak. Ancak doğal ki böylesi bir irdelenmeye için bazı tanımlara başvurmamız ve bazen çok gerilere gidecek olsak da sözü edilen on yıllık döneme ilişkin (bazı saptama ve yargılara varabilmek için) tarihten örnekler vermemiz gerekecektir

Alexander Grushevsky, aydının tanımını yaparken, okumuşluk ya da bilginlik ya da çağdaş görüşlülük gibi veriler yanında, bir de asıl kendini aşabilme, yaratıcı yaşam koşulları edinebilme, insanlığa reva görülen haksızlıklara, eşitsizliklere, sömürülere ve her türlü şiddete ve kısaca insan kişiliğini, onurunu zedeleyen herşeye karşı isyan geleneğini "huy" haline getirebilme zorunluluğunu öngörür (1) diyor. Bu tanımdan hareketle ülkemizde aydın diye nitelendirilenlerin büyük bir çoğunluğunun okumuş, çağdaş görüşlü ve bilgili olduğu kabul edilse de bunların ne kendilerini aşabildiklerini ne de sömürü ve şiddete karşı (değil isyan geleneğini "huy" haline getirmek) tepki göstermekten bile geri durduklarını görürüz. Özerkliğini yitiren akıl, pragmatizmin öne çıkardığı biçimlerde araçsallaşır, kendi dışında biçimlenmiş içeriklere teslim olur, toplumsal sürece boyun eğer. (2) Türkiye'de aydınlar tam da Horkheimer'in dediği durumdadır aydınların çoğunluğu (Çoğunluk niceliğini kullanarak azda olsa bir kesimi dışarda tutmak istiyorum) aklını özerkleştirememiş, akli özerk olan önemli bir kısmı da oniki eylül sonrası bu özerkliğini yitirmiştir. Bu durumda akli hiç özerk olamamışlar, kendi dışında belirlenmiş, resmi ideolojinin çemberini kuramamışlardır. Özerkliğini yitirenler de zaman içinde diğerleriyle aynı konuma düşmüşlerdir. Aydın'ın özerk ve özgürleşmiş bir beyine/akla sahip olması gerekir. Çünkü beynin/aklını, herhangi bir bağımlılıktan/kuşatılmışlıktan, kurtar(a)mayıp, onun zincirini kırıp, özgür düşünme yetisi edinip, düşünceleri-

rini sözlü ya da yazılı dışavuramayanlar aydın nitelemesine hak kazanamazlar

Doç. Dr. Fikret Başkaya aydını, sosyolojik aydın ve entelektüel diye ayırırken, "Sosyolojik aydın tanımına giren kesimin önemi toplumda "ayrıcağı" konumu, bilgili olmalarından dahası kültürel tekel'e sahip olmalarındandır (3) diye sosyolojik aydının ayırdedici iki özelliğine vurgu yaparken, "Bir de bunlardan ayrı olarak ve ekseri marjinal bir öneme sahip olan (...) entelektüeller bulunur. "Entelektüellerin" ayırt edici niteliği diploma sahibi olmaları veya belirli bilgilere sahip olmaları değildir, (...) belirli meslek gruplarına dahil olmaları da değildir. Şüphesiz bunlarda en az diğerleri (sosyolojik aydın tanımına girenler) kadar belki de onlardan daha çok bilimsel bilgiye sahiptirler, (4) dedikten sonra, Entelektüelin ayırt edici niteliği, onun siyasal iktidardan ve siyasal iktidarın gerisindeki egemen sınıflardan bağımsızlığı, siyasal iktidar karşısında eleştirel bir tavır içinde olmasıdır. () entelektüel, siyasal iktidarla da iyi geçinmeyen biridir. (5) Son on yılın Türkiye'sinde aydınlar Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi boyunca olduğu gibi, değil siyasal iktidar ve onun gerisindeki egemen sınıflardan bağımsızlık, iktidarla iyi geçinmemek Status quo'cu ve resmi ideoloji bağımlısı ve taşıyıcısı olmuşlardır. Bu tür olumsuz nitelemenin dışına çıka(n)bilen sayıca çok az olan bir kesim İlhan Arsel'in şu yargısını doğrular davranış göstermiştir. Madeni Cesarete sahip gerçek aydın "insan beynini" her türlü tutsaklıktan kurtarıp, özgürlük vadisine çıkarmayı kendisine, amaç yapan, bu uğurda her fedakarlığı göze alan kimsedir, böyle bir kimse için halkı pohpohlamaktan övgülere boğmaktan kaçınmak ve acı gerçekleri onun suratına vurmak kutsal bir görevdir. (6) Ne acıdır ki bu görevden kaçınılmış ve bu ülkede bugün yaşanan bunca eşitsizlik, haksızlık ve şiddetin varlığına dolaylı da olsa katkıda bulunulmuştur. Aydın

olmanın, bir medeni cesarete sahip olmak gerektiğini söyleyen Sayın Emre Kongar... Aydın... toplumu ve çağını aşan düşünceleri savunan bu cesareti gösteren kişidir dediği kitabının "Aydın ve Don Kişot"luk ara başlığı altındaki bölümde "Pek doğal olarak bu cesaretin de bir sınırı vardır, deyip "Aydın'ın mal ve can güvenliğidir bu sınır diye de sınır belirliyor. (7) Böyle olunca yukarıdaki tanımlar ve aydınların görevi için söylenenler anlamını yitiriyor. Bu durumda Sayın Emre Kongar'ın yargısına önem verildiği için olsa gerek ki, bugünün Türkiye'sinde aydınların başları kuma gömülü ve görünmez oluyor. Yine böyle olduğu içindir ki son on yılın Türkiye'sinde, aklını özerk kılamayan aydınlar siyasal iktidara karşı tavır al(a)mamanın yanında, devletin niteliği (kimin için, kime karşı, neye hizmet ettiği) konusunu kavramakta zorlanıyor. Dolayısıyla Yaşar Kemal'in çıkışında, ona destek olma ve düşüncelerini paylaşmak yerine onun karşısında olmak aymazlığını gösterenler bile çıkabiliyor.

Bence, bugün geline nokta Türkiye'de aydın olmanın turnusolu, devletin niteliği, siyasal iktidarın tutumu ile kökten dinci yükselişe karşı tavır alış ve kürt sorunu konusunda, halkların kardeşliği, eşitlik ve özgürlük temelinde birarada yaşama savunusu içinde olmaktadır. Oysa bu topraklarda aydınlar genel kabul görmüş tanımlara, göre köksüz, haksızlıklara karşı isyan geleneğini "huy" haline getirmişlik, geleneğinden yoksundur Cumhuriyet dönemi aydınları da böylesi bir köksüzlüğün sonucu olarak osmanlı'da (ulema) hakim sınıfın bir parçası ve merkezi otoritenin boyun eğicileri aydınların günümüze uzanan biçimi olduğundan onlardan nüansla ayrılmaktadır. Böyle olduğu içindir ki çoğunluğu Başkaya'nın Sosyolojik aydın tanımına karşılık gelmekte ve gerçek aydın (entelektüel) konusunda yanlışlamalar yol açmaktadır. Görünen manzara böylesi bir yanlışlamaya yol açtığı içindir ki, insanlar, birçok akıl yoksunu profesörü, sermaye ve onun yazılı ve görsel medyasının çanak yalayıcısı olmuş gazetecilerini aydın sanabilmektedir. Son tümcede belirtilenlerin yazdığı ve yaydıklarından hareketle Demirel'in değiştiği demokrat olduğu düşünülebilmektedir. Üniversitelerimizde YÖK'e karşı bilimden bilimsellikten uzak bir ortamda profesörlük, öğretim üyeliği yapılabilmekte bunca olanlara karşı bir tepki oluşmamakta ve tam bir kapı kulu anlayışıyla davranılabilmektedir. Çeşitli çıkar ve kaygılarla dini denetim altın tutmak için Diyanet İşleri gibi bir kurumun varlığı ve din adamlarının maaşını ödeyen devlete karşın yetmiş yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca hiçbir zaman laik olmamış bir ülkede olmayan laikliğin savunusu yapılabilmektedir.

Sıraladığımız olumsuzlukları ve son on yılın Türkiye'sinde aydınların durumu/konumu konusunda Ufuk Uras'a kulak verelim Devlete (I. Cumhuriyet'e) ve müteşebbis sınıfına (II. Cumhuriyet'e) akıl veren danışmanlık yapan, aydın tipiyle sınırlı değil neyse ki elimizdeki seçenekler Dinin, sermayenin devletin otoritesine endekslenerek aydın kalabilmek mümkün mü. (8)

Türkiye'de aydınların durumu neden yukardaki anlatılanlar gibidir, tarihe kısa ve ince bir yolculuk yaparak önemli sayılacak, nedenlerden bir kısmını özetlemeye çalışalım.

Server Tanilli, ortaçağı, feodal üretim biçiminin doğuşu, gelişmesi ve sona ermesi olarak alır ve (Avru-

pa'da V yy. ile XVIII yüzyıl ortalarına) kadar olan tarih kesiti olarak tanımlar (9) Avrupa için ortaçağ aynı zamanda din ve din kitaplarında, yazılanların gerçekliğini mutlak kabul eden "dogma" ile "akıl/bilimin üstünlüğünün savaşımı" tarihidir.

Bu uzun zaman sürecinde din'e ve dogma'ya karşı aklın üstünlüğünü savunan çok sayıda aydın çıkmıştır. Batı'da Bunlardan Giardano Bruno 1548 - 1600) rahip olmasına rağmen, kilise halkı, "eğer kurtuluşa ulaşmak ve cennet'lere kavuşmak istiyorsanız iman sahibi olun imanı herşeyin üstünde tutun" şeklindeki beyin yıkamalarıyla yetiştirirken, Bruno aksini savunur ve kiliseye meydan okurcasına "iman yoluyla değil fakat, ancak şüphecilik (akılcılık) sayesinde gerçeklere ulaşabilirsiniz" formülünü salık verir (10) Bu ve benzeri düşüncelerinden dolayı 1576'da kilise tarafından zindanla suçlanır ve işinden atılır, canını kurtarmak için Fransa'ya kaçır, Touiouse ile Paris ve daha sonra da İngiltere'de, Oxford Üniversitelerinde ders verir. Her gittiği yerde gericilerin saldırısına uğrar. Almanya'ya geçmek ister, izin alamaz ve yaşamının onaltı yılı ülkeden ülkeye göç ederek geçer. Venedik'li zengin bir tüccarın daveti üzerine İtalya'ya döner, fakat görüşlerini paylaşmayanların şikayetleri üzerine hapse atılır ve sonunda odun ateşinde yakılma cezasına mahkum edilir. Mahkumiyet kararını dinlerken insan onuruna yaraşır biçimde yargıçlara şöyle haykırır "Bu kararı veren sizler kararı dinleyen benden daha fazla korku içerisindesiniz." (11) Batı'da ortaçağ boyunca yukarıda yaşam serüveni'nin bir dönemi özetlenen Bruno gibi (Thomans Muntzer, İspanyol asıllı jesuit papazı, Suarez, İngiltere'de John Wycliff, Bohemya'da, Jöhn Huss) daha nicelerini görmekteyiz. Ancak Doğu'ya İslamın hakim olduğu topraklara ve ülkelere baktığımızda bu tür başkaldırımlarla karşılaşmamaktayız. Ortaçağ'ın gerilerine gidip, Eski Yunan'ın akılcı düşünürleri (Aristo, Eflatun v.d) nin kaynaklarından yararlanıp etkilenen İslam düşünürleri (Farabi, İbn Haldun, İbn Rüşd) gibi olmuştur, ancak bunlar akılcılığı şeriatın karşısına çıkar(a) mamışlar, çıkaramadıkları gibi, eski Yunan kaynaklarına Şeriat'da yer aramışlar, Şeriat'ı ve Kuran'ı bu kaynaklara uygunmuş gibi göstermeye çalışmışlardır.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız üzere, Batı ortaçağı başından sonuna dek aklın ve bilimin, din (dogma)ye karşı üstünlüğünün savaşımının verildiği ve bedelinin çok ağır ödendiği bir dönem olarak yaşamıştır. Batı, feodal üretim biçiminden, kapitalist üretim biçimine geçtiği süreçte yanı zamanda rönesans ve reform (burjuva devrimi) hareketleriyle bir aydınlanma dönemi geçirmiştir. Bu süreçte bilim ile din (dogma) hesaplaşması büyük oranda bilimin kazanımıyla sonuçlanmıştır. İslam dininin hakim olduğu (ona inanıldığı) topraklarda (doğu) böylesi bir hesaplaşma olmamıştır. Bugün içinde bulunduğumuz geriliklerin önemli nedenlerindendir, böylesi bir hesaplaşmanın olmaması. Osmanlı özelinde ele alacak olursak altıyüzyıl sürecek olan monarşik idare kendine kuran'ı ve şeriat'ı rehber edinip onun kurallarını toplum yaşamında geçerli ve hakim kılmıştır. Osmanlı döneminde bindokuzyüzlere gelinceye, İttihat ve Terakki (Jön Türkler) olayına kadar mevcut sisteme ve otoriteye karşı kısmen de olsa, bir aydın karşı çıkışı olmamıştır. O dönemde eğitim görmek için Avrupa'ya (o zaman Fransa revaçtadır) gidebilen aynı zamanda yeni açılan okullarda (tıp, mü-

hendislik vs.) eğitim alma şansına sahip (ulema'dan) olanlar daha sonra yönetim kademelerinde görev alan ve İttihat Terakki'yi oluşturanların yönetimde etkin olmak ve Batı'nın bazı değerlerini örnek almak istemele-ri söz sonusudur. Ne ki İttihat Terakki (Jön Türk)cilerin çaba ve istemleri, dönemin sistemine ve yönetme er-kini elinde tutan monarşi (imparatorluk) ye karşı kök-tenci bir eleştirel karşı çıkış ya da tavır alış değildir Batıda gördükleri ya da izlediklerinin bir kısmını, bura-da uygulamaya çalışma yanında, iktidara ortak olma çabalarıdır. Bu ülke aydınları için bir kökenden sözet-mek gerekirse bu köken Osmanlı dönemi aydınlarıdır ki bu köken değil köksüzlüktür. Bu köksüzlüğün sonu-cu olarak, aydınlar "Egemen olan sınıfların ve devletin her türlü politika ve uygulamalarını eleştirebilen, bu a-landa hiçbir yasağa, tabuya, inkarcılığa itibar etme-yen, sorunları sadece ulusal planda değil evrensel planda ele alıp kavramaya çalışan kişidir...(12) diyen doçent Başkaya'nın tanımadığı kişi olmaktan çok u-zaktır. William Hawit benzeri özellikleri sayıp ve bun-ları her aydının her fikir savunucusunun, her vicdan sahibinin yaşam parolası olması gereken bir görev ol-duğunu varsayarak bu yeryüzünde bize düşen görev-ler vardır ki, bunları ihmal etmek bizleri başkalarına karşı suçlu duruma sokar, insanlığın ıstırapları karşı-sında susup oturmak, alçaklıktan, ihanetten, köle ruh-luluktan, başka birşey değildir. Bu tür davranışlar yü-zünden değildir ki, hemen her yerde haksızlıklar, sömürüler (ve benzeri pislikler) güçlenmekte halk yı-ğınlarına musallat olan baskılar sürüp gitmekte-dir...(13) diyor yüzaltmışyıl önce yazdığı kitabında.

Dipnotlar.

- (1) İ. Arsel - Aydın ve "Aydın" İnkilap Kitabevi Yayınları. s. 14. İst. 1993
- (2) Marx Harkhelme - Akıl Tutulması - Metis Ya-yınları s. 75. İst. 1986
- (3) F. Başkaya Paradigmanın İflası Doz Yayınla-rı s. 14. İst. 1991
- (4) age s. 14
- (5) age s. 14
- (6) İ. Arsel - Biz Profesörler İnkilap Kitabevi Ya-yınları s. 45 - İst. 1992
- (7) E. Kongar - Oniki Eylül ve Sonrası Say Ya-yınları s. 90. İst. 1987
- (8) U. Uras - İdeolojilerin Sonu mu? Sarmal Ya-yınları s. 14. İst. 1992
- (9) S. Tanıllı - Yüzyılların Gerçeği ve Miras 11. Say Yayınları s. 8 - 9 İst. 1986.
- (10) İ. Arsel - Aydın ve "Aydın" İnkilap Kitabevi Yayınları s. 75 - 76 İst 1993
- (11) İ. Arsel age s. 76.
- (12) F. Başkaya - Paradigmanın İflası doz Yayın-ları s. 15 - İst 1991
- (13) W. Havitten aktaran İ. Arsel age s. 17
- (*) İnsancıl Ankara Temsilciliği'nde 7 Ocak 95'te yapılan söyleşiden yola çıkarak kaleme alın-mıştır.

GÜNEŞ VEDA

akşamdı gülüm
günbatımı
uysal deniz ve güneş
dalarken akşamın koynuna
hüzünlü bir bakışla
çığlıkların müzikleştiği
o an
donup kaldık ufukunda

tellerinde o ezgi
gitarın
bir cazdı
tenor ses
tadımlık öpüşlerle duyulan

kararan havayla başladı
duygularımızda vedası
sonsuzluğun

elele bir kız bir oğlan
bakınız
sevmek iki sözcük
öylesine deniveren
ağacın
dallarında gülücükler
ve yediveren...

BİRBAŞINALIK

bir ses
dost sesi
duymak
şaraplaşmak esrikliğinde
tanınlaşmak
yaşam için
bilebilmek
ne güzel...

elele dolaşmak
dökülen yaprakları
çiğneyerek
şiir okumak
uçmak göklere

bu yalnızlık
başka dostum
varlıp da dönülmez yerlerin
sonsuz
birbaşinalığı

UNUTUN

kara trende ağılayıp
vardiyada düşündünüz
alamanya yedi
zonguldak yakıtı sizi

dalgalar beyaz köpüklü
kumlar sıcak
yok olduk
unutun bizi

Mevlüt KIRNAPÇI

Sanatsal Emeğin Örgütlenmesinde Bir Model Olarak "Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri"

Fevzi GÜMÜŞ

Giriş ya da konu üzerinde açıklama

Bu yazının yazılma sebebi **İnsancıl Ankara Temsilciliği**'nin Kooperatifleşmeyle ilgili başlatmış olduğu tartışmaya bir model sunumu ve bu model üzerinde tartışmalara perspektif kazandırmadır. Bu anlamda da ön bilgi ya da tartışmaya araç sağlama işlevini görürse kendisinden bekleneni gerçekleştirmiş olacaktır. Yine bir model olarak verilecek kooperatif örgütlülük, üzerinde konuşulabilecek modellerden sadece biridir ve buna uygun modeller gerçekleştirmede alt zemin oluşturma işlevi görebilir.

Yaşamda ve sanatsal alanda özellikle kendini muhalif kesimde tanımlayanların örgütlenmelerinin zorunluluğu konusunda uzun bir zamandan beri sözler sarfedildiği bilinmektedir. Özellikle sanat sözkonusu olunca bu zorunluluk kendisini iyice hissettiriyor. Örneğin kültür sanat alanında yayın yaşamınayeni başlayan **Berfin Bahar Dergisi 1** Sayısında kapak başlığını "Hayat ve Sanat içinde örgütlenme zorunluluğu" olarak seçebilmiştir. Yine muhalif kesimde kapitalizmin kültür tekellerinin kirlетici işlevi üzerine sıklıkla vurgu yapılmakta ve bu tahribe karşı insani mücadelenin yükseltilmesinin kendini tarihsel gerçeklik içinde dayattığı kanısı yaygınlık taşımaktadır. Ancak kültür ve sanat alanında örgütlülüğün nasıl olacağı, küşeselleşmenin nasıl sağlanacağı somutlanamıyor, girişimler dergi-okur ya da benzeri etkileşimlerle sınırlı kalıyor, üst örgütlenmelere sıklıkla yapılamıyor. Tam da bu noktada **İnsancıl Ankara Temsilciliği**'nin girişimi anlamlıdır ve kültür sanat alanındaki kaygılarla örtüşmektedir.

Gündeme gelen kooperatifleşme olgusu herşeyden önce, emek yoğun yapısı ve alternatif niteliğiyle, fazlasıyla sancılı olan bir süreci bünyesinde taşımaktadır. Sebebi de tarihsel evrimde içinde kooperatif örgütlülü-

ğunün kapitalist ilişkiler içinde çerçeveslenmiş olması. Ancak demokratik temsiliyet ve amaçları bakımından ortakları arasında dayanışmayı sağlamasıyla, tarihsel süreç içinde de kooperatif örgütlülüklerin bu tür bir işlevi gödüğü bilindiğinden, üzerinde tartışılmayı hakeden bir örgütlenme türü olarak incelenmeye değer.

Emek Değerlendirme Kooperatiflerinden "Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatiflerine"

Ortaklarının emeğini değerlendiren, onlar için iş ve istihdam yaratan "Ütopik İşçi Komünü" olarak da nitelenen **Emek Değerlendirme Kooperatifleri XIX. yüzyıl şartlarında işçi ve zanaatkarların sosyal krizden, özellikle işsizlikten kaynaklanan ekonomik yoksulluğu gidermek amacıyla tasarlanmışlardır. Zaman içindeki evrimleriyle işbirliği, dayanışma ve çoğu kez kar güdüsü amaç olarak seçilebilmiş, yapıları ve işleyişleri de bu amaçlara uygun şekillenmiştir.**

Özellikle İngiltere başta olmak üzere Almanya, Fransa gibi batı ülkeleriyle Güney Amerika ülkelerinde uygulamalarında sağladıkları başarılarla günümüzde de alternatif örgütlülüğün cezbedici yönlerini bünyelerinde taşıyan **Emek Değerlendirme Kooperatifleri** nin sanatsal alan sözkonusu olunca daha bir güncellik taşıyacağı kabul edilebilir birşeydir. Zira sanat, özellikle kapitalist ilişkilerin egemen olduğu toplumlarda değıştirici yönüyle ideolojik bir aygıttır ve sistemleleşemediği oranda dışsallaşır. Bunu anlamı sistemin ideolojisiyle çeliştiği oranda sanatsal alanının ayrışmalar yaşayacağıdır ve bir yanda sistemin can simitleriyle durgun denizde yüzmek diğer yanda ise azgın dalgalarla boğuşmak vardır. Tesbit böyle olunca da Sanat Emeğinin Kooperatif Örgütlenmesi tarihsel alternatifliğiyle dalgalarla boğuşmada bir araç olarak düşünölebilmelidir.

"Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri" Hakkında Özet Düşünceler

Öncelikle ve özellikle Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri, kendisini muhalif kesimde tanımlayanlar için demokratik araç olarak görülmelidir. Kooperatifin amacı, işlevleri ve ortakların ilgi ve beklentileri buna uygun olarak şekillenmelidir.

Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri nasıl bir örgüt yapısı taşıyacaktır, ortakları kimlerden oluşacaktır, işleyişi nasıl olacaktır, işbirliğinin istikrarı nasıl sağlanacaktır ve işlevleri ne olacaktır?

Daha da çoğaltılabilecek bu soruların cevabı sanatın her alanında farklılıklar taşıyabilir ve sanat dalında yapılarına uygun değişikliklerle şekillenebilirler. Ancak sanatın tüm alanları için değil de İnsancıl için cevap vermek yazının kapsamı ve amacı düşünüldüğünde anlamlı gelmektedir.

Kooperatifin amacı sanat emeğinin yoğunlaştığı her şey olabilir. Örneğin edebiyat, resim, müzik vs. Ana tüzük de bu bölümün sanatsal emeğin yoğunlaştığı bütün alanlara müdahale imkanı sağlayacak şekilde uzunca tutulabilmesi imkanı vardır. Önemli olan kooperatif örgütlülük de dayanışmanın amaç olması ve kişisel yararın bunun için araçlaştırılmasıdır.

Örgüt yapısı için şu varsayımlar düşünülebilir: **Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatiflerinin** ortakları genel anlamda sanat emekçileridir yani sanatla ilgili herkesdir. **İnsancıl** somutunda ise yazar ve oku kitlesidir. Yine kooperatifler için genel ilke olan "açık kapı ilkesi" **İnsancıl**'ın savunduğu ilkelerle sınırlanmalıdır. İşbirliği grubunda ahenk sağlanması ileride çıkabilecek ihtilafların önünü önceden tıkamak bakımından gereklidir.

Sanat emeğini değerlendirme kooperatifinde, işleyiş bakımından demokratiklik esastır, her ortak formel olarak eşittir ve kararların oluşturulmasında eşit koşullarda katkı yapma fırsatına sahiptir. İşbirliğine katılma ve işbirliğinden yararlanmada da fırsat eşitliği geçerlidir. Eşitliğin varlığı fiili katkı ölçüsünde ortakların yönetim üzerinde etkil olmasına engel değildir, bu da elbette ki bilinebilir bir şeydir. Yine sanat alanında kapitalist tekellerle rekabet etmek durumunda olan kooperatif örgüt profesyonel yöneticilere ihtiyaç duyacaktır ve fakat bunların varlığı ortakların-seçilmiş amatörlerin örgütsel bağlılığını, yönetime katılma noktasında ortadan kaldırmak olmamalıdır. Demokratik işleyiş için gerekli tüm koşulların kuruluş aşamasında oluşturulması gerekir. Unutulmamalıdır ki her işbirliği ciddi bir hazırlık ve örgütsel dizayn gerektirir. Söz konusu yapılar içinde ortakların temel ilgi ve beklentileri belirleyici olabildiğinden, önemsenmesi gereken konu katkı-karşılık dengesinin ortakların ilgi ve beklentileriyle çerçevelenmesidir. Bu aynı zamanda işbirliğinin istikrarı için de kaçınılmazdır. Dolayısıyla da hazırlık döneminde ilkeler somutlanır ve buna uygun özellikler belirlenebilirse başarı ve istikrar öncelenmiş olur. Örneğin ortakların örgütlülüğünden neler beklemesi gerektiği, örgütlülüğün amacının nelerle sınırlı olduğu, özellikle de risklerin çokluğu vurgusu yapılarak dayanışmacılık anlamında dinamik, bireysel beklentilerin asgariye indirildiği, dürüst bir ortaklık oluşturulabilir.

Üzerinde durulması gerekli bir konu da ortaklık payının ne olacağı, hangi kıstaslara göre belirleneceğidir. Bu konuda esnek bir yapı düşünülmeli ve ortaklık payı zamanla artırılabilir şekilde küçük rakamlı

konmalıdır. Ancak zamanla yapının demokratikliğini bozacağı düşünüldüğünde, ortaklık payının (her ortak için en fazla bir, iki gibi) sınırlanması gerekebilir.

Sonuç

Kısaca ve özetle anlatmaya çalıştığımız örgütlenme türü olarak kooperatifler bir çok sancıyı bünyesinde taşımaya uygundur. Taşıdığı riskler, sağladığı yararlardan fazladır ve kapitalist, ilişkiler yumağında kirlenmeye yatkın oluşumlardır. Son tahlilde de kapitalizm içinde kapitalizme karşı bir konumlanış-kurumlanış amaçlayan **Sanat Emeğini Değerlendirme Kooperatifleri**'ni, piyasa ilişkileri içinde gerek işleyiş gerekse rekabet konusunda, demokratik yapılanmasıyla, birçok sorun bekler. Ancak alt yapısı uzun tartışma sürecinden geçen bir kooperatifin de başarı ve istikrarı öncelemesi zor olmasa gerektir. Yine yapının kimlerle uygulama kazanacağı başarı ve istikrar bakımından belirleyici olacaktır. **İnsancıl**'ın, beş yıllık geçmişiyle, savunduğu ilkelerde ısrarcılığıyla ve okur kitlesinin karakteri, dürüstlüğü, pekişkenliği ve diriliğiyle, yine bıkmadan usanmadan-umutsuzluğa kapılmadan, ciddi-disiplinli-samimi mücadelesiyle söz konusu örgütlülüğü taçlandırması pekala mümkündür. Anlatılan özelliklerde esasen bu yazının yazarını umutlandırmaktadır.

Son söz olarak da başlatılan tartışma sürecinde bu yazının amacının, tartışmalara perspektif kazandırma ve alt zemin oluşturma olduğunun unutulmamasıdır. Elbetteki tartışma derinleştikçe zemin yükselecek, yapı tamamlanacaktır.

Yararlanılan Kaynak:

İsmail Duymaz, Emek Değerlendirme Kooperatifi: Bir işçi İstihdam Projesinin Çok Engelli Parkuru, İstanbul 1994, Friedrich Ebert Vakfı Yayını.

Arif MADANOĞLU

GÜL DİKENİNİ ÖPÜNCE

Şiirler

İnsancıl Yayınları

HOŞÇAKAL ÇOCUK YÜREĞİM

giderken hazandı usul bir yağmur
bıraktı elimi o hüzzam şarkı
suların kırısan siyahına saklamasaydım yağacaktı gözlerim
durmadan kırmızıtozlu bir karasabana çıkıyordu
ayaklarımın altında kırılıp duran zaman

gidişine bir isim aradım
kandan izlerle uzayıp giden yüreğine
simsiyah tankerler geçiyordu, titrek kederim
çok uzaklarda bir şarkı geçiyordu
bir şarkı kemanların tellerini eskitiyordu
belli ki bir yarayı örtüyordu anason kokuları
karşı kıyıda tiz çığlığıyla bir ambulansın telaşı
içinden ışıkların oynadığı yolları yırtıyordu
kulaklarımdan durmadan büyüyen isyanın geçiyordu

söndü içimdeki labirente bütün balıkçı fenerleri
artık hiç bir kıyı almaz beni, yaşlı palmyeler
hiç bir kıyıya sığınmam, yaralarım tuz döken olmaz
toplayıp sarhoş tayfalarını limandaki meyhanelerden
beni bırakacak kirli keten örtülü masalarda vapurlar
bu gece bütün kaptanlar bensiz demiralacak
çırağanın ıslak aydınlığında
gümüş gövdeleri dönüp duran martıların
aç çığlıkları kalıyor bana, isimsiz sokaklar
bana buğulu bir rakı kadehi
yalancı sığınaklar

insanın belleğinde sadece bir anı olarak sakladığı
gitmelerin adıdır biraz da ölüm
ölümün iki ayrı yakasında
başka gölgelere karışıp gidiyoruz, başka küllere
say ki bir kum saatiydi, nehirlerin deltasında aşklar

hoşçakal çocuk yüreğim
barışık bir kaç mevsimim
gülbahçem hoşçakal

Aydın ÖZTÜRK

1) Özdemir İnce sıkıştığı zaman (Varlık'ta yapılan tartışmamız bağlamındaki bilgi yoksunluğundan doğan bir durumdur bu) şair ve yazarlığından dem vurup kendini kurtarmaya çalışıyor. Devamlı ortaya attıkları gibi, eğer kendileri gerçek bir şair ve de yazarlar her şeyden önce okurlara karşı saygılı olmayı öğrenmelidirler. Ö.İnce bir yazar olarak aktarım yaptığı kaynakları okurlara doğru dürüst vermemiştir, verme gereğini dahi duymamıştır (bak. Dr. Halidun Şen, Anlaşmazlık ve Bilgisizlik, Varlık, Ağustos 1994, Sayı 1043, Syf.57 Sütun 2 ve syf. 58 sütun 1). Okurlara (nereden aktarım yapılmışsa yapılmış, sana ne, otur oku, gerisini sorma, orası seni ilgilendirmez, ben yazarım, sense okursun, yerini bil düşüncesi vardır burada) ve de aktarım yaptığı bilim adamının (orada ya da burada söylemiş ne fark eder düşüncesi vardır burada) karşı bu saygısızca tutumundan dolayı Ö. İnce'yi, saygısızlığını satır, satır belgeleriyle kanıtlayarak uyardım, yukarda verilerini vermiş olduğum yazımda.

Yapılan aktarımların verilerinin doğru dürüst verilmemesi, okurların aktarımların yapıldığı kitapları, belgeleri vb. bulma özgürlüğünün, hakkının ortadan kaldırılmasıdır, elinden alınmasıdır. Bir yazar ya da / ve de şair, kim olursa olsun, kim oluyor ki okurların bu hak ve özgürlüğünü elinden alıyor. Bu ne biçim şairlik ya da / ve de yazarlıktır?

Uyarıma rağmen, daha doğrusu uyarılmasına rağmen, yukarda adı geçen şair ve yazar bey-efendi orali bile olmadı, aradan bunca zaman geçmesine karşın okurlardan (onlara saygısızlığından dolayı) hala bir özür bile dilemedi / dileyemedi. Gerektiğinde özür dilemek insanı küçültmez. Gerektiğinde özür dilememenin ne anlama geldiğini sayın Doğan Cüceloğlu İyi Düşün Doğru Karar Ver (Sistem yayıncılık, 5. basım, Nisan 1994) adlı kitabının 273. sayfasında şöyle açıklamaktadır, "Samimi olarak özür dileyebilen kişi kendine güvenen ve iç zenginliği olan kişidir. Bütün değerini başkalarının kendine verdiği değerle arayan 'kalıplanmış' birey kolay, kolay özür dileyemez. Özür dilerse diğerlerinin kendini 'zayıf göreceğinden ve önemsemeyeceğinden korkar.'"

Uzmanlık alanı algılama, öğrenme ve dil psikolojisi olan Doğan Cüceloğlu halen California State University, Fullerton (A.B.D.)'de görevli bir psikologdur. Ben psikoloji öğrenimi görmediğimden dolayı (bu konuda kitaplar okumuş olmama rağmen yukardaki aktarımın SORUMLULUĞU YÜKLENİLMEYEN aktarma olduğunu vurgulamak zorundayım

(sorumluluğu yüklenilen aktarma, sorumluluğu yüklenilmeyen aktarma konusunu Varlık, Ağustos 1993, Sayı 1031, Syf. 64'de ele aldım).

Görüldüğü gibi bu şair ve yazar bey-efendi okurları hiçe sayıyor, ezip geçiyor (Varlık, Ağustos 1994, Sayı 1043'teki yazımda bu konu kanıtlandı -bak. Syf.57 Sütun 2 ve Syf. 58 Sütun 1-). Sorumluluktaki en büyük pay, bence, okurları hiçe sayan, okurlardan özür dilemeyerek saygısızlığını okurlara karşı katlayarak sürdüren Ö. İnce'de değildir. Okurlar kusuruma bakmasınlar, ama sorumluluktaki payın en büyüğü kendilerini ayaklar altına alıp ezen Ö. İnce'ye ses çıkartmayan okurlara aittir Biliyorum, baskı altında yetişmiş, bastırılmış bir toplum Türk toplumu, ama artık bir şeyler değişmeli, okurlar kendilerine yukardan bakan, saygısız, kendini beğenmiş yazarlara ya da / ve de şairlere gereken tepkileri göstermelidirler, sanatçı olarak değerleri ne olursa olsun bu yazar ve de / ya da şairlerin.

2) Bana verdiği yanıtlarda Ö. İnce ya yazdıklarını saptırıyor ya da yazdıklarını algılamada bir eksikliği var, yoksa ikisi de mevcutmu, bu sorular ancak ilgili bilim dal(lar)ının uzmanlarının yanıt verebileceği sorulardır. Ben salt bir kez daha anımsatıyorum okurlara, Ö. İnce'deki yazdıklarını saptırma ya da yazdıklarını algılama eksikliğini kanıt değerindeki belgelerin içinden seçilmiş bir iki örneği vererek.

Ö. İnce Varlık, Ağustos 1993'de çıkan yazıma yanıt veriyor (Varlık, Kasım 1993, Sayı 1034, Syf.59 Sütun 1) " bir alandan cümle alıntısı bile yapamayacağımı söylüyor" aynı yazı, sayfa 59, sütun 2 "Ama bir bilimadamı kendi eğitiminden edindiği donanımını öne sürerek bana ya da başkasına karşı yasaklayıcı bir tavır takınırsa onu 'Hadi canım sende !' derim." Bu iki alıntıda Ö. İnce'nin yanıt verdiği, Varlık, Ağustos 1993, sayı 1031'de yayınlanan yazımın bu konuyla ilgili bölümünde yazdıklarım şunlar (bak. Syf.64 Sütun 2) "Tüm bunlar yukarda sözünü ettiğim, açıkladığım aktarma yapılan bilim dalındaki bilgi süzgecine sahip olunmadığı takdirde, yapılan aktarmayla savunduğumuz düşüncelere destek sağlamamamız, aktarımda söylenen(ler)in sorumluluğunu yüklenmememiz gerektiği anlamını taşımaktadır, yoksa aktarma yapılamaz anlamını değil.", aynı yazıda sayfa 64 sütun 3, son paragrafta şöyle diyorum "Yoksa haklı olduğumuz ve de / ya da olabileceğimiz bir konuda haksız duruma dahi düşebiliriz. 'SORUMLULUĞU YÜKLENİLEN' karşıt 'SORUMLULUĞU YÜKLENİLMEYEN' aktarımlar olgusu çok önemlidir anımsatırım."

Ö. Ince'nin yukardaki alıntıları yapmış olduğu (Varlık, Kasım 1993, Sayı 1034, Syf.59-61) yanıt yazısına Varlık, Ağustos 1994, sayı 1043, sayfa 57 sütun 2'de verdiği yanıt: "Benim yazdıklarımın çıkan sonuç şudur: Aktarma(lar) her alanda herkes tarafından yapıla-bilir, ancak aktarmanın / aktarmaların yapıldığı alan(lar)da bilgi süzgecine sahip olunmadığı takdirde sorumluluğu yüklenilmeyen aktarma biçimini seçmek daha doğrudur, yok eğer aktarma(lar) yapılan alan(lar)ın bilgi süzgecine sahipseniz sorumluluğu yüklenilen aktarma(lar) biçimini yeğlemeniz daha doğru olur. Kısacası iki tür aktarım biçimi vardır: SORUMLULUĞU YÜKLENİLEN ve SORUMLULUĞU YÜKLENİLMEYEN. Aktarma(lar) yapan kişi kendi durumunu (bilgi süzgecini) göz önüne alarak yukarda sözü edilen iki biçimden birini kendi sorumluluğu altında seçer. Yazılanlar saptırmak niye?" diyorum. Ve hala Ö. Ince yukarda yazılanlara Varlık, Ekim 1994, sayı 1045, sayfa 61 sütun 2'de yayınlanan 2. yanıt yazısında şöyle yanıt veriyor: "Dr. Şen bu noktada itiraz ediyor, 'aktarma yapılan bilim dalındaki bilgi süzgecine' sahip olmayanların aktarma yapamayacaklarını ileri sürüyor." İşte yazdıklarımı böylesine ve sürekli saptırmasının ya da / ve de yazdıklarımı algılamadaki eksikliğin belgelerle kanıtlanmış güzel bir örneği.

3) Ö. Ince Varlık, Ekim 1994, sayı 1045, sayfa 61 sütun 2'de şöyle diyor: "Yani fizikte, matematikte olduğu gibi tartışılmaz doğrular yok demektir." İçinde bulunduğumuz bilgi çağında "tartışılmaz doğrular" diye bir düşünce, ayrıksız, hiç-bir bilim dalı için geçerli değildir. DEĞİŞMEYEN TEK ŞEY DEĞİŞMEKTİR, Ö. Ince yukardaki aktarımda yazdıklarıyla (düşüncelerinin bir anlatımıdır yazdıkları) hala kafaca bilim dallarını ele aldığında yaşanan çağın gerisinde olduğunu gösteriyor, bu da bilgi çağının olgularını algılamadaki eksikliğini ya da / ve de bu olguları saptırdığını belgeliyor. "tartışılmaz doğrular" düşüncesi nereye uygulanabilir? Bilimemi, felsefeyemi, sanatımı, nereye bir düşünün bakalım. Ama Ö. Ince, bir şairin bu konuda ne demek istediğini araştırmadan, anlamaya çalışmadan onun bu sözlerini mahkum etmek bilimsel bağnazlıktır ya da salt bağnazlıktır vb. diyebilir. Alistık bu tür laf ebeliklerine. Önce "tartışılmaz doğrular" gibi bir haltı 21. yüz-yıla 5 kala yiyin, daha sonra ben şairim beni anlayın diye sizların, bana verdiği yanıtlarda bilgisel alanda her sıkışışında yaptığı gibi. Bir şair yüz-yılını (bilim alanında) şaşırmışsa, bu kimseyi ilgilendirmez kendisinden başka, ama başkalarını (okurları) yazılarında şaşırtmaya kalkarsa işte o zaman iş değişir, gereken yanıtı alır şairliğinin gözünün yaşına bakılmadan.

4) Ö. Ince şöyle diyor (Varlık, Ekim 1994, Sayı 1045, Syf.62, Sütun 1): "Ama kendisinin görüşleri dilyetisi bilimlari alanında söz alan birçok görüşten ancak birini temsil ediyor, hepsini kapsamıyor; bu nedenle benim başka bir 'okul'un görüşlerine dayanan düşüncelerime 'inci' olarak tanımlaması bir tür bilimsel terbiyesizliği simgeliyor." Ö. Ince'yle olan tartışmamızda öne sürdüğüm görüşlerden biri "dil kurallara değil, kurallar dile bağlıdır" görüşüdür ve tüm "okul"lar tarafından bu-gün kabul edilmiş olan temel bilgilerden biridir. Varlık, Ağustos 1993'deki (eleştiri) ve Varlık, Ağustos 1994'deki (yanıt) yazılarımda öne sürdüğüm görüşlerin, ayrıksız hepsi, dil-yetisi-bilimleri alanındaki

"okul"ların tümünün benimsediği temel bilgilerdir. Ö. Ince, Dr. Şen şu "okul"a göre yazıyor, bense bu "okul"a dayanıyorum düşüncelerimde diyemiyor, diyemez de zaten. Eğer diye- bilirse, buyursun desin, benim kendisiyle olan eleştiri / yanıt yazılarımda öne sürdüğüm düşüncelerimiz hangi "okul"a ait olduğunu. Diyemez, çünkü bal gibi biliyor tüm "okul"ların kabul ettiği düşünceleri öne sürdüğümü. Eğer bilmiyordum derse, insana sorarlar bilmediğin konuda niye yazdın, hem de bir bilim-adamını bilimsel terbiyesizlikle suçlayacak biçimde; yapılan buysa, bu yapılan ne denir? Bir bilim-adamını, bir insanı suçlamak bu kadar ucuzmu yazarlıkta?

Gerçekten ayrı "okul"ların görüşlerini paylaşmış olsaydık Ö. Ince'yle, onun eleştirdiğim düşüncelerini "inci" olarak nitelemem dünyanın en büyük bilimsel terbiyesizliklerinden bir olurdu. Ama gördüğüm gibi durum bu değil. Ö. Ince'nin günümüz dil-yetisi-bilimlerinin tüm "okul"ları tarafından kabul edilmiş temel bilgilere karşı, aynı bilim dalındaki eski bilgileri savunmak için düştüğü yoldaki düşüncelerini "inci" olarak niteledim. Yanlış, özellikle bir bey-efendi için eksik, algılamaları, saptırmaları engellemek için bir daha yineliyor ve diyorum ki yukarda söylemek istediğim, bu-gün yenilenmiş olan eski bilimsel düşüncelerin "inci" olarak nitelenmesi değildir (bu da ayrı bir bilimsel terbiyesizliktir); Ö. Ince'nin eski bilimsel düşünceleri savunmak için girdiği yoldaki düşünce biçiminin ortaya çıkardıklarıdır "inci" olarak tarafımdan nitelenenler. Her şey açık seçik ortada, bir kez daha Ö. Ince bu konuda yazdıklarımı saptırmış Dr. Şen bilimsel terbiyeden yoksun diye-bilmek için ya da algılama eksikliği var işin içinde, diğer bir deyişle, yazılanlara değil kafasındakilere yanıt vermiş ve Dr. Şen bilimsel terbiyesiz oldu-vermiş böylece; belki de ikisi birden var yanıtlarında.

5) Ö. Ince, "inci"ler olsun, yazdıklarımı saptırmalar olsun, yazdıklarımı eksik algılamalar olsun, tükenmez bir hazine. Eğer uzmanlık dalım ruh-dil- bilim olsaydı Ö. Ince'nin yazılarının incelenmesinden bir değil iki, üç kitap oluşturdum. Ne yazık ki uzmanlık dalım ruh-dil-bilim değil, büyük bir şanssızlık benim için, böylesine bir malzeme bolluğundan yararlanamadığımdan dolayı. Alın size bir tane daha: (Varlık, Ekim 1994, Sayı 1045, Syf.62, Sütun 1) " Türkiye'deki okullarda eğitim görmüş dilbilimcileri, göstergebilimcileri bilimadamı saymamak olmamalı." Türkiye'de ilk yazılarımın yayınlanışı İnsancıl, Mayıs 1991 ve ardından Varlık, Eylül 1991 tarihleridir. O günden bugüne yazdığım yazılarımdan hiç-birinde Türkiye'de eğitim ve öğretim görmüş, Türkiye'de kendilerine dil-bilimci, gösterge-bilimci vb. denilen ama başka bilim alanlarının bilimcileri olup dil-yetisi-bilimleriyle ilgilenen, çalışmalar yapan bilim-adamlarına, örneğin betik-bilimcilere (filologlara) bilim-adamı değıllerdir dememişimdir. Buyrun, böyle bir cümlem, düşüncemi bulun ve bu cümleleri, düşünceleri bulduğunuz yazımın / yazılarımdan verilerini vererek ortaya dökün. Ciddi yazarlık ve yazarlık ahlakı bunu gerektirir beyler, yoksa işkembeden sallamayı değil.

Benim yazıp, çizdiğim hep şudur: İçinde yaşadığımız bilgi çağının bilimsel anlayışına göre, bir bilim alanının bilimcisi ola-bilmek için ilk koşul, (belki büyük dahiler dışında) o bilim alanının yüksek-öğrenimini görmüş olmaktır, uzmanlığı içinse doktora ilk adımdır.

Türkiye'de öğrenim görüp de kendilerine dil-bilimci, gösterge-bilimci vb. diyen, denilen bilim-adamları, örneğin betik- bilimciler, Türkiye'de dil-yetisi-bilimleri alanında bir tane dahi fakülte ya da yüksek-öğretim kurumu olmadığından, bu alanda yetişmeyen (Türkiye'nin ayıplarından biridir bu durum) dil-bilimcilerin, gösterge-bilimcilerin, ruh-dil-bilimcilerin, toplum-dil-bilimcilerin vb. yerine betik- bilimciyim ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu özel koşullardan dolayı dil- bilim vb. alanında çalışmalar yapıyorum derlerse, bu insanlara böyle denilirse daha doğru olur diyorum. Bu düşüncelerimi hemen, hemen bütün yazılarımda belirtmeme karşın, bu konuda en açıklayıcı yazı **Bazı Kavramlar Üzerine** başlıklı yazımdır (bak. **Varlık, Haziran 1992, Sayı 1017, Syf 61-63**). Söylenen budur, Ö Ince tarafındansa eksik algılanıp yazılan ya da yazdıklarını saptırarak yazılan bu bilim-adamlarını, bilim-adamı olarak saymamamdır.

Ö Ince'nin yazdıklarını eksik algılaması ya da / ve de yazdıklarını saptırması yukarda, kanıtlayıcı belgeler desteğinde, verilen örneklerde gözler önüne serilmiştir. Verilen bu örnekler, bir-çok örnek içinden çıkarılmış olan bir-kaç tanesidir. Ö Ince belki de yazdıklarını eksik algılamıyor, tam algılıyor, ama, tartışmamız bağlamında, bilgiyi bilgiyle karşılamaktaki zorluğu, onu yazdıklarını saptırmalara götürüyor bana verdiği iki yanıtta.

Yazımı Doğan Cüceloğlu'ndan (sorumluluğunu yüklenmemiş olduğum) bir aktarmayla bitiriyorum (**İyi Düşün Doğru Karar Ver, Sistem Yayıncılık, 5. basım Nisan 1994, syf.163-164**): "Hatasını insan saklayınca ne olur? Hata daha da önem kazanır ve kuvvetlenir. Hatayı saklamaya neden olan genellikle korkudur. Bu korkunun kaynağı daha da kuvvetlenir ve kişi gücünü kendini geliştirmeye değil, korktuğu şeyden korumaya verir."

"Kendini güçlendirmek isteyen kişi, hatasını görünce hemen kabul eder ve gerekeni yapar."

ÇIKTI!

TÜM KİTAPÇILARDAN, UMUT YAYIMCILIK'TAN VE PARTİZAN BÜROLARINDAN TEMİN EDEBİLİRSİNİZ.

**Oğul Sok. No: 16 Sultanahmet/ İSTANBUL
516 60 20 / 516 25 38**

BENİM BİRİCİK İNSANIM

Tek dostum benim
biricik insanım
fırtınalarda yaralanmış
ateşin küllerinden
bir çelik denli sert
güçlenerek ayağa kalkmış
bulutlarda sevdiği için ağlayan
gözleri nemli bir kadını aramış
biricik insanım...
üzülme
yeniden yaratırız yıkıntılardan
ateşi... harı ve külü
sesin ve sessizliğin
kendini sınıadığı
yürümenin ya da dönmenin
çekiştiği o yerde
birbirimizi ve insanı
yeniden buluruz.

TARİHE YAZILIR İHANETLER

Duymak istemiyorum sözcüklerini
bütün kapılar kapalı
perdeler inik
ama yine de biliyorum
orada olduklarını
acımasız
korkak
bencil

Duymuyorum seslerini
ama görüyorum
sırttan bir yüzün ardındaki hain sevinci
biliyorum hep varolacaklar
yalanları
riyaları
oyunlarıyla

Onlar
pusuda bekleyenler
güzeli yaratan insanın
yere düştüğü anı gözlerler
utancın yerine koydukları sinsi sevinçle
yoktur yere düşenin yerine
yürüyecek güçleri
yalnızca bir tekme daha atabilmek
becerebildikleri

ama küçültemez insanı
sahtekarın hilesi
yere düşen öylece durur belleklerde
insanın insana ettiğinin belgesidir yenilmek

Bir gün gözyaşlarımı görürseniz üzülmeyin
ben kendini vuran insana ağlıyorum

Bileklerimdeki bu kahrolası zincirler
benim utancım değil
Korkuyorum yine de senin için ey cellat
Kendini vuran elin nerede duracak

Soruyorum
bir gün...
kavgalardan ve ihanetlerden öte
düşünürsen ne yaptığını
yanıtların korkunç olacak
biliyorum
anımsayacaksın beni
öfkeyle... nefretle
kendini haklı bulurken ne güzeldi
dünya

YOL BİZİ ÇAĞIRIYOR

Ben insanım
bir elim vurursa ötekine
sızlar hiç bir ulustan olmayan insan yanımda
bir çocuk ağlar içimde
kavranır bir küçük insan
çığlıklarım taşar
durun
öldürmeyin

Bilmiyorum kim olduklarını
çamurlu sokaklarda
çıplak ayaklarla
dolaşanların

Bilmiyorum insanlar yanarken
zafer narası atanların
neye sevindiklerini
o ilkel hazzı

Bilmiyorum nerden geldiklerini
nereye gideceklerini
kendini arayan insanların
durdukları boşlukta
neyi yitirdiklerini

Ağlamaktan yorulduğum
gözyaşlarımın yararı olmadı
kanı... vahşeti... açlığı yıkayamadım
yeryüzünden

Kuşanıp en acımasız sözcükleri
gitmek istiyorum
güneşin doğduğu kente

Yol bizi çağırıyor sevgilim
ellerimi sıkı tut

Berrin TAŞ

Gece Aşkı Doğurur: Gül Dikenini Öpünce

Sinan KUTLU

Arif Madanoğlu'nun üçüncü kitabı, geçtiğimiz Kasım ayında **İnsancıl Yayınları**'na okura sunuldu: **Gül Dikenini Öpünce**. Dört bölümde toplam 49 şiirin bir araya geldiği bir çalışma bu; her satırdan, yılların büyüttüğü uzaklıklarda yurt özlemi biriktiren bir ozanın duyguları, Anadolu toprağı, havası, suyu taşıyor

Buradaki "ozan" sözcüğünün, gündelik kullanımı aşan, Arif Madanoğlu'nun şiirlerinde yaşattığı kültürel kimliğiyle birebir örtüşen bir yanı var. Çünkü O, dizele-re döküldüğü yurt özlemini, verili sosyo- kültürel boyutları aşan, zamanı ve mekanı zorlayarak tarihsel bir derinlikte kendini duyurmaya çalışan sesiyle iletiyor bize.. Örneğin kopuz sesleri duyuyoruz bu şiirlerde, kopuzdan dökülen yırları dinliyoruz. Zamanda ilerleyip Anadolu'yu yurt tutunca, bu kez kıyama durup kabile-sini aşk eyleyenlerle, şahan sevdalarla karşılaşıyoruz. Doğal olarak bu çabanın amacı kültürel kökenimizle salt ulusal boyutta buluşmak değil. Burada bambaşka bir kavram meydana geliyor: halk kültürü. Çeşitli coğrafyalardan, değişik tarihsel evrelerden geçerek, aldığı farklı etkileri bünyesine yediren, imbiğinden süzüp ortak bir yaşama döndürülen Anadolu halkının zengin sesini yakalamaya çalışıyor Arif Madanoğlu... Şiirlerinde duyumsatmaya çalıştığı bu ses, kimi zaman Yunus'u, Karacaoğlu'na çağırıştırıyor, bazen de Şeyh Bedrettin'i alıp bu güne taşıyor, Nazım oluyor

Şimdi bu genel saptamaların ardından, ele aldığımız şiirleri daha derinlikli bir temele oturtabilmek için, estetik ve edebiyat biliminin, dilbilimin verilerine yönelmemiz gerekiyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Ozan, şiirini Anadolu halk geleneğine, onun birleşiminden doğan halk edebiyatına yaslama çabasında. Sürecini bu topraklarda yaşayan halk edebiyatımızın dili, etimolojik bir tanımla "Eski Anadolu Türkçesi"dir. Batı Türkçesinin bu tarihsel evresi, genellikle 13., 14. ve 15. yüzyıllarda geçerliliğini koruyan bir kesit olarak değerlendirilir. 15. yüzyıldan sonra, Arapça ve Farsça sözcüklerin ve kullanım kalıplarının dilimizde iyice yaygınlaşmasıyla Osmanlıca dediğimiz yeni bir tarihsel döneme girilir. Yazılı metinlere dayalı dilbilim araştırmaları sonucunda böyle bir nitelemenin yapılması ve dönemlerin genel özellikleriyle saptanması yanlış değildir. Ancak, burada gözden kaçırılmaması gereken bir gerçek vardır ve halk edebiyatımızı doğru değerlendirmek açısından çok önemlidir. Bilindiği gibi sözlü halk yaratımının ürünleri, yüzyıllar boyu kulaktan kulağa taşınarak Anadolu insanının belleğine yerleşmiş, onların metinlere dökülmesi aradan yüzyıllar geçtikten sonra, çok yakın tarihlerde gerçekleşmiştir. Osmanlıca'nın karşılığı olan ve ona paralel gelişen divan edebiyatının tersine halk edebiyatı, dildeki yabancı etkilere büyük ölçüde kapalı kalmıştır. Onun süreç içindeki dile dayalı gelişimi, Türkçenin kendi bünyesinde yaşadığı, ağırlığını ses değişimlerinin oluşturduğu bir ev-

rimle açıklanabilir ancak. Bu anlamda günümüze uzanan halk edebiyatı geleneğinde, Anadolu halkının 13. yüzyıldan başlayarak içinde yaşadığı sosyo-kültürel ortamın ve dağılımı yarattığı özgül birleşimin hep ağır basan bir etken olduğunu söylemek, doğru bir saptama olacaktır

İşte Arif Madanoğlu, şiirinde bu geleneği yaşatmaya, halk kültürünün ana damarında yol alarak çağdaş şiirimize eklemlemeye çalışıyor, denebilir. Bunu yaparken özgün formları olduğu gibi kullanmasa da -örneğin hece ve uyak ölçüsü- onları olabildiğince anıştırmaya yönelik biçimler oluşturuyor. Dize sonlarındaki ses benzeşimleri, geleneksel deyiş biçimlerinin yoğunluğu, kullanılan tarihsel çağrışımlı imgeler günümüz şiirinin söylemiyle içiçe sürdürülen bir arayışta, geçmiş gelecek ekseninde kurulmaya çalışılan bir birleşimin ipuçlarını veriyor. Kişisel şiir dilini bu damarda ko-tarmaya çalışan Ozan, tıpkı eski halk edebiyatında olduğunca, Orta Asya kültürünün göçle Anadolu'ya taşınan izdüşümlerini yır, kopuz gibi sözcüklerde, sınırlı da olsa belli oranda gerçekleştiren Osmanlıca etkilerini dil-i ra'na gibi tamlamalarda yapıtlarına yansıtıyor. Bu denli otantik bir kullanım, Ozanın sözkonusu gelenekle güçlü bağlarının göstergesi olarak değinilmeye değer

Şimdi, dilimizin bu günkü gelişme evresinde ve yazının güncel yönemeleri ışığında böyle bir çabanın ne ölçüde başarılı olabileceği ise ayrı bir tartışma konusu. Sanırım en doğrusu, bunu zamanın şaşmaz ölçüğüne bırakmak. İnanıyorum ki ülkemiz yazını, yaşadığı kültürel erezyonu bir gün aşarak, özgün kimliğini edinecektir. Bugün için bize düşen, bu doğrultudaki her çabaya saygıyla yaklaşmak, özneliği ve önyargıyı bilimsel değerlendirmenin uzağında tutmak olmalıdır. Bunu kaçınılmaz yordamı olan nesnel yaklaşım, her sanatçıyı kendi boyutunda çözme ve değerlendirmeyi gerektiriyor. Biz de böyle yaparak Arif Madanoğlu'nun şiirlerini kendi türsel nitelikleri ve ana ereklere doğrultusunda irdedeleyecek, o boyuttaki başarı oranını saptamaya çalışacağız. Şimdi, yukarıda aktardığım genel nitelikleri yapısında yoğunlukla barındıran, diğerleri içinde özellikle başarılı bulduğum bir şiiri birlikte okuyalım:

GÜL DİKENİNİ ÖPÜNCE

öznesi insan olan
bir dizeyse barikatım
yinelerim yeryüzünü
aşk hükmünde paydâr
gül dikenini öpünce
kal orada
deveyi hamudıyla
yutan masal
pişman değilim

hiçbir zaman
çağımın tanığı olmaktan
toz kondurmaz iklimine
gözesine vurgun akarsu
emer güneşi iliklerine dek
sinesine sataşan buz
etkilemez tınısını
kışkırtır inadına
dağ bayır cenkleşerek
sunar kimyasını cömertçe
gereksinimlere...
yadsımaz gözesini.

suyun iklimine vurgun
gül, gülmelerin simgesi
utanmaz dikeninden
görmekleştirir yaşamı

çekildi katmanına grizu
pusudadır yılan dilli
biriktiriyor kinini sinsice
o derin kuyulardaki
emeğe ve ekmeye saygılı
işçilerin sevincine...

eylemini karşılayan rüzgâr
dokundukça gülün haresine
suçlarından arınmaya, eğilir
eğilir öper yâresini
bin pişman
kim bilir?

gül dikenini öpünce
çözülür gece, biçimlenir aşk
mekanik duyarlıklar haricinde
sahi, kalbinize nasıl girilir?

Kitaba adını veren bu şiirde arka-yapının son katmanı, varlık tarzını bir temel çelişkide bulan içeriksel bir odakta temelleniyor. Bu imgenin barındırdığı temel çelişki gül ve diken, oradan kendine yol bulan anlam ise gülün dikenini öpmesidir. İlk izlenimlerin doğurduğu güzellik çağrışımı, arkadaki anlam yükünün yalnızca görünen yüzüdür. Çağrışım derinleştikçe imgelem, bir güzellik arayışına, oradan da bir güzellik anlayışına yönelir. Güzelliği ve tüm varlıklar evrenini mutlakçı bir yaklaşımla durağanlığa indirgeyen "saf güzellik" arayışlarına karşı, burada karşıtlığı ve çelişkileri de barındıran, eylem içinde kendini egemen kılan bir güzelliğin inancı dile gelmektedir. Dikeninden utanmayan, her şeye rağmen güzellikleri simgeleyen gül, karanlıkları çözecek, aşkı yaratacaktır. Şiirdeki diğer imgeler ve anlam dokusu, işte bu odağı kuşatacak biçimde bezenmiş, ona destek niteliğinde kurulmuştur.

Yapıta biçimsel açıdan yaklaştığımızda da, Ozanın söylemine ilişkin başat izlenimleri yoğunlukla algılıyoruz. "Aşk hükmünde payidar" gibi deyişler sözlü halk edebiyatının geleneksel motiflerini çağrıştırdıkça, bir yandan da çağdaş şiir kurgusu içinde yer edinmeye çalışıyor. Dizelerdeki ses dokusuna baktığımızda ise, benzer seslerin uygun aralıklarla sık sık yinelenmesini görüyoruz. Örneğin "gül gülmelerin simgesi" dizesinde göze çarpan "l" aliterasyonu, şiirin tümüne yayılan bir özelliği gösteriyor. Şiirde dış ses uyumundan başka, iç çağrışımlara dayalı bir benzeştirme çabası da göze çarpıyor. Akarsu ve buz sözcüklerinin yakın dizelerde yinelenmesi bunun örneği olarak anılabilir.

Genel olarak şiir biçimsel bir aksamaya düşmeden tamamlanıyor. Yalnız sözü biçimden açmışken, Ozanın bazı şiirlerinde eski anlatım kalıplarına ilişkin kullanım yanlışlıkları olduğunu da belirtmek istiyorum. Örneğin 11. sayfada kullanılan "Aşk-ı muhabbet" tamlaması... Burada geçen iki sözcük anlamdaş olduğundan, tamlamayı günümüz Türkçesine çevirirsek, muhabbetin sevgisi, gibi yanlış bir ifade çıkar. Böyle bir kullanıma eski metinlerde de rastlayamayız. Bu yazılı metinlere hiç yansımayan, yanlış bir ağız özelliğidir ve doğrusu "aşk u muhabbet" yani aşk ve muhabbet. Biçime ilişkin bu ayrıntının ardından, kitaptaki olumsuz öğelerin eleştirisine tam olarak geçmeden önce, başarılı bulduğum başka şiirleri de kısaca anmak istiyorum: 12. sayfadaki "Siyatik" adlı şiir, 19. sayfadaki ve 86. sayfadaki şiirler

Şimdi de önem sırasına göre aksaklıkların baş gösterdiği yerden, iyice yoğunlaştığı alanlara doğru yönelmeye çalışalım. Bu doğrultuda öncelikle 39. sayfadaki şiiri ele almamız gerekiyor. Şiiri okumaya başladığımızda, yine Ozanın bildik söylemiyle karşılaşırız. Ancak, bir süre sonra verili anlatımla pek bağdaşmayan, bütüne yabancılaşan bölümler karşımıza çıkıyor. Örneğin "tutsak şafağım", "hasretinle yandık", "dil çekimi serencam", "mızrap vurup sazın teline" türünden ifadelerin ardından gelen romantik hüznler, "gönlümün tuvali" gibi unsurlar, şairin kökten gelen birikimiyle, sonradan edinilen kavramsallığı tek bir söyleme yedirme konusunda zorlandığını gösteriyor. Bu aykırı unsurlar, ana damardan abartık bir uzaklaşma yaratarak, bütünlüğü ayırıştırıyor ve şiire karşı yabancılaşma oluşturuyor. Önceki sayılardaki bazı eleştirilerde bu konu üzerinde durmuştuk. Kısaca yinelersek, şiiri oluşturan iç ve dış öğelerin uyumlu bireşimine, farklı unsurlar arasında kurulan yetkin dengeye harmoni diyoruz. Bu denge iyi kurulmadığında, yapıya yedirilmediğinde parçalar alıp başını bir yerlere gidiyor ve bütünlük dağılıyor. Böylece ortaya çıkan kaotik yığılım, şiirle bağ kuran özünde bir yabancılaşma duygusu yaratıyor. Bu görüngeden bakarak şiir bir kez baştan sona okunduğunda, sanırım anlatmak istediğim daha net algılanacaktır. Yine aynı gözle, bu özelliği kitaptaki başka şiirlerde de yakalayabiliriz.

Şimdi de daha başka ve bana göre öncekinden daha önemli bir durumu irdelemek istiyorum. Bu durum "Güldüremediğim" adlı bölümdeki şiirlerde yoğunlaşıyor. Söz başlamadan önce, 62. sayfada yer alan "Karakoldaki İfademdir" şiirinden bir alıntı yapmak istiyorum:

ağızından çıkıanı kulağın duysun
seninle yatacağıma cesetle yatarım
ben sevgiyi dirhem dirhem tartarım
yüreğin terazisinde inançla
hangi amaçla geldim bilmiyorum
olay çıkarmak mı istiyorsun kaltak!
karım ikimizi bir arada görmesin
git zehra! belanı başka yerde ara

Şimdi de 61. sayfadaki **İtirafname** adlı şiirin son dizeleri:

ayıbımsın, gizil düşlerimde
dokunurum yasaklarına
suçlanırım yasaklarında
ilerlemiş yaşımda hala

esiyor başımda kavak yelleri
esiyor haspam...

Ayrıca yine aynı bölümde yer alan diğer şiirlerin neredeyse tümünde buna benzer ifadeler görebiliyoruz. Bu şiirler tüm nitel nicel özellikleriyle, ana yönse-melerinin yarattığı belirgin bir ayrımla kitaptaki diğer şiirlerden, Ozan'ın buraya dek saptadığımız şiir damarından apaçık bir uzaklaşmayı gösteriyor. Bu farklılaş-mayı yaratan belirlenim içinde, sözkonusu şiirlerin genel özelliklerini kabaca saptamaya çalışırsak, şunları sıralayabiliriz: Ağır basan, şiirlerin tüm dokusuna başat bir izlenim olarak yayılmış "salt cinsellik" çağrışım-lı ifadeler; Ozan'ın diğer şiirlerinde egemen olan içerik kaygısının neredeyse tümüyle ortadan kalkması ve bu niteliklerin doğal sonucunda, çaptan düşmüş, düzeyini hayli yitirmiş bir söylem... Yukarıda kullandığım "salt cinsellik" deyimini burada ayırdedici, özel bir anlam taşıyor. Doğal olarak, yaşama karışan tüm diğer olgular gibi, cinsellik de sanat yapıtına konu olabilir. Ancak, her sanatçı kaçınılmaz bir düşünsel belirlenim içindedir ve dünya görüşünün perspektifiyle yaklaştığı yaşamsal olguları buna denk bir anlam yüküyle nesnel-leştirir. Hiç bir konu, bu arada cinsellik de bu ilkedan bağımsız değildir. Oysa Arif Madanoğlu'nun bu şiirlerinde böyle bir arka-yapıyla karşılaşmıyoruz. Yani cinselliği ele alışında kendini açığa vuran bir sorunsal yok, Madanoğlu'nun. İşte "salt cinsellik" diye tanımladığımız görünüm de bu noktada ortaya çıkıyor. Burada hassas temeller üzerinde duran bir kültürel geleneğin anlık dönüşümüyle karşılaşmıyoruz.

Konuyu güncel koşullarla iç içe irdelemeye çalışırsak, şöyle bir saptama yapabiliriz. Günümüzde, kökeni Anadolu halk kültürüne dayanan, bu ana damardan aldığı birikimi çağdaş bilincin süzgecinden geçirerek, toplumsal ve ilericibir içerikle kaynaştıran kültürel oluşumları çok yakından biliyoruz. Ancak aynı geleneğin bir de farklı bir yüzü, değişik bir dönüşüm biçimi var. Büyük kentlere Anadolu'nun çeşitli yörelerinden göç ederek, birdenbire çok değişik kültürel etkilerin sarsıntısına uğrayan ve taşıdıkları geleneği bilinç temeline oturtamadıkları için bocalayan insanların yarattığı arabesque kültüründen söz ediyorum. Feodal kültürün korumasız geleneği, metropol yaşamının doğrudan etkileriyle karşılaşınca, ortaya melez bir yaşayış tarzı çıkıyor.

Bunları, yalnızca adını andığım şiirler tek başına ele alındığında doğan çağrışımları örneklemek ve değindiğim hassas dengeyi belirginleştirmek adına söylüyorum. Yoksa, Arif Madanoğlu'nun düşünsel nitelikleri ve genel şiir anlayışında dışa vuran kültürel yapısı ortada... Ancak, yine de altını çizerek söylemek istiyorum ki, sözettiğim hassas dengeyi kişisel birikimi içinde çok iyi bilen ve kendine zengin bir damar bularak, şiirimizde yol almaya çalışan bir ozan'ın, böylesi örneklerle hiç gereksinimi yoktu gibi geliyor bana...

Toparlarsak, Arif Madanoğlu kendisine günümüz şiir okurunun nicel özellikleri göz önüne alındığında zor, ama ülkemiz insanının genel nitelikleri açısından oldukça dayanaklı bir yol seçmiş. Amacımız şiir okurunu birkaç bin kişiden, geniş kitlelere çoğaltmaksa, hedeflenen başarı gerçekleştiğinde sanırım, Arif Madanoğlu'nun şiiri de bu koşullukla bir yer edinecektir kendine... Dilerim, dikeninden utanmayan bir Madanoğlu, daha nice güller derlesin şiirimiz için...

GİTMEKLE KALMAK ARASI

Gitmekle kalmak arasında

ince bir çizgi vardır.

Uçurumları görünmeyen dağlara

uzaktan bakıp

tırmandıklarını sananlar

uçurumları gördükten sonra

anlarlar korktuklarını.

Kendilerinden bile sakladıkları

gitmekle kalmak arasındaki

uçurumları.

BÜYÜMEKTEN

KORKAN ÇOCUĞUN

HAKLI İSTEĞİ

İpek saçlı şafağı görmek için

bıraktım kendimi

uçurtmamın ipliyle birlikte gökyüzüne.

Çok uzaklarda bir gün

gördüm ipek saçlı şafağı bugün.

Uçurtmam da benim gibi

inmek istemedi yere.

N'olur şafak...

içindeki çocuğu büyütme.

Ayhan ERGÜN

*"...Erkeğin erkekçe sunacağı
hüznün arkadaşlığından başka ne var?"
Pablo Neruda*

Bu şehirden, her gece demir çıgıllıklarla bir tren geçiyor. Elimde soluk bir fotoğrafla yakalanıyorum çocukluğuma ve her gece yeni bir yalnızlığı çıkarıp tenimden, o trenin kömürlü sesine asıyorum. Hayat bir pazar yeri olmamalıydı; birileri tabutlarla geçerken şenliklerden, birileri, çamlarda iğneli salıncaklar kurmamalıydı. Sırf bu yüzden sevda sureleri topluyorum; çünkü biliyorum, toprağın insana yolculuğu adına bir amentüyle kurtaramam kendimi. Birçok şeye başlayacağım o yerde, hayatı yeni bir anlamla karşılamayı beklerken, kadınların giremediği en içteki pencereyi sonuna kadar açıyor korkularım. Öfkemi dağıtmaya yetmiyor bu dağlı rüzgar. Bildik birine sığınmazsam, ölürüm belki de bu akşam.

Ah güzel dostum, sana dar bir yoldan yürünmeli; ama çok aşağılarda bir nehir olmalı; öyle ki sadece sesini işitebilmeli insanlar ve gidilen yer serin olmalı elbet, geride, uçurum patikalarının korkusu, kaçak bir yaşamın uçuştusu kalmalı. İnsan orada -gördüğü ilk ağacın altında- az az uyumalı. Bunları düşünürken, mezarlıklar seriliyor aklımın mermerden avlusuna. Hani hep serinliği anlatırlar ya bize, hep zorla büyütür ya yeşili... eğreltiyi... İşte, sana demin bahsettiğim o tren; sanki her gece o serin yerden demir alıp şehri dolaştırıyor içindekilere. İçindekiler: ihtimal, ölümlerdir. Şehir uykudayken, caddelerde üç beş sarhoş, bütün gülüşlerine zar atarken, sokaklı bir kız, kendini asmak için upuzun bir erkek ararken, nedir gecenin karnını yırtan bu ses? Çocuklarla dolu bir tren olmalı bu. Öğretmenim söyledi: ölümler büyümeyiz, onlar öldükleri yaşadırlar. Öğretmenimin, isminden korkacağı bir adam: Filozof Niçe: "Mezarlıkların bulunduğu yerlerde dirilmeler de vardır" diyor. Hiç olmadık yerlerde, birileri hayatını kaybediyor, hayatlarını kaybettikten sonra, onu aramaya fırsatları olmuyor. Olmayan birşeyi kaybediyorlar, nasıl bir ayıptır bu? Hayat ki, onların gözünde iki türlüdür: İlki ses eğmek, boyun eğmek, baş eğmekle başlar; ikincisi sessizce birşeyler dileyebilmek için -Tanrıya bile duyurmamak istencesine- çocukların uyumasını ve gecenin gündüze nöbet teslim ettiği saatlerin gelmesini beklemekle başlar. Onların hayatında hiç hata yapmadan yaşlanır insan. Onların

hayatı, bize komşu olmaya zorlayamaz. Onların hayatı, evimizin içinde de olsa, bizim hayatımızı tanıyamaz. "Tanıdığım ölümler yaşayanlardan çok" derdi amcam. Anlamazdım, şimdi anlıyorum birazını. Sabaha karşı, gelip saldırıyorlar ellerime, kadınların ağlamaları geliyor peşlerinden. Ağlamaları ki, edebi bir nitelik var onlarda, yüzüme geliyor başörtüleri: İpislak.

Ahh güzel dostum, sana anlatamadım: Tıpış tıpış yanıma sokulup beni zehir gibi yalayıp geçenleri, soğuk gecelerde karnıma sokulan paslı demirleri. Şimdi senin şehrinde uyuyan o gezginci kızın, en çok ayak bileklerini sevdiğimi... sana anlatamadım. Şanıma layık ne varsa toprak kokuyor. Taze ihtiraslarım, başlanmamış ibadetlerim, ölçsüz elbiselerimin hangi renkle örtündüğünü, sana anlatamadım. Çocuklara anlattım hesaplarımı, babaları oyuncaksız büyümüşlere. Ahşap sehpalarda bıraktıklarımızı, köprü üstünde anasının sesine çarpanları, acının o sessiz beyazını onlara anlattım. Onların dilinden konuştuk herşeyi. Sevmek için saklıyorum, dostu da düşmanı da; ama "ne zaman" diyebilmek, öldürüyor sevmeyi ve buna dayanmak, çocukları öperken öldürmek kadar yamanklık istiyor.

Ahhh güzel dostum, son şiirimde: "Orada dostlarım/ yalnızlığın ovasına akan/ şüpheli yeşil kandır" demişliğimi duyarsan, orada sen yoksun. Sarıya çalan saçların taranıp dururken belleğimin aynasında, orada olmayı düşünmemelisin.

Seni anlatamadım, unutuşun o ruhsuz eşliğinde sızıp kalırım diye, büyük ayıplara düşerim diye... Seni kimsenin anlamayacağı bir dille anlatabilmeli insan; oysa biz harflerle böldük dünyayı, harflerle anlam verdik yüreğimize. Herkesin kendine ait -kimsenin bilmediği- bir dili olmalı: Geceyarıları kendimizle fısıldaştığımız, çıplak duvarlar üzerinde yürürken sövüştüğümüz, gönül işçiliğinden yorgun düştüğümüz o yerde, geberene kadar ağla diyen, bir sokak kedisinin gözlerine bakıp 'sıcak kedi gözleri zilzurna' dedirten, mezara girmemek için, başkalarına ait bahçelerde upuzun ağaçlara tırmanmayı göze almalısın diyen o dil olmalı. Uzaaktan, birbirimize baka baka eskittik gözlerimizi yüzümüzü... eskittik, ıssız hüznümüzü. Şimdi senin

şehrinde nicedir uyuyan o gezginci kızı, gözlerinin a-
hından kurtarabilmek için neler vermezdim. Onu kur-
tarabilecek bir yalan söyleyebilirdim diye aklım, beynimin
her kıvrımında bahane merkezleri konuşlandırdım.
Burda, limandan denizi göremeyen, serüven bitimine
zor yetişen, bayat bellekliler, burda, görmeler ve gör-
memeler arasında kalanlar var... Ama biz, o büyük u-
çurumun yamacında, -ellerimiz ayaklarımızın peşinde-
bir çakıltaşı bile aşağıya düşürmek korkusuyla, bir çakıl-
taşı bile aşağıya düşürmeden, öldürdük kendimizi;
fakat bilinmedi bu. Bilinse, ağlarlar ölüme, bilinse,
şehrin varoşlarında genelevler, tımarhaneler kurul-
maz, ayakta vurulmaz genç insanlarımız. Aynı çadır-
da dövüşenlerden değildik, o muhteşem yalnızlıkta
kendimizi kendimize rehlin ettik. Ah görmeler, seyyar
satıcıları düşman eder camekanlara, camekanları silen
bir sürü asalak, taşlar sırtımızdaki aynaları ama
gözünü sevdiğim aynalar inadına kırılmak için yere
düşmez, yere düşen ses kalır, kuru gürültü misali. İşte
o ses karşılarda olmayan bir yerlere akseder, duyula-
madan geriye döner. Duyulan geleceğin sesi, geçmi-
şin sesinden yorgun. Çıplak gözlerim önünde anadan
doğma bedenler sabırsız; ama kime ne böyle gördü-
ğümden diyemiyorum ve şapkamın altındaki o küçük
deli böceği dinlemeden -bedenim kafamda konakla-
madan bacaklarımı hissedemiyorum. Yeşil bir cennet-
le sıfatlıyorum kadınları. Ağzımı çürütüyor yüzüme
değen kokuları ve kışkırtıyor buçuk erdemliliğimi,
sırtlarına saplanıp kalmış erkek gözleri. Seviyem, he-
heleniyor, güldürüyor iğrenç yüzleri, durmadan gülü-
yorlar; oysa yaşlı Goethe: "İnsanın karakteri, en çok
nelere güldüğünden belli olur" diyor. Onlar işçilerin ö-
nünde tavuk buduna asılıyorlar, ideolojilerinden kovul-
muş bıyıklarıyla. Onlar pislik delisi elleriyle hakketme-
dikleri günün beyazına hançer saplıyor. Burda birincili-
ği, hep o rezil renge veriyorlar... Sanki ben doğmadan,
hedefsiz ne kadar kurşun varsa atıldı ruhlara, ben
doğmadan, ne kadar küfür varsa söylendi; hak eden-
etmeyen aldı nasibini bundan, bense bulduklarım
yaşıyorum: beşiğim, elbisem yani tüm sığınaklarım
yani ben -bedenimi bir otel odası gibi kullanmamdan
olacak- eski bir tufandan sürüklenmiş gibiyim ananın
kucağındaki duvarlar içine ve dürbünün D'si duvarın
D'sine taniktir, taniktir gece. Gece o eski gece değil
nerde karanlıkların değemediği yerlerimizde konakla-
yan masallar. Şimdi, bizlerden ben, nenemin aklımda
kalan tek duası: "Ömrün ziyade olsun"la ayaktaayım
dersem, düşündürür müyüm birilerini...

Ahhh güzel dostum, bu şehir yapacaklarımın is-
mini değiştirdi, özlemin rengini değiştirdi. Bütün bildik-
lerimiz ki, hiçbir şey bilmeyenlerden öğrendiklerimizdi,
onlarla yüzleştirdiklerimizden artanlardı. Onları bilir-
sin: deliler, ihtiyarlar, sokaklı kadınlar, tarihçilerdi, çok
zaman ve bundandır, bu taşralı gözleri çıkarıp atma-
nın korkusu. Bir şehre nasıl girilirse öyle girdim; ayak-
larımı yıkadım önce, traş oldum, siyah bir kukulatayla
örttüm başımı -bir şehre ayaklarla girmek için her şey
hazırdı- ama olmadı, anlaşıldı yabancılığım, anlaşılmadı
sevdam. Denemişliğim var, uzun bekleyişleri
reddediyor tahammülsüz bedenim, geldiğim yerin en
üstünde olsam da geri dönmeden yaşamıyorum, korku-
tuyor beni yüreğimin telaşı... Yüzümün tanımının de-
ğişmesinden korkmazdım ama korkardım tanımla-
maktan. Tanımlamak ölümdür bize. Bir radyo dalgası-
na yakalandım, uzaklardan öksüre öksüre geliyor se-

si, akordsuz kafaları traşlıyor dil kuaförleri. Kelimeler-
den önce seslerini duyuyorum, kolları bacakları var mı
bilmiyorum; ama radyoda sesinin yabancı bir, kör
olmalı, hep düşünemeli ve hep konuşamayanlar
dinlemeli onu.

Susuyorum "...Sen misin cenazelerde durmadan
ısılık çalan ve sen misin küçük kızlara laf atmanın yan-
lış olduğunu söyleyen" böyle diyor bana, dayıların o u-
cuz gözleri. Yok diyemiyorum, onların utanmasından
korktuğum için utanıyorum oysa bilmek zorunda oldu-
ğum şeyi biliyorum: Yaşamak utanmaktır biraz da...
Söyleyemedim seni dostum, kıyamadım sana. Sen-
den başka bir çok şeyi anlatabilirim, diyebilirim "Sana-
tın içine tüküren birisine dair" Memenin göğüs olmadı-
ğını. olamayacağını. Dilimin etini dişleye dişleye,
uzun adamlara ait sözcüklerin naraları altında, anlata-
bilirim her şeyi. Algılamamın mahiyetini suje (algıla-
yan) belirler, onun gözleri dahası yürek gözü ve gözü-
nü yüreğini eğitememiş birisinin bütün kitaplardan ko-
vulabileceğini söyleyebilirim. Bosna'da, anasının me-
mesini emerken, kurşunlarla öldürülen bebenin ağzın-
daki göğüs müdür? Paluze (Rize merkezli yörede, he-
nüz dişleri bitmemiş bebeler verilen, unla süt karış-
ımı bir çeşit tatlı) bile yemekten aciz, bir bebenin ağ-
zındaki meme ile, ayaklarını şehvetin yalağından çıkara-
mamış ve hep aynı karanlıkta sevişen bir adamın
elindeki göğüs aynı mıdır? Ahmed Arifin Adiloş bebe-
sine söylediği: "Saldır memeye/ saldır da büyü" nedir
efendiler? Mistik bir duyurlulukla güzel şiirler yazan, se-
nin köylün: Mehmet Erdoğan, bak ne güzel demiş;
"Bilmem hangi tanrı kulluğuna kabul eder seni?" Biz ki
sanata iki türlü girilir bilirdik: Birincisi, ayakla ve dizbo-
yu, ikincisi kafayla ve şimdi üçe çıktı bu: Beliyle sana-
ta girenleri görüyoruz... acı acı gülüyoruz. Artık safla-
rın ihanetini ağırlıyoruz kafamızda.

Ahhh güzel dostum, yılmadım ama yanıldım. Bir
şenlikten güle oynaya geçmeyi ben de dilerdim ama
hazır bir şenlik olmamalıydı bu, herkes kaynağında -
tam yerinde- olmalıydı... Neruda'nın öldüğü akşam
doğmayı isterdim, 1971 Pinochet darbesinden hemen
sonra. Öldüğünü kimseler anlamasın ve Federico
Garcia Lorca için yazdığı bir şiirde, şu ifadeler anlaşılmı-
şın diye: "Federico/ dünyayı gördün sen acı sirkeden
tattın/ ayrılıkları-gördün tren istasyonlarında/ trenler ki
demirden tekerlekleriyle yol alır/ sadece taşların, ray-
ların ve ayrılıkların/ olduğu yere/ her yerde sorular so-
ruluyor/ her yerde/ bir kör adam var üstü başı kanla
kaplı/ bir başkası var ki gazapla bilenmiş/ yüreksizin
biri var/ ezilmiş yoksulun biri var/ çivilerle kaplı bir
ağaç var/ haydutlar var sırtında övgüler taşıyan/ Ya-
şam bu Federico/ hepsi bu kadar/ erkeğin erkekçe su-
nacağı/ hüznün arkadaşlığından başka ne var?/ şimdi-
ye dek çok şey öğrendin/ başkaları da sırası gelince
öğrenecekler/ Yani öğrenmek isteyecek olanlar" Evet
dostum şimdiye dek çok şey öğrendim ama "Başkaları
da sırası gelince öğrenecekler" bu ifade yutulur gibi
değil. Gittikçe esmerleşiyorum dostum ama fişlerim
parlamıyor eskisi gibi, parlamıyor gecenin karşısında.
Odamın sokağa bakan camında yenilgi kırbaçları par-
lıyor. Kitaplardan ve sudan utanacağımız günler yakın
olmalı diyorum... Bunu derken "kitapları unut onlar u-
tanmaz" dediğini duyar gibi oluyorum. Bunu derken,
henüz yazılmamış bir romandan üç beş adsız kahra-
manın kafamın içinde parendeler attığını duyuyorum,
geceyarısı odama girmesin diye o tanıdıklarım, oda-

mın anahtarını bir daha yokluyorum. Marangoz soluklarında gökyüzü olmalı, bir balık sudan çıksa çığılığı duyulmalı, kısacası dostum: Kitaplardan ve sudan utanacağımız günler yakın olmalı diyorum... Okullarda haddimizi bildiriyorlar bize, sen busun, bu olmalısın diyorlar bize. Oysa eğitim: "İnsanın insanlıktan çıkmasını önlemek olmalıdır" diyor Alexis Carell. Yani zararsız insan yetiştirmek olmamalı amaç, yani, birileri, insana görev göstermemeli, görevini yapma şansı tanımalı. Devam ediyor Alexis Carell: "Gelecekteki diplomalar, insanın ahlaki ve psikolojik tarafını öne alarak

Birçok şey rahatsız etmiyor beni, hatta otelimizin çaycısı Necip'in şaşı gözleri bile. Ama sokaklar sokaklar boşuyor beni. Bir köşede bakırcılar olmalı diyorum, ama vazgeçiyorum bu sevdadan, yok biliyorum. Bir yerlerde - senin şehrindeki gibi- bir kaç deli, Rimbaud'un diliyle ve alkolden pişmiş ses tonlarıyla, kıyasıya birşeyler tartışıyor olmalı diyorum. Ama yok, biliyorum. Deniz olmalı ve deniz hiç yokmuş gibi arkasını dönüp oturan aşıklar ki, onların korkunç hayalhanelelerinin ninnisi duyulmalı şehrin öbür ucundan. Yine Mardin isimli bir şiir yazsam, o rezil sazınla bana eşlik edeceğini bilsem yine aynı şeyi söylerdim: "Deniz görmemiş yüzler saklıdır/ dağların kovuklarında/ insanların ölüme yakın oturmalarındandır/ toprak kokarlar burda"

Ahhhhhh güzel dostum, kulağımda, çok uzaklardan -çorak iklimden olmalı- bir kadının çığılıkları; öyle ki, doğururken ölüyor olmalı karanlıkta, hemen ardından, yattığı kadını yazıp satan bir yazarın(!) kitabı, alkışlar eşliğinde piyasadan kalkıyor. Gecenin üçü, içiyorum, sarhoş bir kentin sınırlarından dönüyorum, ayıkken, bu otel odasında kendimi bulamıyorum... küçülüyorum ille de fotoğraflara bakmam gerekiyor, bakmam gerekiyor, o eski yüzümü hatırlamam için, korkuyorum bunlardan, içiyorum. Artık, anason kokusu kibirsizliğimdir, sevgiye oruçlu bakan gözler şehrinde. Dayımdan kalan ceket sıkıyor beni, düşünüyorum uzaklarda bulduğum bir yere, düşünüyorum korkuya anlam veren yeşillere. Eylül'ü söylüyorum inadına, kimse anlamıyor inadına. Kimin komşusudur yalnızlığımız? Nice zamandır, simsiyah bir taş yatar avluda, sen de bilirsin bunu, bakmaya bile gerek duymazsın pencereden. Simsiyah bir taş ki yalnızlığı kanar bahçeye, utancından kıpkırmızı olur, adını bilmediğim çiçekler Simsiyah bir taş, Ferhat'la beraber mi kopmuş Bisütün dağından bilinmez...

Şimdi anlıyorum: Şair bedbahtlığa aşık olmalı, umutsuz olmalı, umudu yara bilmeli, ama ellerini kimseye göstermemeli, soğuk geceyarıları dağlardan inen gözlerini karşılayabilmeli, yıkık bir duvar gibi durmalı her şehrin kapısında, pencereleri ve kapısı ardına ka-

dar açık olmalı; öyle ki, odasından, faytonlar, deliler, polisler, işçi sürüleri ve dul kadınlar geçebilmeli; ama kendisini kimseye göstermemeli hele ellerini...

Ahhhhhh güzel dostum, seni anlatamadım ve senin şehrinde uyuyan o kızı, hep tanımadıklarımın dinledim onu, hep sondan başladım ona yani henüz başlayamadım. Aykırı sokaklarda dilendim onu, söyle ona: Kendisini kavgaya davet ediyorum artık, çıkarsın eldivenlerini taş toplamaya başlasın. Bildiği gibi bir doysun benden. Sen söyledin: "Kör bir insana renkleri nasıl anlatabilirsin" anlatamıyorsun dostum, hele be-yazı... Beyazı nasıl anlatabilirim, anamın saçları hep beyaz, nasıl anlatabilirim, anamın beyaza yenilmeyeceğini. Nasıl anlatabilirim gözlerinin şenliğini ve onlardan nasıl ayrıldığımı... Zamanı değil, biliyorum ama yine o kız diyorum, ille de söyleyeyim mi ona, beni, birisinin deli gibi sevdiğini, ille de söyleyeyim mi beni görünce sıırılsıklam olduğunu. Ama sen bir şey söyleme, bilmesin onu öldürmek istediğimi.

Var olmak için düşünmek yetmiyor. İnsan düşünül-meli de. "Düşünüyorum öyleyse varım" diyor Rimbaud. İşte öyle. Bu kadar kalpsiz olabilmeli insan, duygunun düşünceye konaklamasına izin verebilmeli, sarı dişli efendiler. Bu şehirde, bir tek dilenciler anlamadı yabancılığı. Öyle sıradan açıyorlar ellerini, öfkemi dileniyorlar, istedikleri şeyden bende çok var ama vermek istediğimden hiç yok.

Ahhhhhhh güzel dostum, döneceğim... soyunup aynı elbiseleri giyeceğim. Döneceğim, gözlerinin şenliğine. Döneceğim, gözlerinin şenliğine. Döneceğim, hiç bir şeyi değiştirmeden, sokağın aydınları lambalarını söndürdükten sonra, kuşluk vaktine doğru yola çıkacağım. Döneceğim bir yarım kuş sesiyle de olsa; ama şunu bil ki, otel odaları ve simitçi tezgahlarından başka kimseden helallik almadan... İlk ve son kiravatımı, içi paçavralarla dolu, o kızın boynunda bağlayacağım giderayak. Evden kovulmuş erkekler, varoşlarda durup dinlenmeden bir türkü söyleyecekler: "Aynalar değişmişse de/ ne değişti bu bedenden/ hala utaniyorum, hala/ otel odalarına sinmiş kadın kokuları geliyor benden". O treni bekleme dostum, bizim oralardan geçmez. Git deniz doğru yürü. Uzun uzun bak denize. O ucuz sigarandan kıyıda bir tane yak. Eskisi gibi gülebiliyorsan gül, ağlamayı biliyorsan, ağlamasanda olur. Kendi evine girer gibi git o kızın kapısını döv... beni sor, yani onu.

Haaaaaa sağol dostum...

Not: Bu yazı, bana, buz üstünde yetiştirdiğim öfkeli çiçekleri koklama cesareti veren, yaşam ustası 'Cemal Melemşe'nin, samimi anılarının sığağında; fakat soğuk bir kış gecesi Kütahya'nın Köşk O-teli 202 numaralı odasında kaleme indirilmişti

1 Mayıs Emekçi Bayramını Kutluyoruz

İnsancıl Emekçileri

Metin İlkin: "Geleceğin Emekçisi Olun."

Yılmaz ELMAS

Metin İlkin'i ilk kez 1974 yılında **Yeni Adımlar** dergisinde gördüm, tanıdım. Tanışma ve ilk görüşme ortamı içersinde Orhan Suda, Metin İlkin üçümüz ülkemizin toplumsal ve yazınsal sorunları üzerine söylemiştik. Metin İlkin'i, daha önce değişik dergilerde öykü ve yazılarını okuyarak izlemiştim. Özellikle **Nöbet** öykü kitabını 12 Mart'ta Selimiye ve Maltepe askeri tutukevinde koğuş arkadaşlarıyla okuyup tartışmıştık.

İlk karşılaşma izlenimlerim bu gün bile taptaze belleğimde. Coşkulu, candan konuşmasında Türkiye sorunlarını toplumsal ve yazınsal açıdan kendini bakış açısıyla içtenlikle dile getiriyordu. Kendisi işçi sınıfı partileriyle her an dirsek temasında olmuş, yer yer bu partilere üye olarak görev de almıştır.

Dergi yönetmenliği yapmış, çevirileriyle yazınımıza toplumsal içeriği olan dünya yapıtlarını bize kazandırmıştır. Zaman zaman işyeri ve yayınevi de kurmuştur. Ama parasal konularda bir düzen tutturamadığından sürekli bir iş kuramamıştır.

Bir yanını daha tanıdım Metin İlkin'in. Genç yeteneklerin şiir, düzyazı, roman, öykü, hangi alanda yetenekli olduklarını sezip onlara yol ve yön göstermede, yüreklendirmede yardımcı olmuştur. Bu konuda en son gözlemlediğim Öner Yağcı ve Osman Bozkurt'tur. 12 Eylül askeri darbesinde cezaevine düşen Öner Yağcı, bana Çanakkale E Tipi Ceza ve Tutukeviden gönderdiği mektuplarında şiir ve roman yazmayı birlikte ürdürmede kararsızlık geçirdiğini, Metin İlkin'in "sen şiir yazmayı bırak. Roman yazmada daha başarılı olursun" diye öneride bulunduğunu belirtmişti.

Son olarak **Gerçek Sanat Dergisi**'nde yine bir araya geldik. 12 Eylül Fırtınası sonrasında tanıştığım ve bir süre "İleri Yayın Dağıtım" da birlikte çalıştığım Osman Bozkurt'a **Gerçek Sanat Dergisi**'nde birlikte olma önerisinde bulundum, Metin İlkin'le yakından tanışan Osman Bozkurt, şiir ve öykülerini ilgilerine sunduğunda "Sen şiirde daha başarılı olursun" önerisinde bulunduğunu gözledim. Birlikte çalıştığımız dönemde Osman Bozkurt, bana şiir ve öykü çalışmaları göstermişki... Daha nice genç yeteneklere yardımcı olduğumu yerinde önerilerde bulunduğunu biliyorum. Onların başarıya ulaşacak bir yanını keşfettiğinde nasıl coşkuyla bu sevincin başkalarıyla paylaşmak istediğini anımsıyorum.

Son günlerde sağlık nedeniyle hastahanelere birlikte gidip geldik. Bu nedenle bazı konuları daha ayrıntılarıyla konuşup tartışma olanağımız oldu, Marksist

estetiği çok iyi özümseyenlerden biri Metin İlkin. Marksist estetiğin yanında toplumsal olaylara olan duyarlılığı, olaylara getirdiği sağlıklı bakış ve çözüm yolları ilgimi çekti. Yıllardır gündemden düşmeyen Güneydoğu-Kürt sorunu, Yeniden gündemimize giren laiklik - Alevi sorunları, Gazi olayları, Sovyetler Birliğinin çözülüşü, Marksist ve evrensel açıdan bir bakış getirmesi ilginç.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşunda bulunmuş daha sonra çeşitli nedenlerle üyeliğini sürdürmemiş.

Tarihimizde bir yeri olan Enver Paşa'nın torunu olduğunu yeni öğrendim, bir başkasından. Kendisine sorduğumda onayladı bu olguyu.

Bir yanını daha gözledim Metin İlkin'in. Sağlık kuruluşlarındaki kırtasiyeciliğe, çalışan personelin yanlış uygulamalara körü körüne uymalarına gösterdiği tepki ilgimi çekti. Metin İlkin'in bu aşırı tepkisini, aşırı duyarlılığına ve şeker hastası olmasına bağlıyorum. Bir de muhabbet kuşu sarı "Şirin"i var İlkin ailesinin. Telefon konuşmalarını bütün dikkatiyle dinleyen Şirin sonra Metin İlkin'in ve eşinin konuşmalarını aynı ses tonuyla tekrar etmeye başlıyor. Gün boyu yazın ve çeviri çalışmalarına eşlik ediyor evde Şirin. Çok sevimli bir kuş Şirin. Ayrıca birçok yetenek ve becerisi olan sevimli bir dost.

Metin İlkin'in yazın, sanat ve toplumsal konulardaki görüşlerini kendi kaleminden izlemek en doğrusu.

-Türkiye'deki sanatsal gelişmelere bakışınız ?

-Sanatın bağımsız gelişmesini gözardı etmemekle birlikte sanat toplumun çözünürlüğü içinde yükseliş dinamiklerinin ortaya çıkış, önemle sıralanışlarıyla, ya da toplumsal yükselişte daha engin boyutları önceki boyutları özümsemesiyle yakından ilgili ve bağlantılı. Türkiye'nin bu genel görüntüsü içinde oluşan dinamiklerin niteliği sosyalist. Yani geleceğin özü, numeni, tarihsel doğrultusu bugünden dokunuyor. Yalnız genel çöküntünün olumsuzlukları sanatla ilgilenenlerin kişiliklerini örseliyor. Oysa sanat, sosyal yaşam birliği, yani sanat niteliği, sanatçı kişiliği birbirini vareder. Bu açıdan bir kayma yaşanıyor. Yoksa sanatsal gelişme deyince sosyalist mücadelede yer alan sanatın gelişmesinden söz edilebilir yalnız.

-Kısaca özgeçmişiniz ?

-1932'de Zonguldak'da doğmuşum. Nüfus kayıtlarımız İstanbul'da olduğundan ve babam Zonguldak'taki memuriyetinden beri dönmeyi düşlediğinden beni ora-

da nüfusa kaydettirmemiş. Birkaç yıl sonra İstanbul'da doğmuşum gibi çıkarmışlar nüfusumu. Yaşamımda rastlantılarla olan bu karaşıklığın dışında hiçbir karışıklık yoktur. Siyasette olsun sanatta olsun hep bir doğrultum oldu. Elbet zamanla geliştirdim. Ama gelişmem bu doğrultuyla doğrusaldı.

-Laiklik nedir ? Bizde nasıl anlaşılıyor ?

-Laiklik, Tanzimat, daha doğrusu 'Senedi Mukaddes' sürecindeki öğelerin kendilerine yabancılaşmanın günümüze yansımalarıdır. Her neyse laikliğin halk katında kazanımları varsa ve bunlara saldırılıyorsa savunulmalıdır. Ama bugünkü tarifiyle laiklik savunulamaz. Üstelik uygulamada tarifiyle de çelişiyor. Laiklik ve anti - laiklik vb. çelişkilerin çözümü sosyalist devrimle, emek- sermaye çelişkisinin çözülmesiyle olanaklı.

-Yazarların ve ozanların toplumsal gelişmeye katkıları hangi anlamda olur ?

-Özellikle bizim toplumumuzda, toplumsal gelişmenin düşünsel dinamikleri Namık Kemal'den beri sanata yüklenmiştir. Günümüzde bile sosyoloji ve tarihin görevlerini sanat üstleniyor. Oysa sanat sosyoloji ve tarihten yararlanmalıydı.

-Biz seni daha çok öykülerinle tanıyoruz. Öykülerinizdeki bakış açınız sosyalist kesimde tartışmalara neden olmuştur. Bu bilgiyi neye bağlıyorsunuz ?

-Elbet insan doğuştan sosyalist olmuyor. Zaman içinde yapıp etmeleriyle ya sosyalistleşiyor ya da uzaklaşıyor. Benim avantajım çalışırken içselleştirdiğimi dışavurmamadır. Bu benim sosyalistliği sürekli pekiştirmiştir.

-Yazarların örgütlenmesini TYS'yi nasıl değerlendiriyorsun ?

-Örgütsüz sanatçı zaten düşünülmemeli. Hem mesleki hem siyasal örgütlenme gereklidir. TYS'nin bir açmazı var. Ülkemizde sanatsal yeterliği olmadığı halde küçürburjuva kurnazlıklarıyla sanatçı mertebesinde yer alıp sanatçı gibi bir yaşam sürdürmeyi iş edinilenler doğaldır ki bu gibi örgütlenmelerde kendilerini göstermeye çabalarlar. Onlar çoğaldıkça da bu örgütler çöker.

-Öykü ve araştırma üretiminizin yanında çevirmenliğiniz de var. Çevirisini düşündüğünüz yapıtlarda aradığınız nedir ?

-Sosyalist geleceğe giden yolda ne gerekiyorsa ve neye gücüm yetiyorsa onu yapıyorum. Kendi adımla yayınlanmış çevirilerim şunlar. Lenin'den. Ne Yapılmalı, Maksim Gorki'den Üçler, Bosnyaklar, Jock London' - Meksikalı Devrimci, bunlar hep yayınlandığı yıllara göre ülkemizin gereksindiği yapıtlardı.

-Yayınlanan yapıtlarınız, yıllarına göre.

-Mescit Çıkmazı 1966. Konuşmak 1966. Yarın için 1970. Zor Zaman 1970. Nöbet 1971

-Kaç çeviri yaptınız ?

-Samed Behrangî'nin bütün masalları ile birlikte sanıyorum kırk kadar kitap çevirdim.

-Genel ve özel anlamda başkaca söylemek istedikleriniz.

-Söylemek istediklerim var. Çağımız sosyalist devrimler çağı. Karl Marks'ın Kapital'inin üçüncü cildi ile Roza Lüksenburg iyice okunursa bu öngörü açık seçik ortada. Sosyalist geleceğe inanç besleyelim ve bu geleceğin emekçisi olun derim.

"Bizim aşkımdan bahsederken insanlar ancak hayranlık ve saygı duyabilirler.

Nazım HİKMET

SEVDA TÜRKÜSÜ

Hasretim içimde üşüdü

seni özledim

Öyle hırırlı ki yaşam

bildiğin gibi değil

Bu yürek solcudur bilesin

İşçi artığıdır bu beden

Boşver kız

Nasıl öğrenir kendi kendine

gülmeyi

Şunu sor istiyorum kendine

Kime yüreğinden pasajlar veriyorsun

kime

Üstelik yanıtın sıgmalı bir tek şiire

Seni özlenlerime müptela ettim

kusura bakma

Biliyor musun

Şekereden piramit yaptım

içine kendimi gömücüm

şimdi yalınayak geziniyor ışıklar

çevremde

Anımsar mısın

Bayılırdım gözlerindeki rengarenk gülüşe

Lakin

ben umudu ümitlendim

sen ümidi umutlandın

Ve işte artık

Eski çamlar kaltak oldu

nerde kaldın

Gözlüklerim gözümde

ama yumdum gözlerimi

Sana son sözümdür

Kendimi seviyorum

çünkü seni seviyorum

İbrahim ÖKSÜZ

Cumhuriyet Gazetesi'nden Şükran Soner soruyor ve Şevket Altuğ yanıtlıyor: "Siz bir tiyatro sanatçısısınız. Sizi tiyatrodan değil, ancak dizilerde izleyebiliyoruz. Televizyon tiyatroyu öldürdü mü?" "Doğru, tiyatrolar kapanıyor. Oyun yazarı sıkıntısı var. Tiyatro sanatçısı, çıkacak sahne bulamaz oldu. Büyük bir moral ve ekonomik sıkıntı, çöküş yaşandı. Bence televizyona kızağımıza 'Biz bir yanlış mı yapıyoruz?' diye sorgulamamız lazım. Bence televizyondan önce, tiyatrodan bir gerileme süreci başlamıştı. Türkiye'deki bütün sanatlar ve kurumların başına ne geldi ise tiyatronun da başına aynı şey geldi. Tiyatro sanatçısı, reklam sektörüne girmek veya televizyon dizilerine katılmak gibi seçeneklerle karşı karşıya kaldı. Her ikisinde de iyi şey yapanlar çıktı. Çok istismar edenler de. Önemli olan, seçilen ne olursa olsun, doğru dürüst bir şey yapma endişesinin taşınması."

İmdi eğri oturup doğru konuşalım: Seçilen ne olursa olsun doğru dürüst yapılmasına kimse karşı sav geliştiremez. Ancak, bir yerlerinde "sınıflarüstülük" gizleniyor bu saptayımın... Her şeyden önce, reklam sektörüne girmeyi erekleleyen tiyatro sanatçısının "halktan yana" sanatsal yaratıda bulunması olası değildir. Yaratır gibi görünse bile kirlenmiş bir yanılsamadır. Çünkü reklam, (genellikle) işlevi olmayan, insanları gereksiz tüketime yönelten anamalcı bir olgudur. Herhangi bir insan gibi, anamalcı dizgenin sürecine giren tiyatro "sanatçısı" da anamalcı düşünüyü sahip olur ve halktan kopar, halka düşman bir düzlemde bulunur.

Her ne denli "reklam sektörü" faktörüne katılmasak da "Biz bir yanlış mı yapıyoruz?" diye sorgula(n)mamız önerisine son derecede sıcak bakıyorum. Evet biz bir değil, bir çok milyon yanlış yapıyoruz. Bazen bile bile, bazen bilmeye bilmeye milyonlarca yanlış doğuruyoruz.

Ben sosyalist bir insan olduğumdan önce solda yapılan yanlışlara çok kızıyorum. Sağda yapılanlara, eşyanın tabiatındandır... Yapı Kredi Bankası'nın parasal alt-yapısını hazırladığı ve tamamıyla reklam sektörü sosuna bulanmış bir tiyatronun "ürettiği" çevreci bir oyun, sosyalist günlük bir basın başyazısına iki gün

üst üste konuk oluyor. Kapitalizme karşıtlığı döne döne vurgulanıyor. Benim yazılarımı okuyanlar bilirler ki, tüm adları açık yazarım. Tiyatronun adı **Tiyatro Stüdyosu** ve Başyazı sahibi de Doğu Perinçek. Oysa sayın Perinçek de bilir ki, anamalcılık önce kiletirken kazanır ve sonra temizlerken kazanır. Bence, bir tiyatroya yapıtında dolaylı ya da dolaysız "sosyalizm tanıtımı" yapılmalı ve sosyalizmi "emeğin iktidarı"na giden yolda, elimizden düşürmememiz gereken bir olgu olduğunu sürekli vurgulamalıyız...

Önemli olan sanatçının, ömrünü hangi sınıfın yararına "tükettiği"dir. Günümüz koşullarına gönderme yapılsın kaygısıyla sanat "üretilmemeli". Malumunuz 12 Eylül Faşizmi öncesi "neredeyse moda" olduğu için hep "toplumcu gerçekçi" ve "epik" oyunlar, amatör olsun profesyonel olsun hemen hemen tüm topluluklar tarafından sahneye bir an önce çıkarılmak için evenlik gösteriliyordu. Askersel Faşizm'in üzerinden on beş yıl geçti, bir türlü Türkiye Tiyatrosu kendini toparlayamadı. Bunun bir sürü nedeni olmasının yanında, alt yapının belirleyiciliğine çabuk teslimiyet en büyük neden...

Ülkemizde "teslim olmadan" sanat üretmenin tek bir silahı vardır: (Özellikle tiyatro için) profesyonel olmamak ve amatör kalmamak... Bunu nasıl başarabiliriz? Anamalcı dizgenin belirlediği bir profesyonellik, bir gün gelir bizi (de) anamalcı dizgeye bağlar. Her ne denli "devrimci söylem"ler etsek de işleyiş anlamında "gerici"leşiriz. Bunun canlı örnekleri var: Bunlardan biri de **Ankara Sanat Tiyatrosu**. H. İbren'in **Bir Halk Düşmanı** oyununu oynuyorlar ve ilanlarında yazarın adını yazmayı unutuyorlar. Bunun yanında, Rutkay Aziz'in adı ufacak ilanların birkaç yerine büyük puntolarla serpiştiriliveriyor. Dostlar Tiyatrosu yıllardır kadrosunu dağıttı ve hep tek kişilik "gösteri"ler sunuyor. Demek ki söylemden öte eylem gerekiyor. Ya da tam anlamıyla profesyonelleşmek sorunlara "çözüm" bulamıyor. Amatör kalmanın da "yinelenme" olasılığı var. Her ne denli "ürettiğiniz yapıtlar" değişiklik gösterse de oynanış biçimleri "aynı" kalabiliyor. Sürekli yeni oyunculuk arayışları içerisinde olmazsanız, tüm oyunlarınız

"aynı" sayılır. Bu arada "demokrasi" adına her kafadan ses çıkması sonucu bir milim ilerleme sağlanamayabilinir. Ne profesyonel, ne de amatör kalmamanın tek bir ilacı vardır: Bağımsızlığımıza gölge düşürmeyecek işlerden "para" kazanıp, tiyatroyu para için yapmamak, devrimci duyarlılığımızın düzlemini yüceltmek adına devinmek...

Bu arada "ağabey" ve "abla"lardan umutlu olmak ve el pençe divan durmamak gerekiyor. Örnekse, konservatuari bitirmek demek, Yıldız Kenter ya da Zeliha Berksoy'un dergehina yüz sürmek anlamına gelmemeli. Özellikle Yıldız Kenter, Oniki Eylül Faşizmi'nin en sıcak ortamında Cumhuriyet Gazetesi'nde demokrasi savaşımı veren Oktay Akbal'a Türk Dili konusunda "bindirme"ler yapmakla ünlü ve eski Genelkurmay Başkanı'nın yakın dostu olmakla sevinen bir insandır. Kenter ve benzerlerinin çağcıl ve devrimci tiyatroya katacakları (zarardan başka) hiçbir şey yoktur.

Tiyatro sanatçıları "devrim" denen kaygılarla devinmek istiyorlarsa, anamalcılığın kirliliğini çok iyi çözümlmeli ve "devrimci düzlem"ler yaratmalılar. Örnekse Beyoğlu'nda bulunan **Evrensel Kültür Merkezi**, Ortaköy semtinde yıllarca savaşım veren **Ortaköy Kültür Merkezi**, yeni açılan Kadıköy'deki **BEKSAV**, yine Beyoğlu'nda bulunan **Mezopotamya Kültür Merkezi** gibi devrimci düzlemler, "tam olmasa" da nitelikli tiyatro oluşumlarına omuz vermeye çalışıyorlar. Bunlara yenilerini katarak, burjuvazinin kültürel saldırısına göğüs gerebiliriz. Tank, füze yapma olanağımız yok, ama Devlet Tiyatroları'na karşı tiyatrocuyu yaratma olanağımız var. Hem devrimci tiyatro yapmak, Gazimahallesinde polis kurşununa hedef olmak denli tehlikeli değil...

Tüm bunlarla birlikte, "Tiyatroda Devrim" yapmak gibi bir rahatsızlığımız varsa, felsefeden toplumbilime, şiiirden müziğe dek tüm insanal yaratılardan yararlanmalıyız... Felsefe bilmeyen ya da salt Karl Marks'ı bilen, derinlemesine araştırma-inceleme yap(a)mayan insan, tiyatro yapamaz. Yaptığı yanılsaması içerisinde olsa da "halka yarar"ı olamaz. Toplumu dönüştürücü, devrimcileştirici kaygısı ve işlevi bulunmayan insanın yeri, burjuvazinin kirlenmiş medyalarıdır.

Bu arada "Tiyatroda Devrim", bir tutam Bertolt Brecht ve bir tutam Nazım Hikmet sosu bulandırılmış metinlerle yürümüyor-yürüyemez. Her saniye milimetrik hesaplar yapılarak, "nasıl burjuvaziye yem olmam?" sorularını sürekli sorup, yanıtlar arayarak elde edilir "Tiyatroda Devrim" Gazimahallesinin adını ilk kez duymak ve Picasso'nun **Guernica**'sı üzerine "estetik söylem"lerde bulunmakla "Tiyatroda Devrim" olmaz. Bosna-Hersek'teki Sırp Faşistleri'nin katliamına lanetler yağdırıp, ülkemizdeki kanayan coğrafyaya dikkat çekmemek, Kürt gerçeğine değinmemek, her adımda "dış güçler kışkırtması" teraneleri okumak ve galaların dışında tiyatroları ziyaret etmemekle "Tiyatroda Devrim" olmaz. "Tiyatroda Devrim" yapmanın tek bir koşulu vardır: Sosyalist tiyatro sanatçısı olmak. Her saniye devrimci kaygılarla devinmek...

Sözlerimi bitirirken, **"Bir Mayıs Emekçi Bayramı"**-mızı yürekten kutluyorum...

NASIL

VE BİR SONYAZDA KEPLER

Yağmuru ilk kez o hüzünlü tenle
kuşattığında
kutsal bildiği daire
iki kalınca tahtanın altında
yuvarlanıyordu

biliyordu
solarken yürüdüğü bu bahçe
yediveren güllerindi
ve bilgisi gülümsetti onu

Ah! Kutsal bildiği daire
iki basit tahtayı
sonyazda nehirlerin olmuş
iki yaprak misali
nasıl sürüklüyordu

Aydınlanıyordu ufuk
bütün şahlarına yumruk yemiş piyon
nasıl
vezir olup
bildiği şaha ulaşıyordu

Artık korkarak bakabilirsiniz
gözlerime dediğinde
yediveren güllerini açmış bahçe
bu toprak benim değil diyen
hüzünlü ve solgun bedenine
yağmurları çağırıyordu.

Nihat ATEŞ

Voltaire'in *Candide*'ini bir kez daha okuduktan sonra beynimin hep aynı bölüme geldiğinde çıldırısıya kıpırdadığını gördüm.

Kitabın kahramanı *Candide* türlü maceraların içine serpilmiş, ortaçağın karanlık döneminden arta kalan döküntüleri eleştiren olayları atlattıktan sonra, sevgilisini aramak için düştüğü yolda Venedik'e gelir. Venedik'te Venedik'li kişizade Seigneur Prococurante'nin sarayına yemeğe' davet edilir. Öğle yemeğinden sonra kişizade, *Candide*'e sarayını gezdirmeye başlar ve son olarak kütüphaneye gelinir. Kişizade, "hiçbir şey hakkında bizzat hüküm veremeyecek şekilde yetiştirilmiş olan *Candide*'e" ilk çağlara kadar uzanan bir yazarlar zincirinin anlamsızlığını, sıkıcılığını, vs. anlatır. *Candide* şaşırır: Nasıl olur da bu adam bu kadar büyük yazarlara veryansın edebilir.

Çağın "yeni düşüncesi" devreye girip kişizadenin bedenine dile gelir:

"Ben yalnız kendim için okurum; yalnız kendi tabiatıma uygun olan şeyleri severim"

Sanırım bu cümle yalnızca o devrin büyük devriminin ilerici fikir gücüne omuz veren bir düşünce değil, aynı zamanda içinde bulunduğumuz zamanın çürümüş fikir bütününe de gözler önüne seren bir düşüncedir

Her Şey Nasıl Başladı?

Olaya çok basit bir şekilde bakarsak, feodalizmin yıkılışında rol oynayan çatışmanın iki tarafını şöyle tarif edebiliriz: Bir tarafta ortaçağın feodal toplum düzeninin güçleri: kral, kilise; ve feodal toplumu korumakla yükümlü teoloji tabanına dayanan düşüncü. Bir tarafta ise teknik buluşlar ve doğa bilimlerinin ilerlemesiyle ortaya çıkan ekonomik sistemin yayıcı, tanıtıcı, özgürlükçü düşüncü.

Bunların sonunda, feodalizm eski bir çınarın gürültülü devrilişi gibi yıkılır. Rönesans, reform... ve devrim. Burjuva devrimi dünyadaki tüm dengeleri altüst edip kendi dengelerini yerleştirir ve... bu ve'nin devamını Engels getiriyor:

"Bu o zamana kadar insanlığın gördüğü en büyük ilerletici devrimdi; o öyle bir devirdi ki, devlere gereksinme duyuruyordu ve devleri yarattı da. Düşünce, hırs ve karakter gücünde, evrensellikte ve öğrenmede büyük devler Modern burjuva egemenliğini kuran insanlar, burjuva sınırlamalarından başka herhangi bir sınırlama ile karşı karşıya değillerdi."

İşte Voltaire'in söylediği ve modern papağanların tekrarladığı: "ben yalnız kendim için okurum; yalnız tabiatıma uygun olan şeyleri severim" cümlesi burada büyük bir önem kazanıyor.

Tekrar Engels'e dönüp söylediği şeyi açalım: "Bu zamana kadar insanlığın gördüğü en büyük ilerletici

devrimdi(...) Düşünce, hırs ve karakter gücünde, evrensellikte ve öğrenmede büyük devler"

Engels'in burada değindiği nokta, özellikle rönesansla kazanılan ve geliştirilen tanrı'dan bağımsız düşünce biçimidir. İnsanlık kapitalist üretim tarzına geçmeden önce bir şeyi keşfetmişti ve kendi kendilerine şunu sormuştu: Biz tanrı için didinip çalışırken nasıl oluyor da tanrı değil fakat krallar ve kiliseler semirip geliyor? Bu bir anlamda yaşamın anlamının yeniden sorgulanmasıydı. Buna göre çıkan sonuç: Yaşam bilinmezdir, bilinir olan bu dünyada geçirdiğim belirli bir zaman birimidir, o zaman biz bu zaman birimini, çalışarak, üreterek, tüketerek, günümüzü gün ederek en iyi şekilde(!) dolduralım, sonra da o bilinmeze kavuşalım.

Thales bir tartışma sırasında: "Ölümün yaşamdan hiçbir farkı yoktur" der. Tartışanlardan biri sorar: "Niye yaşamı seçtin öyleyse?" Thales'in yanıtı şudur: "İkisinin arasında hiçbir fark yoktu da ondan" Yeni sistemin öncüleri, bahsedilen ölüm (bitiş) ile yaşam (başlangıç) arasına bir parantez açıp buraya yaşam sürecini sıkıştırıp, ölümü (sonu) ve yaşamı (başlangıcı) bilinmez sayıp parantezi kapatmıştı.

Aslında bu bir anlamda tanrıyı onaylamak ve onu koruma altına almaktır. Bilim'e dayanarak yükselen burjuva değerleri daha önce feodalizmin var sayıp kendine sınır olarak çizdiği tanrıyı alıp yok(!) saymış ve bunu kendine sınır olarak almıştır. Bunun sonucunda insan, anlamını kaybetmiş ve bilimi bu bilinmezliği çözmek için kullanmak yerine, daha çok, kapitalist sistemin kurtlaştırdığı insanlara yeni işüklerin yolunu açmak için kullanmıştır. Bilim şu an sadece bir sömürü aracı haline gelmiş ve gerçek niteliğini kaybetmiştir. Bu çember içinde dönüp duran burjuva bir de tekerleme dolamıştır ağızına: "Hiçbir şey mutlak değildir." Halbuki, hiçbir şey mutlak değildir demekle, burjuva, hiçbir şeyin mutlak olmadığını mutlaklaştırıyor.

O zaman, özetle bu konuda şunu söyleyebiliriz: İnsan anlamsız değildir. İnsanın anlamı anlamsızlığıdır. Demek oluyor ki, insan "yalnız kendi için okuyamaz", insan herşeyden önce anlamı olan anlamsızlığını çözmek için belirli bir bakış açısıyla okur. Yani, burjuva devrimi son devrim değildir. Yeni bir devrim insani değerlere ve bilime dönüp buna izin verecek ekonomik sisteme ulaşmayı başaracak bir devrim olacaktır.

Gökte Açan Çiçek

İnsan kişiliğini bir çiçek gibi düşünürsek, arada gerçekten büyük benzerlikler olduğunu görebiliriz. Çiçek kökleriyle beslenir, bulunduğu toprak cinsine ve iklime göre kendi türünü oluşturur. Mesela bir tepenin iki ayrı yamacına aynı tür birer çiçek eksek, bunlardan tepenin bir yamacında olan bol yağmur alsa, öbür ya-

macındaki de hiç yağmur almasa, görürüz ki: Yağmur alan toprakta büyüyen çiçeğin yaprakları ince olur, yağmur alamayan toprakta büyüyen çiçek ise bulunduğ u kurak ortama ayak uydurmak, daha fazla su kaybına uğramamak için tüylü yapraklara sahip olur.

Aynı şekilde, insanı bir çiçek olarak düşünüp, toplumu da köklerini saldı ğı toprak olarak düşünürsek toplumun birey üzerindeki etkisini daha kolay anlayabiliriz.

Tekrar Voltaire'e ve günümüz papağanlarına dönüp "yalnız tabiatıma uygun olan şeyleri severim" nakaratına bakarsak, bu sözün gökyüzünde çiçeğin açması kadar mantıklı(!) olduğunu görürüz.

Bireyin gerçekten kendi tabiatını oluşturabilmesi için bireyin özgür olması gerekir. Birey özgürlüğü toplum özgürlüğü sağlanmadan oluşamaz. Birey özgürlüğü savunuculuğunu hiç kimseye bırakmayan burjuva papağanlara baktığımızda bir şeyi hiç ağızlarına almadıklarını ve şu soruya da cevap vermekten kaçtığını görürüz: Kapitalist toplum özgür müdür?

Cevabı ben vereyim: Evet kapitalist toplum özgürdür. Kapitalist toplum, yüksek duvarlarla sınırlanmış, hücresiz bir hapisanenin bahçesinde volta atan mahkumlar kadar özgürdür.

"...Modern burjuva egemenliğini kuran insanlar, burjuva sınırlamalarından başka herhangi bir sınırlama ile karşı karşıya değ illerdi."

Özgür toplum önce ekonomik olarak özgür olmalıdır. Halbuki şu an yeryüzündeki insanların tümü kapitalist üreticilerin esiridir. Onlar için üretip, onlar için tüketirler.

Bunun dışında insanlık, sonradan üretilmiş, yapay kavramlar içine hapsolmuştur. Mesela savaş kavramı insanlık uygarlığını kurmaya başladıktan çok sonra ortaya çıkmıştır. Herkes savaşa karşıdır, özellikle burjuvalar, kendi sistemlerinin vazgeçilmez parçası olan bu kavrama karşı çıkmada önceliği kimseye bırakmazlar. Şimdi onlara sormak lazım: Siz özgür değ il misiniz? Tabiatınıza uygun değ ilse savaşmayın.

Bir başka örnek verilebilecek kavram milliyet kavramıdır. Burjuva papağanlar, bu da sistemin en önemli parçası olduğu halde, milliyetçilik karşıtı olduklarını her fırsatta tekrarlarlar. Yine sormak lazım: Siz özgür değ il misiniz? Tabiatınıza uygun değ ilse bırakın şu milliyet kavramını, açın sınırlarınızı.

Bunun gibi yüzlerce yapay kavram ya da içi boşaltılmış kavram burjuvalar eliyle kendi ekonomik sömürü-sömürölme sistemlerini korumak amacıyla "icat" edilmiştir ve bu kavramların içinde "onlar" özgürdür(!).

Onlar "yalnız tabiatlarına uygun olan şeyleri sever"

Ayağa Kalkın Efendiler.

Şimdi yeniden başlamalıyız, bütün bu yanırlar "bizim" ürünümüz olduğu gibi, bunu değiştirmek de elimizdedir. Hayal olan, daha doğrusu kabus olan içinde yaşadığımız bozuk dünyadır.

Şimdi yepyeni bir dünya için, dünyayı hapisaneye çeviren büyük düşünürlere(!) ve onlara piyonluk eden tüm insanlığa haykırmak gerek:

**"Yeter artık yenicami traşı,
yeter**

Ayağa kalkın efendiler (*)

(*) Nazım HIKMET

SOLT MANAGER

"Şair Dostum Yusuf Özden'e"

Kimse beğenmedi şiirsel bulmadı şiiri
Yaz bakalım tersinden alfabeyi
Bağla başını ıslanmasın kırıpkilerin
Sonu geldiyse yok olduysa umutların
Biz de yaratırız o zaman
Aslan yürekli Solt Manager'i

Siftah yok oğul kapatalım kepenkleri
Çıkalım yollara git git bitmez dağlara
Hurma çiçekleri taşıyıp eskimolara
Zencilerden bir tutam zencefil
Bulunur sonunda Solt Manager
Annesi uzaylı, babası geometri
Denklemler zinciri dağıldı evrene

Bu çocuk Japon selamıyla büyümeli
Başıyla selam vermeli el ctek öpmeden
Çığlık çığlığa barut kokusu arasında
Onu ve kendimi buldum aynı eksende
Soyut, somut, kızarmış, kurutulmuş
Ne bulduysa koydu katırın terkisine
Mal oldu nal, ekonomi beşpara
Herzaman tek kurşun yetmiyor kalbe

Bardaklar dolusu şaraplar
Filler dolusu rakılar
Çıyan otu rahim sancısı
Kör, topal kimi tuttuysa zalim
Bulduk yenisini yılmak olur mu
İnancım Sarı İrmak'la Tuna'yı çiftleştirip
Po ovasında optimal bir nokta
Ordan ver elini deryalar altından
İlk durak küba ve ötesi

Bildikleri poker, briç, maçakızı
Ya da kirli yeşil çarpılar koymak güne
Gece hırsız bunlar yapay domuz sürüleri
Yıldızları taşıyorlar heykeller yerde
Onaltı yıldızı var henüz ülkem
Çıkar ortaya liderler üç yıldız daha
Atatürk'ü özleştirip ondokuzla
Arkası dünya birliği
Horoz öttü, şiir bitti
Gece kin dolu

Ali Ersin GÜNÇE

Zihni Anadol: "Bir insan midesiyle bağlandı mı bir yere, o insandan kork"

Güngör GENÇAY

Edebiyatla ya da sosyalist siyasetle uğraşıp Zihni Anadol adını tanımayan çok az insan vardır sanırım.

Böylesi bir tümcenin ardından hemen yaşam öyküsü beklenir.

Albert Einstein'a ziyaret ettiği okulun öğrencilerinden biri, kendisinin bulduğu bir fizik formülünü sormuş. Einstein öğrencinin yüzüne şaşkın şaşkın bakıp "bilmiyorum" demiş. Çocuk "neden" diyen gözlerle bakınca da: Benim aklım saklamak için değil yaratmak için çalışır" yanıtını vermiş.

Böylesi bir örnekten yola çıkarak ben de Zihni Anadol'un kitaplarda olmayan yanı üzerinde durayım, ya da konuşma açarak buna aracı olayım istedim. Vardım bu 1918 doğumlu delikanlı Ağabey'in yanına sorular sordum. Yanıtını bir hütünlük içinde verdi Anadol. Ben de yazıdaki bu doğal akışın arasına girmedim.

Toplumumuzun gerek dünyada, gerekse ülkemizde yaşanan olaylara bu denli kayıtsız kalması; kişilerin kör noktada bulunuşu ne kendiliğinden olmuştur, ne de rastlantıdır. Kuşkusuz aynı durum sürgit olmayacaktır. İçinde yaşadığımız zaman, halkın, özellikle de işçi sınıfının şarj olma dönemidir. Bu inanışla mücadelesini sürdüren delikanlı Ağabey'imiz Zihni T Anadol'un dediklerine, sorularım sonrasında bir de siz kulak verin.

-1- Sayın Anadol, siyasi mücadeleniz edebiyata, ağırlık olarak anı türüyle yansıdı. Yaşamınızın kesitlerini ya da bütünü roman olarak vermeyi düşündünüz mü, ya da düşünür müsünüz? Zihni T Anadol'u da kendi anlatımla açıklayarak bu konuda neler dersiniz?

-2- Anılarınızı yazarken özsel nasıl bir yöntem izliyorsunuz? Yani, yaşamınızı yazıya hangi ölçülerle yansıtıyorsunuz. Bu konuda, zaman, mekân ve inançlarınız bağlamında ilkeleriniz var mı?

-3- Ülkemizdeki siyasal anı yazarlığının nitel bir değerlendirmesini yapar mısınız?

-4- Yakın zamana kadar ülkemizde parti mücadelesi içinde olan devrimcilerin büyük bir bölümü edebi-

yattan uzak kalmışlardır. Bunun neden ve sonuçları üzerinde neler söyleyeceksiniz?

-5- Bildiğiniz gibi sovyetlerdeki rejimin çökmesi, tüm dünyada sosyalizme inanan birçok insanın siyasal inanışında karmaşa ve sapkınlık yarattı. Aynı olgu, yazın dünyasında da yaşanıyor. Ortaya çıkan bu tablonun geleceğini ülkemiz yazını açısından nasıl değerlendirirsiniz?

-6- Günümüzde, ülkemizin yazın erleri özkaynaklarımızdan ne ölçüde yararlanıyor sizce. Başka bir deyişle, özkaynaklar yeni bir bileşimle ne ölçüde ürünlerine yansıyor. Kalın çizgilerle de olsa bu konuda neler söylersiniz?

Sevgili Güngör Kardeşim,

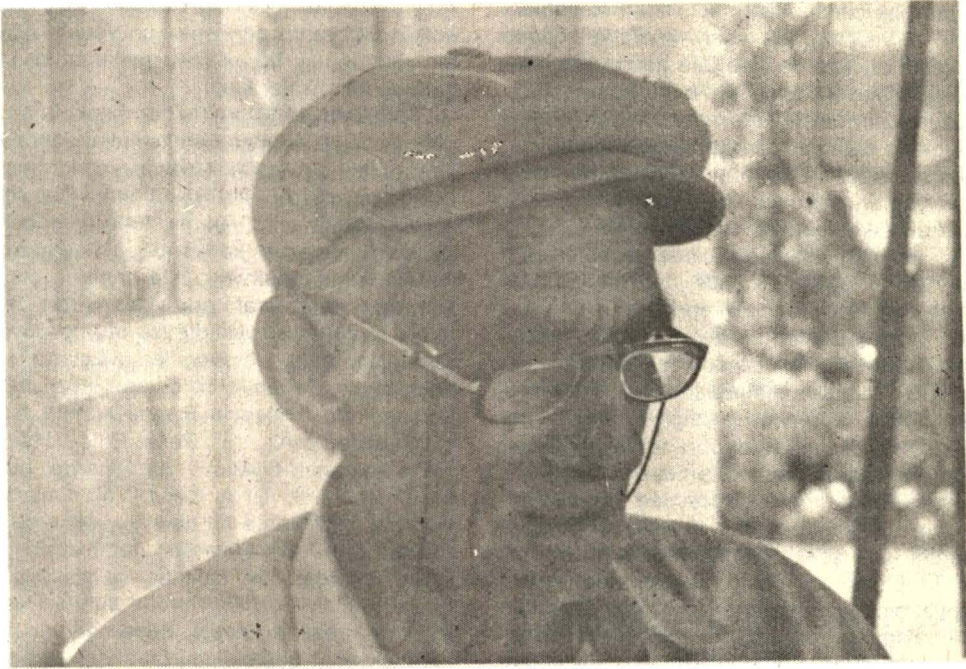
Tanıyıp bilmene karşın yine de bir belge olarak kalması düşüncesiyle hazırlamış olduğun sorular beni mutlu etti. Kendimi hiçbir zaman öyle anlı şanlı; anılacak, yazılacak, çizilecek bir kişi olarak görmedim. Öne çıkmaktan her zaman kaçındım. Halkımla öylesine iç içe oldum ki, kendimi onlardan ayrı olarak düşünmedim. Nedir ki, kendini toplumdaki ayrılarak üstünlük taslayan, ayrıcalık isteyen nice ukala, burnu büyük, edebiyatı adeta kendi tekeline almış olanlara inat, bu girişimin beni sevindirmede de diyemem.

Efendim, insanoğlunun çeşitli tutkuları vardır. Şimdilerde insan beynini didik didik edip neyin neresinde hangi kabiliyet var, neresinde, hangi hücrelerinde neye eğilimler var, bütün bunları önceden saptıyorlar. Ancak şunu unutmayalım, bu eğilimlerin pek çoğu toplumun insanoğluna adeta dayattığı, oluşturduğu yöntemlerdir, olgulardır. Benim de toplum için, özellikle haksızlığa karşı olan savaşımda etkili olan şeylerden biri de ailemden edindiğim kalıtlarıdır belki. Ben bunları sonra sonra bilince çevirdim. Düşünmeye itti beni bu toplumdaki dengesizlik, eşitsizlik, çelişkiler yumağı. Sonra vurdum kendimi araştırmaya. Evvela insan olmanın erdemini gördüm dünyanın, dünya olması için çalışanların dağ gibi yapıtlarında ve insanoğluna, bu erdemi karınca kararınca ben de vermeye çalıştım. Bildiğin ve okuduğun kitapları çıkardım gün

ışığına. Seni de ilgilenmeye iten temel neden bu olsa gerek.

Yazdıklarım için Hasan İzzettin Dinamo, "bire tatlı roman gibi okunur Zihni'nin kitapları" demiştir. Ben bu yolla çıktım anılarımı yazmaya. Hem roman, hem öykü, hem de belgesel roman olsun diye. Romanda asıl kişileri pek koyamazsınız yerli yerine. Onlara başka başka adlar takacaksınız. Halbuki ben yine Sayın Oktay Akbal'ın kitaplarım hakkındaki değerlendirmesinde belirttiği gibi "...Zihni Anadol'un kitapları, belgesel bir romandır" değerlendirmesi doğrultusunda yazdım kitaplarımı. Çünkü karanlıkları delmek için savaşılan, aydınlığa gerçekten omuz verenlerin adlarını kitaplarıma uydurma isimlerle koyamazdım. Bu bana bir yerde haksızlığın en büyüğünü yapmış olmanın ıstırabını verirdi. Bizde tarih, anı yazanların sadece büyük isim-

niflarını terk edip, asıl soyluların, sömürülenlerin yanında en onurlu yerlerini almışlar, onlarla omuz omuza, haksızlığa, eşitsizliğe karşı bir savaşa girmişlerdir. Yani, eski deyimle "terfi" etmişlerdir, Burjuvanın dediği alt tabakaya. İşte bu yiğit insanlar kunduracısıyla, demircisiyle, tütün işçisiyle, tornacısıyla, yani tüm kafa ve kol emekçilerinin birlikte savaştıkları safta bulmuşlardır kendilerini. Yani güzel bir deyişimizde olduğu gibi "insanın miskini, pisi, aşağısı nimete gider; insanın yiğiti, hası külfete gider." İşte bu yiğitler, asıl erdemi bu güzel insanların yanında bulmuşlar ve onlarla her türlü mahrumiyetlere, eziyetlere, işkencelere göğüs germesini insanlığın en onurlu görevlerinden biri olarak üstlenmişlerdir. Bununla birlikte onlardan kendilerini ayırmamış, bir ayrımcılık yapmamışlardır. İşte bazı anı yazanlar, yahut buna benzer yazılar karalayın-

Zihni T. ANADOL

leri ün yapmış, olanları ve kendilerini ön plana çıkardıkları, yani bir aymazlık içinde bulundukları görülmektedir. Asıl mücadeleyi yapanların, acıyı, işkenceyi, her türlü yoksunluğu omuzlayanların adları sanları unutulmaktadır. En basit anlamıyla yalnızca komutanların isimleri ön plana geçmektedir. Aklımda kaldığına göre Şarlo'nun "Je sui verdü" isimli filminde tüm savaşın ve ölenlerin adları anılmaz. Sadece generalin adları geçer. Kahramanlar onlar olur, tabii tüm şan ve şöretler de onların. Gene Brecht ünlü bir şiirinde "Mısır ehamlarını kim yaptı? Tep şehrini kim kurdu?" diye sorar. Bunları yapanların krallar olduğu, üst sınıflarda bulunanların ad ve şanlarının tarihlere kaydolunduğu yutturmacasının sürekli olarak topluma dikte ettirildiği gerçeğini acı bir dille ortaya koyar. Ama, bizim liderlerimiz, yani işçi sınıfının, emekçi kitlelerin liderleri asla öyle değillerdir. Onlar tüm kendi si-

lar kendilerini öne çıkarmışlar, sadece ve sadece kendilerinden söz etmişler ve kendilerini "lütfen işçi sınıfının koruyup kollayıcısı" durumunda göstermişlerdir. Bu suretle de kendilerini işçi sınıfının büyük önderleri safında görme aymazlığına düşmüşlerdir. Bu yönden ben sadece bu kavgada lideri, aydınları değil, adları sanları birinci derece anılan insanları değil; asıl davanın sahibi olanlarla yol gösterici yiğit insanlarımızla birlikte yazdım onların serüvenlerini. Bunun içindir ki, objektifimin alanları içine giren insanları adlarıyla, sanlarıyla vermekten büyük onur duydum.

Eğer bir roman, bir öykü yazsaydım, bu insanlarımızın adlarını koyamazdım, buna da asla gönlüm razı olmazdı.

Evet anılarımda yahut yazılarımda daima iyiliğe, geleceğe aydınlıklar saçan umutlu insanlar öne çıkar. Karamsarlığa asla yer veremez gönlüm. Özellikle de

yazılarının şiir yüklü olmasına, bir nevi romantizme meyil etmesine önem veririm. Bunlar olmazsa, bunlarla beslemezsem yazılarımı; kuru, dalsız ağaç gibi duyumsar, gerçekten meyvsesiz, çiçeksiz bitkilere dönüşmesinden korkarım. Çocuk sesleri, akan sular, çiçekler, türlü çeşitli bitkiler ve sessizlikte uluyan bir köpeğin gece yarısı ağlaması. Yani doğa dengesizliğinin, yani toplum dengesizliğinin iyiye, mutluluğa dönüşmesini arzulayan, gücüm yetmese bile, bunu yapmaya zorlayan bir yapıya sahibim.

Sevgili dostum Güngör Gençay, sorularının içindekini bir bütün olarak vermeye çalıştım. Öyle ki, bunları maddelere ayırmak biraz klasik anlam taşıyor izlenimini veriyor gibi geliyor bana. Tabii ki bu beni yormamak için. Bu sorular arasında, bizde, ülkemizdeki anı yazarlığını soruyorsun. Biraz evvel bunlara az çok dokunmuştum. Anı yazarlığı, özellikle de soldaki anı yazarlığı zannederim benden evvel pek kaleme alınmadı. Sadece rahmetli İbrahim Topçuoğlu'nun anıları yayınlandı. O da pek yansız kalamadı, uzun eleştirilere maruz kaldı. Anı yazarlığında insan yansız kalabilmeli; olayları, kendi alyhine de olsa dile getirmekten kaçınmamalıdır. Maalesef Topçuoğlu bunu başaramadı. Sözgelimi uzun uzun eleştirilere maruz kaldı. Bu nevi anılar bir belge de olamaz, yani gerçekliğinden kaybeder. Buna karşın bizde ilk sol anıyı o yazdı. Her şeye karşın onu ve yapıtını saygıyla karşılıyorum.

Ben ise elimdeki belgeleri olduğu gibi vermekle birlikte insanları, olayları, olayların içinde geçenleri; adlarıyla, sanlarıyla bir öykü biçiminde, bir roman havasıyla vermeye çalıştım. Benden sonra bizim döneme ait bir iki yazı yazıldı. Bunlar, esefle söyleyeyim ki kişiselikten pek kurtulamadılar. Dinamo'nun büyük anısı "Aydınlar ve TKP" bunların dışındadır. O daima mütevazı kalmayı bilmiş, açlığıyla, işsizliğiyle, olayları tarafsız olarak vermiştir, kendisini burada saygıyla anıyorum. Benim kahramanlarımı bulamazsınız diğerlerinin yazılarında. Daima hep üst düzeyden, hep üst düzeydekilerden söz ederler, eğer kendilerini gölgelemezse. Benim bir inşaat işçisi kahramanım, bir tornacı ustam, bir baytar, bir doktor kahramanım yoktur oralarda. Böyle oluncu da diğer arkadaşların yazdıkları, yansız olmaktan çıkıyor. Kişiselikten, övgü taşıyıcısı olmaktan kurtaramıyor kendini. Bunları söylerken, benim de kendimi övdüğüm sanılmasın; asla böyle birşey düşünmedim ve de düşünmem. Yalnız hepsinin değerlendirilmesini toplumumuzda devrim için savaşım verenlere bırakmak daha isabetli olur sanırım. İşte benim özel yöntemim budur Güngör'cüğüm.

Ülkemizde parti mücadelesi verenlerin, bir bölümü edebiyattan uzak kalmışlardır. Bunun nedenleri, sonuçları nedir diye soruyorsun bana. İlk önce genel anlamda okur yazarlığın pek az olması, yurdumuzda. Biraz eli kalem tutanın ise işçilikle ilgilenmemesi, ketebe sınıfının, yani memur sınıfının her şeye üstün kılınması. Dünya kadar zengin olsan, memur daima tercihlerin başında gelmektedir. Çünkü memur eşittir devlet. Bununla ben 1950'lere değin toplumumuzun düşünce tarzını simgelemek istiyorum. Sanayimiz çok az. İşçi de az. Ancak sanat okullarında okuyanlar, işin ayırındadır. Devrime onlar katılıyor daha çok. (Bunları 1960'lara değin söylüyorum.) Bunların içinde sanatla ilgilenenler ise gerçekten az. Okumak ve düşünmek hâlâ olduğu gibi suç, ve suç aracı. Evet, neden edebiyata ilgi bu denli az? Davaya, özellikle aydın sınıfın-

dan gelenler, edebiyet ile ilgilerini kesmemiş, arttırmışlardır. Ancak, sınıf savaşımı önde geldiğinden evvela kendini, partisini halka tanıtmak, ona mücadele-sini anlatmak için bilimsel sosyalizmi, yazmak lazımdır. Bu düşüncelerle edebiyatla ilgilenmek geride kalıyor gibi geliyor insana. Biz toplumca Maksim Gorki'nin Ana'sını 1944'lerde hapishanede okuduk eski yazıdan ve sonraları bu eğilim arttı. Bu da Marksist literatürün yasaklanmasından ileri geliyordu. Sözgelimi parti için savaşım verenlerin çoğu, batı klasiklerini okumuşlardır. Zola'nın eserleri başyapıtlarımızdandı... Hugo'nunkiler desen öyle. Aramalarda evlerimizde en çok bulunan ve suç aleti olarak kabul edilen edebiyet kitaplarıydı. Evimde Gorki'nin, Tolstoy'un, Gogol'un kitaplarını bulduklarında, bayram ederdi aramacılar. "Müjde" diyerek birbirlerine gösterirlerdi. Sonraları gitgide değişti bu tutumu yönetimin. Çünkü bir devir geldi tüm klasikler yayınlandı. Çok geçmeden "çocuklarımızı zehirliyorlar" diye okutulmadı... Depolara saklandı, çürümeye bırakıldı. Hele öğretmenlerimize, temelli yasak edildi. Okuyanın görevine son verildi. Köy Enstitüleri bir yandan da bu nedenlerle kapatıldı, sadece sağ parti ve sendikalar kaldı.

1950'den 1960'lara kadar hep bu böylece sürdü gitti. Ancak 27 Mayıs hareketinden sonra işler değişti. Az da olsa, bir özgürlük havası yayıldı memlekete. Sol eserlerin çoğu bol bol yayınlandı. Gençlik bir okuma sarhoşluğuna verdi kendini. Ama daha çok toplantılarda, tartışmalarda konuşmak, kitaplardan alıntılarla kendini kanıtlamak için. İşte bunların çoğu edebiyatı, şiiri, öyküyü bir tarafa atıp yüz çevirme hastalığına tutuldu. Çoğu kez rastladığım, oturup söyleşilerde bulunduğum genç devrimci arkadaşların elinde Marks veya Lenin... "Demiş ki" diyerek söze başlamalarıyla karşılaşmıştım. Hüseyin Rahmi kimdir, bir Halit Ziya, bir Sabahattin Ali. Bir Reşat Enis. Hadi Nazım'ı bırak o sakıncalı diyelim... Bir Dinamo, bir Rifat Ilgaz, bir Ömer Faruk, bir A. Kadir Yok. Onlarla uğraşacak vakit mi var? Varsa da devrim, yoksa da devrim. İşte sanatı böyle kaka yaparsan, tatar ağası gibi yaya kalırsın yollarda... ve kaldılar, ve müthiş bir dönemlik başladı alçak Gorbacovlardan sonra. Para, şan, şöret, hokkabazlık, hepsi hepsi onların oldu. Kendi memleketinin gerçeklerini bilmeden, tepeden inme acele burjuva devrimciliğine soyunursan böyle olur işte... Edebiyat demek; sanat demek, temel eğitim demek. Hümanist olmadan komünist olamazsın. Davanın temel direği, çimentosu, demiri, iskeletinin oluşumu sanattan geçer. Lenin, korkunç yoğunlukta parti çalışmalarında, büyük kavgalarında, zaman ayırıp, iğneyle kuyu kazar gibi edebiyatla uğraştı. Bakınız Rus klasiklerinin eleştirilerine!.. Stalin'in günde onsekiz saat çalıştığını, Alman Edebiyeti'nin en ince ayrıntılarına değin bilgi sahibi olduğunu, kendisiyle konuşan (Moskova'da) Amerikan başkanvekili "Tek Bir Dünya" kitabında Vandal Vilki anlatıyor. Parantez içinde sorulm, bizim kıyak emeklilik peşinde koşan, milleti gece gündüz uyutan milletvekillerimizin, bakanlarımızın, bakmazlarımızın kaç bilir bu kafirlerin (!) bildiklerini?

Balzac'ın eserlerinde bulur iktisatçılarda bulamadığı materyalleri ve Kapital'de yararlanır. Hatta Marks'ın, William Shakespeare'in yapıtlarının büyük bölümünü ezbere bildiğini yazarlar kimi edebiyat tarihçileri. Ünlü bilimadamı Edison, anılarında edebiyat sayfalarının i-

çinde dinlendiğini söyler Daha sayalım mı edebiyatın meziyetlerini?

İlk insanlar mağaralara çizdikleri resimlerle anlatmışlardır düşüncelerini, sanatsal duygularını. Gerisine gitmiyoruz. Uzun uzun bu sanat nedir, çeşitleri şunları bunları. Bırakalım bunları şimdi de, asıl senin sorularından önemli birine gelelim Güngör Gençay kardeşim:

Evet... Neden döneke, satılmış, hain Gorbacovçuların sosyalizmi çökertmeye çalıştıktan sonra, bizim yazarlarımızın da çil yavrusu gibi dağılıp dönekeliğe döndüklerine!..

Söyle bir söylem vardır Marksist literatürde: "Aydın, daima satılmaya eğilimlidir, sadece işçi sınıfı satılmaz." Evet. Çünkü işçi sınıfından faydalanacağı bir şey yoktur işverenin.. Satılma satılma sendikaların başına getirilen sendika ağaları satılırlar ve onlar da satar sınıfını, o kadar. Halbuki aydından sanatkardan daha çok faydalanırlar. Kendi amaçları doğrultusunda roman yazdırır, öykü yazdırır, şiir yazdırır, heykel yaptırır, film yaptırır. Sömürenlerin tüm pisliklerini kapatmak ve soygunu devam ettirmek için çalıştırır onları. Ve, ve, ve üst sınıfın tam uşakları durumuna getirirler onları. Çünkü onlar, gelecekte çoktan kesmişlerdir umutlarını.. Çünkü umutsuzdurlar, geleceklerini sadece kişisel geleceklerini düşünmüşlerdir O umut da ellerinden yok olup gittikten sonra sipsivri kalakalmışlardır ortalarda... Halbuki o koca insanlık umudu, kocaman bir ekmek gibi durmaktadır meydana. Ama asıl sorun bu. Bu büyük, bu onurlu umudu sırtlanıp hiçbir çıkar düşünmeden sahibine, yani tüm barış, ekmek, özgürlük isteyen kitlelere götürebilmektedir. Asıl yiğitlik, adamlık budur. İstedikçe kadar bunun incelemesini, felsefesini, ıvrırını zıvrırını yap. Nereye kıvrırırsan kıvrır. Nazım'ın dediği gibi:

...sağa git yok geçit
sola git yok
kıvrır kuyruk kalemini
kalbine sok
bir akrep gibi intihar et"

Bu tiplere çeşitli adlar verilmiştir. Yalçın Küçük bunlara Eylülistler der ve bunların adlarını sayar teker teker. Büyük(!) yapıtlarından yararlanarak yedikleri naneleri ortaya serer hiç çekinmeden... Ehey, biz bunlardan ne döneke görüldük, dış ülkelerde bile. Andre Gide, Panait Istrati, John Steinbeck, Upton Sinclair gibileri... Ne oldu? Bir zamanların ünlü yazarları. Emil Zola'yı bile beğenmeyen, onu domuz çöplüğüne atan, Balzac'ı savurup fırlatan!.. Ne oldu sonra kendisi? Dönekeğin baş temsilcisi durumuna yükseldi... Ötekiler de öyle. Hele kendisi yeni kurulan sosyalizmi öve öve bitiremeyen Andre Gide, Maksim Gorki öldüğü zaman şöyle telgraflar gönderip yazarlık yaparak: "Büyük Gorki! Senin sesin bizzat Rus halkının içinde yankılanıyor" dediği Gorki, DEVRİM'in içinde yaşamış, tüm yazılarıyla halkın safından ayrılmamıştır. Gorki'nin bunca şöhrete, üne kavuştuğu ortadayken, neden kendini halkından ayrı olarak görmediğini çok iyi kavramak gerekir. Sayalım mı daha? Fransa'nın ünlü yazarı, Ateş romaniyle tüm yazarların ilgisini kendisinde toplayan o büyük insan Hanri Barbusse!.. Bunların yanında bizim kıtıptıyız dönekelerimiz solda sıfırın bile al-

tında kalırlar... Bunları teker teker teşhir edip incelemeye ne gerek var a benim Güngör Kardeşim!

Bir insan midesiyle bağlandı mı bir yere, o insandan kork. Neler görürüz ortalarda. Bir zamanların başyazarı. Mangalda kül bırakmayan ünlü artisti. Elinde kalem, oturtulduğu yerden saldırmadığı kimse kalmamıştı. Bırak sağcıları, solcuları ateş hattına almıştı, "az devrimci, pasif devrimci" diye. Sonra 12 Mart, 12 Eylül der demez soluğu yurt dışında aldı... Sonra oradan, eski ve de yeni solcuları beğenmedi. Onlara da hudut ötesinden "pasifsizsiniz, bu ne biçim solculuktur," diye az fetva vermedi.

Sonunda her şey bittikten sonra geldi memleket. Sığınacak yer bulabildi tövbe ederek devrimciliğine. Okuyabildiğimiz tek sol gazetede, Gazi Mahallesinde, yani şu Alevi vatandaşlarımızın kurşunlandığı yere gidip yazılar yazdı... Halk arasında dolaşırken bula bula suçlu olarak solculara sataştı ve solcuları hedef gösterdi... "Sırtında parka, ayağında postallar. Başında Che Guevera beresi. Yıldızı var mı yok mu pek belli değil. Yaktığı ateş Brezilya dağlarına benzesin diye karikatür olmuş. Ortalıkta gos gos dolaşıyor bir kahraman edasıyla. Burayı Brezilya'ya benzetmiş. Gazi mahallesi nere... Bolivya dağları nire!"

Evet, hedef belliyken, tüm sağcılar gibi hedefi şaşırtıp suçu solcuların üstüne yıkmak.. Alçaklığın danişkası ancak bu kadar olur

Yazınımıza sayısız eser vermiş olan şair, romancı, Hasan İzzettin Dinamo, küçücük gecekondusunda tavuk besleyip onunla geçinirken yazmıştı dev gibi kitaplarını... Kimseye el açmadı, aman dilemedi... Ki "komünisttir" diye kışkırttıkları halkın kuşatmasına karşın... Namussuzların yanında daima namuslu, başkalarının menfaatlerini kendininkilerden üstün tutacak insanlar bulunacaktır. Özellikle yazarlardan söz ediyoruz şimdi. Yok mu? Çookk... Olmaz olur mu? Hemen aklıma gelenlerini söyleyeyim: İşte Gerçek Sanat ve yazarları... İşte İnsancıl... İşte Evrensel Kültür ve yazarları. İşte Kopuş... Çok... Çookk.

Selam olsun aydınlığa selam duranlara.

GENÇ EKİN SANAT MERKEZİ YÖNETİCİSİ SONGÜL YÜCEL

DERHAL SERBEST BIRAKILMALIDIR.

Düşünce özgürlüğü, demokratikleşme, insan hakları çığırtkanlığının yapıldığı bu dönemde yurtdışındaki bir kültürel etkinliğe katılmak üzere pasaport almak için Emniyet Müdürlüğüne başvuran Genç Ekin Sanat Merkezi kurucularından SONGÜL YÜCEL'in sudan gerekçelerle tutuklanması bu söylenenlerin hiçbir nesnel temelinin olmadığını kanıtlar.

Genç Ekin Sanat Merkezi nezdinde düşünceye, insan haklarına, devrimci, demokrat sanatçı ve aydınlara yapılan bu saldırıyı protesto ediyor, SONGÜL YÜCEL'in derhal serbest bırakılmasını istiyoruz.

Genç Ekin Sanat Merkezi, Mezopotamya Kültür Merkezi, Ortaköy KÜLTÜR Merkezi, BEKSAV, Yüz Çiçek Açsın Kültür Merkezi, Evrensel Kültür Merkezi, Emekçi Kadınlar Birliği Kültür Sanat Merkezi, Stran Kültür Sanat Merkezi, Arya Kültür ve Sanat Organizasyonu, Bulunmaz Tiyatro, ÇASOD, İnaancıl Dergisi, Ada Dergisi, Emekçi Kadınlar Birliği BÜLTENİ, KÜLTÜR ve Sanatta Tavir Dergisi, Emekçi Kadınlar Derneği, İHD Denetim Kurulu Üyesi Şaban Dayanan, İHD Kültür Komisyonu Üyesi İbrahim Akıyürek, Gülbahar, Ayşenur Zarakolu, Cezmi Ersöz, Cengiz Gündoğdu, Fatma Utaş, Aydın İlgaç, Devrimci Emek, Kızıl Bayrak Gazetesi, Hedef, Jiyana Nü, Özgür Gelecek, Starke Rizgari, Devrim, Halkın Hukuk Bürosu Avukatları

İnsanlar kendilerine cazip gelen ama anlamlarını bilmedikleri sözcüklerin, deyimlerin, kavramların peşinden koşmasını çok severler nedense... Özellikle Türkiye insanları masallarla yetiştikleri için masalımsı serüvenlere bayılırlar, bunu dinleye dinleye uyurlar kalırlar...Aramızda akıllı geçinenler de karşındakileri büyülemek için "politika, insanın en büyük zirvesidir" Demokrasi, politikanın ana damarıdır" "Önce demokrat devrimi" "Demokrat parti", "demokrat Gazete" vb. uzatırlar giderler...

TC. Devlet yöneticilerinin ağızlarından da, "demokrasi", "demokratlaşma", "demokratik açılımlar", "demokrasi paketi", gibi söylemler kulaklarımızı tırmalar durur Demokrasi söylemlerini, egemen sınıf temsilcilerinin seslerinden duyunca sanki o sınıfın "kara" yüzünün aklaştığını sanıyoruz...Egemenlerin medyası da hergün iştahımızı artırıyor, ağzımızın suyunu akıtıyor. Bunlar, yanar-söner yanlarıyla insanlarımıza bitmeyen senfonisini tekrar edip duruyorlar: "Demokrasi paketi geldi-gelecek, açıldı açılacak" diye beyinleri yıkamayı sürdürüyorlar...

Bunları anladık da anlamadığımız bir yan var, o da burjuvazinin son tangosuna işçi sınıfı temsilcileri -sendikalar-nin de katılmaları, egemen sınıf temsilcileriyle kolkola girmeleri ve hiç durmadan "demokrasi" türkülerini söylemeleri, biz dinleyenleri iyice çileden çıkarıyor. Buradan da anlıyoruz ki, kapitalizmin kökleri çok derinlere işlemiş...Kapitalist sistem, kendi bünyesinde öteki sınıf ve tabakaları eritmek istemektedir, bir bakıma eritmiştir de...

Burjuvazinin bugünlerde haykırdığı demokrasi türkülerini ben, gençliğimin ilkbaharında 40'lı yılların ortalarında duymaya başlamıştım. Ben de o zaman bugünküler gibi "Hürriyet Kasidesi"ni ezberlemiştim. N. Kemal'in "hürriyet"iyle yeni duyduğumuz "demokrasi"yi eşlendiriyorduk. Bizlere göre demokrasi, özgürlük, eşitlik, demek oluyordu. Bizler, insan için en tatlı olan "özgürlük" uğruna mücadele ediyorduk. Savunageldiğimiz özgürlüklerin kimler için varolduğunu, olacağını bilmiyorduk. Hep karanlıklara kurşun sıkıyorduk... Hele hele "devlet" kuramının olduğu bir yerde, "özgürlük, eşitlik" kavramlarının somuta indirilemeyeceğini, bileni-

miz de yoktu. Bizler gibi herkes anlamı bilinmeyen, varlığı elle tutulamayan bu soyut kavramların peşinde at koşturuyordu...Böylesine tatlı, insanın iç dünyasını kemiren kavramların hangi sınıf temsilcilerinin ortalarına attıklarını da sezemiyorduk.

Egemen sınıf temsilcilerinin ortaya sürdüğü çekici sloganların peşinden hiç yorulmadan uçuyorduk. Sanki "demokrasi" bir ak güvercin, hemen elimizle tutuvercekmışiz gibi dağdan dağa koşturuyorduk. Bizlerin bu garip serüveni, masallarla denkleşiyordu. Yani burjuvazinin üretip ortaya attığı "demokrasi" masalını bizler "gerçek" sandık...

Türkiye insanları, yeni demokrasi kahramanlarını 1950 yılında başlarına getirdi. Herkes her yerde aç-susuz bayram yapıyordu durmadan. Bizlere göre demokrasi adlı sihirli kuş yakalanmıştı bile..Bu demokrasi kahramanları, Mustafa Kemal'in devlet partisini yerlebir etmişlerdi. Yıkılan "halk" partisi, yıkan "demokrat" partiydi. Birisi, "halk", öteki "demokrat" Nasıl oluyordu bu? Halkla demokrasi özdeş değil miydi?...Bu yanlışsamanın ardından, demokrat partinin de bir devlet partisi olduğunu, kurucularının da burjuva sınıfından geldiğini anlamakta gecikmedik... Yani demokrasi kuşunu yine yakalayamamıştık. Peki ne zaman yakalanacaktı bu kuş? Tüm insanlarımızı peşinden koşturan, yüreklerimizin köşelerine yerleşen ağızlarımızda sloganlaşan "demokrasi"yi nerede bulacaktık?..

Yıllardır öziyen, aranan demokrasi nedir öyleyse?... Eskilerden Platon demokrasiyi, "Herkes bildiğince yaşamalı"der. Buna göre yaşam çeşitlenmelidir. Demek ki Bilge'ye göre, demokrasi, çeşitli yaşam biçimleridir. Aristo'ya göreyse, "Demokrasinin temel prensibi hürriyettir Herkes sırası geldikçe yönetmeli ve sonra yönetilmelidir. "Bu bilgeye göre de demokrasi, bir yönetim biçimidir.

Türkiye egemen sınıf temsilcilerinin ağızlarına, yasalarına bakarsak, kendimizi yine kendimiz aldatmış oluruz.Onlara göre demokrasi, "sandık başları", "çoğunluğun azınlığı yönetmesi"-Bunun tam tersi- "Egemenlik kayıtsız şartsız milletin", "siyasal partilerin çokluğu," vb. Bir de yasalarında, "Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" der-

ler Arkasından, "Egemenliğin kullanılması hiçbir suretle hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz" diye yalanlarını çoğaltarak sürüdürür giderler. Sınıflı toplumlarda yani çağımızda toplum yönetimini elbette bir sınıf elinde tutacaktır. Bugün bu sınıf, burjuva sınıfıdır

Burjuva ideologlarına göre de, "demokrasi, çok seslilik", "herkes düşüncesini istediği gibi ortaya koymalıdır. Demokrasilerde tartışma esastır. Ortaya atılan düşünceler tartışılın, sonunda belirli bir noktada uzlaşılsın" demektedirler. Yani burjuvaziye göre demokrasi, bir "uzlaşma" rejimidir. Evet, bu denemelerin hepsi, burjuva demokrasinin rengini göstermektedir. Öyle ya burjuva demokrasisi, bir uzlaşmadır. Bu uzlaşma burjuva sınıfının bünyesinde öteki sınıf ve tabakaları eriterek sağlanacaktır. Uzlaşmanın başka bir adı, asimilasyondur... Bunun anlamı da burjuva kurnazlığıdır

Evet, egemenlere göre demokrasi, burjuva sınıfının özünde, bünyesinde eriyerek uzlaşmaktır. Burada emekçi sınıfların kafasına bir "soru" takılmaktadır. Hangi düşünceler-fikirler-ortaya atılacak ve ortaya atılanlar, hangi ideolojinin fidiğiyle yetiştirilmiş, yetiştirilmektedir? Resmi ideolojinin tarlasında yetişen karpuzların hepsi aynı değil midir? Örneklenerek, TC'nin burjuva siyasal partilerinin çokluğuna karşın birbirlerinden düşünce bakımından ayrı yanları var mıdır? Hepsini bir ağacın dalları değil midir? Aynen bunun gibi, aynı kafaların düşündüklerini ortaya sersen ne olur, sermesene ne olur?

Egemen sınıf bunları çok iyi bildiği için hep uzlaşmadan yanadır. Onun demokrasisi, uzlaşmacılıktır.

Ama işçi sınıfı uzlaşıcı değildir. Onun ayrı bir ideolojisi, ayrı bir dünya görüşü bulunmaktadır. Bu sınıf, bu donanımlarıyla gelecek yeni bir dünyanın kurucusudur. Mülkiyetçi kafaların ürettikleriyle, mülkiyetçiliğin karşısında olan kafaların ürünleri elbette ayrı olacaktır. Ne pahasına olursa olsun, "zıtların birliğini" sağlamak olanaklı değildir. Aralarında uzlaşmaz çelişkiler bulunan iki sınıf ve onların düşünceleri hiçbir zaman uzlaşamazlar, uzlaşmamalıdır... Proletarya ve onun ideolojisini sürdürenler, öteki sınıf ve kesimlerin her çeşit düşüncelerini aynı düzlemde tartışamazlar. Proletaryanın belirli bir ideolojisi ve o ideolojinin ürettiği düşünce sistemi vardır. Bu sistem tektir ve yönlüdür. Bu yönlülük, tüm insanlığı kurtaracak olan sınıfsız topluma giden çetin bir yoldur. O yolun üstünde çeşitli taşların -düşüncelerin -bulunması, o yüce insanlık yolunun tıkanması demektir. Kaldı ki devrimci sınıfın düşüncelerinden başka, yeni düşünce yoktur ve öteki sınıfların düşünceleri eskidir, yeninin karşısındadır da.

Şurasını bir kez daha vurgulamak gerekir ki bugünkü çağımızda "demokrasi" bir "sınıfın devlet şekli"dir... Burjuva demokrasisi, gerçek "insanlık" demokrasisi değildir. Burjuva demokrasilerinde "demokrasi" egemenlerin bir "yalan" aracıdır. Gerçek demokrasi, ilk toplumlarda görülmüştür. Bir de Paris Komünü'nde elle tutulur gibi olmuştur ancak uzun ömürlü olmamıştır. Bundan sonra da son, sınıfsız toplumda görülecektir demokrasi... Bugünkü gibi sınıflı toplumlarda ve onların "devleti"nin hüküm sürdüğü alanda "demokrasi" aramak hayalden başka birşey değildir. Sınıflı toplumların demokrasisinde "faşizm" vardır. Böyle toplumların egemenlerin ürettiği ve demokrasi diye yutturmaya

çalıştıkları kavram, faşizmdir... Çok partili sisteme dayanan parlamenterizm yasama, yürütme ve yargı erki gibi görüntüler, biçimseldir. Sınıf devletinin kitleleri korkutma hatta yok etme araçlarıdır. Çağımızda, emperyalist aşamada devletle bütünleşen tekelle kapitalizm, insanların temel haklarını, düşüncelerini kısıtlamış, faşizm aşamasına gelmiştir. Bu nedenle burjuvazinin "demokrasi" dediği ve yığınlara sunduğu, aslında faşizmden başka birşey değildir... Yani demokrasi denen kurum, bir devlet biçimidir...

Tüm bunlara karşın, burada üzerinde durulması ve üzünlmesi gereken bir nokta daha vardır. O da şudur. Türkiye sosyalistleri, yıllardır burjuvazinin ipine sarılarak, söylenen yalanların ve anlam kargaşalığının altında kalarak, "demokrasi demokrasi" diye tutturmuşlardır. "Önce demokrasi. Demokratik haklarımızı alalım. Önce adım adım demokrasiyi gerçekleştireceğiz, ondan sonra sosyalist iktidarı kuracağız" vb. demişlerdir. Böylece Türkiye sosyalistleri burjuvazinin kucağına, oportünizmin - revizyonizmin batağına düşmüşlerdir. Kendi ideolojik kimliklerini unutarak egemenlerin sloganlarına sarılmışlardır. Bugün gerilere baktığımız zaman bu sarılan sloganlar bir sınıftan başka hangi sınıfın işine yaramıştır? Demokratik haklar alınmış mıdır?

Bugün bizim düşümüz, "demokratlaşmak" değildir. Devrimci halkın gelecek demokrasisinin temellerini atmaktır. Burjuva demokrasisiyle proletar demokrasiyi ve aralarındaki ayrılığı görmek kendi sınıfımızın ideolojisini iyi öğrenmek zorundayız... Burjuvazinin yalanlarına inanarak "demokrasi" masalı'nın peşinden koşmak ve onunla avunmak, yalanları, yalanlarla tamamlamak demektir.

Bir de bugüne dek küçük burjuva sosyalistleri hep "barış"ı savunmuşlardır. Hangi barış bu? Bir yanda insanları yok edecek silahlar üreten dünya tekelleriyle mi? Emperyalizmle mi? Yoksa egemen sınıfla mı? Herhalde bununla olsa gerek barış denen kavram. Yani burjuva uzlaşmacılığı... Oysa gerçek sosyalistlerin, devrimcilerin, kısaca ezilen-sömürülen sınıfın sözlüğünde "barış" olamaz. Devlet kuramının olduğu yerde "barış", burjuvazinin talebi olabilir.

Bugüne değin Türkiye sosyalistleri, mücadele yöntemi olarak barışçıl geçişi, parlamenterizmi, burjuva devlet kurallarını savuna gelmişlerdir. TİP, bunu savunanların öncüsü olmuştur. Kısaca Türkiye, kapitalistyle, faşistyle, sosyalistyle burjuva "devlet" kuramını savuna gelmişlerdir. Proletaryanın böylesine oportünistlerce, revizyonistçe tavırlara girmesi, onun devrimci yapısına aykırıdır. Proletarya, burjuva demokrasisini, burjuva parlamentoculuğunu savunmaya geçtiği an oportünist dalgalara kapılmış demektir ki bu da o sınıfın ölümü demektir...

Yeryüzünde "barış" yoktur. Gerek doğada gerekse toplumlarda sürekli devrim vardır. Doğanın ve toplumun gelişim yasaları, diyalektik yasadır. Bu yasaya göre de, yerinde duran-sayan bir nesne yoktur yeryüzünde. Bu yasada "zıtların birliği" de söz sonusu olmaz...

Proletaryanın amacı, ne burjuva demokrasisini kurmak ne barışı sağlamak, ne de uzlaşmacılığı benimsemektir. O, toplumun motoru olduğuna göre, ta sınıfsız toplumu kurana dek motorluk görevini yapmaktır. Tüm insanlığın kurtuluşu buradadır işte.

Sürgün

Zeki OĞUZ

Gözlerini kapatıp gecenin soğuk havasını içine çekti. Faytonun yanlarından yüzüne vuran karların soğukluğunu, alnında, yanaklarında eriyip göğsüne doğru damlalar halinde inişini bir sevinç dalgası halinde bütün bedeninde hissediyordu. Tertemizdi gecenin havası. Çıkarıp bir sigara yaktı. İçine çekmeden salıverdi dumanları. Yeniden kapattı gözlerini. Faytonun tıkırtısı, arabacının sesi ninni gibi geliyordu.

"Bir sigara da bana ver" dedi, Naciye.

Gözlerini açmadan çıkardı paketi. Kapağını açarak Naciye'ye doğru uzattı.

"Bundan sonra sen beni almaya gelme Yılmaz" dedi, sigaraya uzanırken. Yılmaz'ın gözlerinin içine bakıyordu. "İşim bitince ben seni ararım. O zaman gelirsin, birlikte çıkarız. Şerife Abla pek belli etmiyor ama çok kızıyor sana. Adamları da öyle. Başına bir iş gel-sin istemem."

Bıyık altından güldü Yılmaz. Naciye'nin dizlerini sevgiyle okşadı. Yeniden seyre daldı ince ince yağın karı.

İlk karşılaştıkları günü düşünüyordu Naciye. Hızlı çalıştıkları bir iş günüydü. Adamların biri gitmeden biri geliyordu. Yorulmuş, bezmişti. Tam dinlenebileceğini düşündüğü bir an "Seni istiyor" demişti patron. Saatlerdir onlarca kez girip çıktığı odaya bir kez daha girmek için ayağa kalktığı anda bileğinden tutmuştu adam. Sürükler gibi kapıya yönelmişler, bir şey diyememiş "Ne yapmalıyım?" der gibi patronu Şerife'ye bakınmıştı. Olur olmaz bir "git" işareti yapmıştı o da. Sonraki günlerde hiç beklemediği zamanlar çıkagelir birlikte onun evine giderlerdi.

Faytoncu gece yarısından sonra son müşterilerini de indirince biran önce evine gidip yorgun bedenini sıcak yatağına atmak için atlarını kamçılıdı.

Naciye kucağındaki eşyaları yere bırakmış kapıyı açmaya çalışırken Yılmaz mezarlığın duvarına göğsünü vermiş mezarlığı seyreliyordu. Her zaman hüznüydü mezarlık onun için ama şimdi bembeyaz karlar altındaki bu mezarlık daha da hüznü vericiydi. "Kocaman bir ölü" diye düşünüyordu. "Binlerce metrelik ak bir beze sarınmış koca bir ölü." Gece yarıları iş dönüşünde, sabahları hep seyrederdi mezarları. Yalnızlığını, sevdiklerinden uzaklığını daha çok duyuruyordu mezar taşları.

Mezarlık boyunca uzanan köhne evlerden birinde oturuyordu. Seviyordu bu oturduğu mahalleyi. Sabah gün doğumundan gün batımına kadar civil civil sokak. Mezar duvarı boyunca uzanan boşluk çocukların oyun yeri. Kadınlar sırtlarını duvara verir saatlerce dedikodu yaparlardı.

Mezarlık duvarı ile köhne evlerin duvarları aynı noktada başlardı. Gece yarıları iş dönüşü ne zaman adım atsa yalnızlık yüreğini yakmaya başlardı Yılmaz'ın. Bir uzun yolculuk gelirdi aklına. Kendi şehrinde bi-

rakıp geldiği anası, babası, arkadaşları ve İstanbul'da kısa bir durak ve kimliklerini bilemediği, dost mu, düşman mı, çözemediği tanışlar ve bu şehir, bir uzun yolculuk.

Elini öpmeye davrandığında "Oğul, arada bir selamını ilet bize, sağlık haberlerini ulaştır" diyen anasının sesi cınları kulaklarında. Gözlerini kapasa onun yaşlı gözlerini görürdü. Sevecen yüzünü ve solgun yanağına inen iki damla yaşı. İyi bilirdi ki yürümeye başladığı andan itibaren dizlerini toprağa dayayıp dilediğince ağlamıştı. Uzun uzun bakmıştı yollara, vazgeçip geri döner mi, diye. Dönmeyeceğini o yaşlı yürek de bilirdi ya umut işte.

Bir sigara yaktı. Kibritin alevini seyretti sönünceye kadar. Hiç ışık yoktu pencelerde. Üzerine biriken karları silkeleyerek eve girdi.

Ev de dışarı kadar soğuktu. Ellerini koltuk altlarında ısıtmaya çalışarak sobadaki odunları tutuştur-maya çalışan Naciye'ye sokuldu. Naciye yanan çirayı odunların arasına yerleştirmeye çalışıyordu, aldırma-dı Yılmaz'ın dokunmalarına. Yılmaz homurdanarak pen-cerenin dibindeki masanın kenarına konmuş tahta is-kemlelerden birine oturdu. Artık iyice kararmaya yüz-tutan perdeyi aralayarak yağın karı seyretmeye baş-ladı. Sonra perdeyi kapatıp masanın üzerindeki şişe-den şarap doldurdu bardağına. Bir solukta yarıya ka-dar içti. Yeniden doldurdu bardağı. Kadının bardağına da şarap koydu.

"Soba birazdan tutuşur" diyerek karşısına oturdu Naciye. Bir yudum şarap içti. Artık iyice ezberlediği o-danın içini seyre koyuldu. Yılmaz'ın suskunluğuna, sessizce sigarasını içip şarabını yudumlayışına alış-mıştı. O konuşmadan konuşmazdı. Odanın ak toprak sıvası artık iyice kararmaya başlamıştı. Bu odada da-ha önce bir ailenin oturduğunu, belki gelinlik genç bir kızın yaşadığını gösteren tek belirti pencere altlarında-ki sıvalardaki kırmızı toprakla yapılmış karanfillerdi. Karanfillerin arasındaki parmak izleriydi. Kaç kere söylemişti Yılmaz'a "İzin verde şu evi temizliyeyim" di-ye. "Boş ver" gibisine elini sallayıp geçmişti Yılmaz. Oysa öyle çok istemişti ki evi dipten tırnağa temizle-meyi. O gelinlik kız gibi karanfil çiçeklerini yapmayı, parmak izlerini duvarda bırakmayı. Bir düşü canlan-dırmak gibi olacaktı bu. Ama Yılmaz belki anlamamış, belki anlamazdan gelmiş, izin vermemişti düşlerinin gerçekleşmesine. Tam karşısındaki duvarda küçük bir seccade asılıydı. Ağaçlıklı, dupduru sulara su içmeye inen geyiklerin resmi vardı seccadede. Onun yaniba-şında kaç kere gidip gördüğü bir filmin afişi vardı. Afiş de yırtılmış, kirlenmişti. Bir geyik avcısının yaşamını anlatan acıklı bir film di.

Şimdi karşısında duran adamın adı yazılıydı afişin üzerinde. Ne zaman boş kalsa sinemaya giderdi. Za-ten bu şehirde başka eğlencesi de olmazdı insanın.

Artistler ulaşılmaz varlıklardı onun gözünde. Yakışıklıydılar, zengindiler. Hep güzel kadınlar vardı çevrelerinde. Karşısında duran pavyon fedaisiyle artistliği hiç bağdaştıramıyordu ve şimdiye kadar ne o sorabilmişti ne de Yılmaz anlatmıştı işin doğrusunu. Anlatmaya da niyeti yok gibiydi bu kara kuru kenar mahalle adamının.

"Bir derdin varsa benimle paylaş" diyordu ama suskunlukla karşılanıyordu sözleri. Şarapların, sigaraların içiyor, saatlerce konuşmadan oturuyorlardı.

Yılmaz bazen neşelenir "Kara kız" derdi, yanaklarını okşayarak. sürgünlüğüm bitecek, ondan sonra seni de alıp götüreceğim buralardan. "Uzun ince parmaklarını teninde hissetmekten bazen sevince kapılır, bazen üzülür, geri çekerdi başını. Günde onlarca kişinin dokunmak istediği yanaklarına Yılmaz'ın da dokunmasından utanırdı. Hiç ciddiye almazdı onun bu sözlerini. Belki doğruyu söylüyordu ama bunu araştırmaya bile girişmezdi. Üzerine abanan her adam benzer sözleri ederdi ona. Yılmaz'ın da benzer şeyleri söylemesinde bir sakınca yoktu. "Tamam gideriz" dememişti bu yüzden. Onun bir adama ihtiyacı vardı. Yılmaz'ın da bir kadına. Tek istediği Yılmaz'ın sürgünlüğü bitinceye kadar birlikte olabilmektir. O ötekiler gibi hırpalamıyordu insanı. Saygısızlık etmiyordu. Bazıları gelir, işleri bitinceye kadar yaltaklanır, onu bu hayattan kurtacaklarını söyler, bu hayata nasıl düştüğüne dair olmadık sorular sorarlardı. Onların sözlerine aldırılmaz, kızdığını belli etmez, biran önce işlerini bitirip gitmeleri için elinden geleni yapardı.

Yılmaz şarap şişesinin yanında duran sigara paketine uzandı. Sadece bir sigara kalmıştı paketin içinde.

"Sigaramız kalmamış" diye yüzünü buruşturdu. Her gece olduğu gibi yine uykusu yoktu. Uyku bastırıcaya kadar ya da günışığı pencerenin kirli camlarına vuruncaya kadar şarap, sigara içmek istiyordu. Naciye'yi seyretmek hoşuna gidiyordu. Onun yorgunluktan, uykusuzluktan başını masaya koyup uyuyakalışını yüreği burkularak seyrederdi. Sıkıntıyla ceplerini karıştırdı.

"Bende var" dedi Naciye. Çantasını açıp bir yenice paketi çıkardı. Küçük para cüzdanından biraz para ayırdı. "Şunları al, yanında bulunsun" diye Yılmaz'a uzattı. "Sabah uyku sersemliğiyle vermeyi unuturum belki."

Sevgiyle, minnetle baktı kadının gözlerine. Kalkıp pencerenin perdesini biraz daha araladı. Kar biraz daha hızlanmıştı. Mezarlık duvarı boyunca akasya ağaçları kocaman birer dev gibi dikiliyordu.

"Bir plak koysana, dinleyelim" dedi, yüzünü dönmeyen. Odanın solgun ışığı karların üzerine düşmüştü. Az sonra iğne cızırtısıyla birlikte Çingene Sabri'nin sesi doldurdu odayı.

"Çıktım Loras'ın dağını

Karı dizleyi dizleyi

Yarelerim göz göz oldu

Yarı gözleyi gözleyi."

İçindeki yareler göz göz olmuştu ama gözleyecek bir yarı olmamıştı şimdiye kadar. Bundan sonra da olup olmayacağını hiç düşünmüyordu. Kendi şehrinde hep filmlerde görmüştü güzel kızları. Sonra İstanbul'a gittiğinde de pek yakınlık görememişti onlardan. Çirkin, güneş kavruğu, görgüsüz bir taşralıdan başka birşey değildi onlara göre.

Montunun altına, çıplak tenine soktuğu silaha değ-di eli. Silahının varlığını ne zaman hissetse bir gülüm-seme gelip geçerdi dudaklarından. Bir güven duygusu gelirdi yüreğine.

Kapının yanbaşında eşyalarını koyduğu eski bir dolap vardı. Dolabı açarak içinden birkaç parça bez çıkardı. Bezleri, küçük bir şişedeki makine yağını ma-sanın üzerine koydu. Gözucuyla onu izliyordu Naciye. Masaya yeniden oturuşunu, tabancasını belinden çıkararak tavan ağaçlarına nişan alır gibi tutuşunu, tabancasını eline alınca gözlerinin bir başka parlamasını. Boşalan bardaklarına yeniden şarap doldurdu. Hem kendine hem Yılmaz'a birer sigara yaktı. Kalkıp plağın tersini çevirdi. Arkasından yaklaşıp Yılmaz'ın kıvrıkcık saçlarını okşadı. Eğilip boynundan öptü. Kemikli solgun yüzünü okşadı.

Odanın içinde kimse yokmuş gibi silahını temizli-yordu Yılmaz. İyice dalmıştı işine.

Anlamsız, uzun bir yolculuğun sonunda hissediyordu kendini. Sayılı günler kalmıştı bu yolculuğun bit-mesine. Utanmasa eline bir teşebir alıp kapının ardına çizgiler atacaktı her günün sonunda ama artık atması-na gerek yoktu. Kafasındaydı günlerin çetelesi ve az kalmıştı. Bittiği gün karakola giderek "İşte bu son im-zam" diyecekti. Sonra ceketini omuzuna atarak bine-cekti İstanbul'a giden otobüslerden birine. Sonra. Son-rasını kestiremiyordu işte. Bunu oraya varınca düşü-necekti. Kesin bildiği bir şey vardı. İşlerini yoluna ko-yar koymaz Naciye'yi de çağıracaktı yanına. Belki ye-niden gelir birlikte dönerlerdi. Bazı günler "Seni de bir-likte götüreceğim" derdi ama söylediğine Naciye'nin de inanmadığını bilirdi. Kimbilir aynı sözleri kaç kişiden duymuştu garip. Söyleyip geçerdi inanıp inanmadığını yoklamadan. Nasılsa birgün "haydi gidiyoruz" diye ko-lundan tutacak ve o da inanacaktı.

Hoşlanıyordu Naciye'nin arkadaşlığından. Mızmız-lanmıyor, çok konuşup kafasını şişirmiyordu. Parasını esirgemiyordu. Elbette bunları ödeyecekti bir gün. Kimseye borçlu kalmak istemezdi.

Naciye, buralarda ne aradığını bir kere sormuş ya-nıt alamayınca vazgeçmişti sormaktan ama pavyon-da-ki arkadaşları, patronları akılları estikçe sorarlardı. Kimi zaman susar, kimi zaman "ekmek derdi" der ge-çerdi. Gerçekten buralarda ne aradığını söylese an-la-yacaklar mıydı sanki? Söylediklerini anlamayacaklar, yeni sorularla kafasını şişireceklerdi. Hiç sevmezdi u-zun konuşmaları. Nasıl anlatabilirdiki onlara, bir hika-ye yazdığını, bu yüzden aylarca cezaevinde kaldığını. Buna, imza vermeye gittiği karakolun komiseri bile i-nanmıyor, her seferinde "Haydi, haydi bir hikaye yazdı diye adama bu kadar ceza vermezler, vardır senin bir bokluğun" derdi.

Pavyondakilere göre silaha, kadınlara, meraklı, ka-badayı geçinen bir tipti, öyle bilsinler istiyordu.

Günüşiği akasya dallarının üzerindeki karlara vur-muş parlıyordu. Bir serçe mezarlık taşlarının arasın-dan havalandı. Akasya ağaçlarının üzerinde dolanıp bir kapının önüne kondu.

Yılmaz soğuk pencere camına başını dayamış, ek-mek kırıntılarını gagalayan serçeyi seyreliyordu. O-muzuna yaslanan Naciye'nin ellerini sıktı. Komşunun küçük kızları babalarını işe uğurluyorlardı dışarda.

"Haydi gidip birer çorba içelim" dedi Yılmaz.

"Gidelim" dedi Naciye. Kızlara bakıyordu sevgiyle.

ÇOCUKLUĞUMUN EYLÜL DÜŞLERİ

"Veba'ya tutulmuş karanfili, gülü
Yorgan altında titreyen çocuğu
Ölümü duyduğum an, kusacağım eylülü

1.

Duyuları kısık bir akşamda
Uğulduyor bacaklarımızı felceden rüzgar
Yüzümüz kum fırtınası sanki
Uğulduyor silah ve siren sesleri dışarda
İlmiklerin yağlanması, kıyım emirleri
Üniformalı öcülerin düşü, pis üvezler vınıyor
Vınıyor kulağımın örsünde
Sağa, sola debeleniyorum hep
Uyuyamıyorum Anne
Niye tutuklanır abiler
Kim bu kötü adamlar eylülde
Abimin alınmış arkadaşları
Ölüm mü, kalım mı, yaralı ha
Nedir beni böyle ürperten
Cevapsızlık buz gibi, yerde
Abimi de götürürler mi? Anne, anne, anne
Niye ağlıyorsun? Anne

2.

O dallar
Yeni kırılmış dallar
Güneşte suları parlıyor yaldız yaldız
O yoncalar
Kökünden çekilmiş, ezilmiş botlarla
Kaysı ağacı yaralı, kurtlanmış kabukları
Şu kirazdan ne istemişler yolmuşlar yapraklarını
Söylers misin Anne
Yengeçler mi telef etmiş
Bu öksüz bahçelerimi

Üstüme varmayın çocuklar
Misket oynamıyorum bugün
Paşalar biçmiş bahçelerimi
Ne kuş konar, ne kelebek
Sepledim toşbağayı, kalmadı sevincim
Muhbirler ihbar etmiş abilerimi

Gözyaşlarını sil Anne
Bak biz büyüyörüz
Ör dantelleri, dik gülleri
Zulme direnirken, güzeliz

İsmet ALICI

İnsancıl'a Mektup

6 Mart 1995

Sayın Cengiz Gündoğdu

Aşağıdaki yazı İstanbul Özgür Üniversite Oluşumunda yer aldıktan sonra, İ.Ü.Felsefe Bölümü'ne başlayan bir öğrenci tarafından -evet tanıdığınız birisi (bölümde yeni başlayan öğrenciler - arası felsefe toplantılarından birinde arkadaşlara okunmak üzere) hazırlandı. Bütün öğrenci kitlesine ulaştırmak istediğimiz bazı mesajlar içermesi, bu yazının **İnsancıl'da** yer alması dileğimizi de beraberinde getiriyor. Amacımız, kendini var edemeyen kimselerin kapıldıkları **Öğüt Verme, Başkalarına Akıl Öğretme** hastalığına koşutluk gösteren bir davranış içine girmek değil. Aynı şekilde, sırf egosunu tatmin etmek için yazıp çizenlerden, kendini pohpohlamak için söz söyleyenlerden olduğumuzu da sanmıyoruz. Onca baskı altında ezilen, ağzını açıp da iki laf söylemeye cesaret edemeyen, kendi kabuğundaki güvensiz ve sıkıntılı genç insanları biraz olsun yüreklendirebilmek, onlarla yaşama, sevmek, öğrenme sevincimizi paylaşabilmek bütün arzumuz. Biliyoruz ki bugünkü eğitim sistemi insandan heyecanlarını, tutkularını, meraklarını, düşlerini, iç enerjisini alıyor Hatta okul ve aile kurumları yüzünden, yaşama sevincini yitiren, yaşamı anlamsız ve değersiz görmeye başlayan, insanlardan nefret eden pek çok genç insan yaşıyor bu ülkede. Onların gözlerindeki pırıltının söndüğünü, söndürüldüğünü görmek içimize dokunuyor. Yerine ulaşması gereken şeylerin yerine ulaşmasında aracı olalım, insanlar arasında köprüler kuralım, düşüncelerin özgürce tartışıldığı, ortak değerlerin ve duyguların dostça paylaşıldığı bir dünyanın yollarını açalım istiyoruz. İlla egomuzu tatmin etmek ihtiyacıdaysak biz de böyle ediyoruz. Kendimizi var edebilmenin yolunun, insanı insan yapan değerleri ve özellikleri **paylaşmaktan geçtiğini** düşünüyoruz.

Kendimize ve birbirimize gecikmeden yapabileceklerimiz ve paylaşabileceklerimiz üstüne...

Bir eğitimcinin kendine hergün sorması gereken sorular var. Neden öğretiyorum? Neyi öğretiyorum? Nasıl öğretiyorum?

Bu soruları öğrenciler de sormalı her gün. "Öğrenci" kimliğinin ekseninde yalnızca "öğrenme, kendine sunulan olduğu gibi alma" etkinliği mi var? Neyi, nasıl, niçin öğreneceğimiz konusundaki kararlar yalnızca öğreticilere ve onların da ötesinde toplumsal - ekonomik - siyasal sistemin kurumlarına mı ait olacak?

Eğitim felsefesine değgin burada, bizimle öğretimin üyeleri arasında bir diyalogun oluşması gerekiyor. Niçin? Çünkü eğitim sürecini canlandırmak, etkin hale getirmek istiyorsak üzerimize düşeni yapabilmek i-

çin... Bütün sorunları eğitim sistemine yıkıp, sinmiş, bezmiş, yılmış birer ruh gibi derslere girip çıkmaktan rahatsızlık duymamak mümkün mü?

Öğretim üyeleriyle öğrenciler arasındaki kan dolaşımını sağlamak istiyor muyuz? Eğitimi çok daha çekici, zevkli, heyecan verici ve üretken hale getirmek aslında bizim elimizde. Bunun bizim elimizde olduğunu görmekle başlayabiliriz işe... Önce kendi aramızdaki kan dolaşımını sağlamak da bir sonraki aşama...

Bu toplantıları niçin düzenliyoruz? Niçin sorusuna elbette birden çok yanıt verilebilir. Ama hepimize göre ortak bir yanıtı da olmalı bu sorunun. Belki de öncelikle bu yanıtı bulup çıkarmamız gerekli... Sürecin kalbine etki etmek istiyorsak, "niçin burdayız" sorusunu yanıtlamamız, bunu açıkça konuşmamız yerinde olmaz mı?

Sivas katliamının ardından yüzbinlerce insan yollara dökülmüştük. Orada yürümek, o birlikteliğin ruhunu edinmek beraberinde büyük bir sorumluluğu da getiriyor. Gazetelerde haftalarca kınama, katliamı lanetleme yazıları çıkmıştı. "Suskun toplum istemiyoruz" sloganı ülke çapında çin çin çinladı.

Suskun toplum istemiyoruz diye haykırıp boşaldıktan sonra o kalabalıklara ne oldu? Dağılıp her biri kendi köşesine mi çekildi, yoksa gittikleri yerlere rüzgarlarını da taşıdılar mı alınlarında?

Bugün felsefe gibi tartışmaya en açık, düşünce özgürlüğüne zorunlu, kültürün diğer alanlarıyla (siyasetle, sanatla, bilimle) göbekten bağlı bir bölümde okuyorsak ve susuyorsak, "suskun toplum isteyenler" in üzerimizdeki gücü aslında susmak istemeyen irademize baskın geliyor demektir. Öyleyse kişiyi görünmez iplerle manupule edenlere karşı bir çift sözümüz olacak: Bizi yönlendiren, yöneten, düşüncemize sınır koyan, istencimize egemen olan iplerinizi birer birer keseceğiz.

Bugün buradaysak, felsefe bölümünde öğrenci i-sek, düşünen, sorgulayan, ve düşündüğünü rahatça ifade eden, sakınmasız tartışan bireyler olarak kendimizi yetiştirmek boynumuzun borcudur.

Bunun kolay olmadığı açık. Otoriteler, egemen güçler yalnızca dışımızda değiller. Daha önemlisi, kendi kendimizin acımasız birer yargıcı, denetleyicisi olmamız. Yani içselleştirdiğimiz otoritenin etkisinde - kendimizi yargılamamız, dış-merkezli davranmamız...

Aramızdaki tikanıklığın, yalıtılmışlığın en temel nedenlerinden biri de bu otokontrol mekanizmalarımız, bu **DIŞERK** düşünme ve davranma eğilimimiz, super - egolarımız... Bizim böyle bir yapıda olmamızdan en çok yararlananların da kimler olduğu belli.

Cengiz Gündoğdu'yu Mahkum(!) Ediyorum

İktidar sorununu tartışmanın felsefede yeri olmadığını düşünenler, siyasetin felsefeyle bağına görmezden gelenler sonuçta belli bir amaca hizmet ediyorlar. Onlar da toplumu susturmak için baş vurulan binbir çeşit entrikaya, halkı aldatmanın incelmış yöntemlerine bir ucundan bulaşıyorlar ve bizim neyi, nasıl niçin öğreneceğimize karar verenler arasında onlar da var.

Aramızda eleştirel bir tartışma ortamı yaratmanı, bu atmosferi derslere taşımanın gereğine inanıyorak bunun koşullarını araştırmak durumundayız. Bu toplantılar birbirinden yalıtık, "Şunu söylersem, şöyle söylersem acaba ne düşünürler hakkımda" gibi sosyal yapıdan, eğitim tarzından kaynaklanan endişelerle konuşmaktan kaçınan herkese cesaret ve güven aşılayıcı bir işlev göremeyecekse, oturup bir iki kişiyle burada sohbet etmenin ne anlamı olacak? Buraya sadece dinlemeye gelenler, kendi başları da pekala giderebilirler bilgi ihtiyaçlarını... Oysa biz burada canlı, aktif, cesur, atak, birbiriyle dayanışan birbiriyle tartışan ama yapıcılığı da elden bırakmayan, özgürce düşünebilen, düşündüğünü rahatça söyleyebilen bireyler olarak var olmalıyız. Yılgınlığı, umutsuzluğu, karamsarlığı, güvensizliği, başkalarından (yabancılarından) darbe yemek gibi kaygılarımız bu kapının dışında bırakarak, birlikte arzuladığımız türden sıcak, yakın, dostça bir atmosfer yaratabilmeliyiz. Ötesi kolay.

Biraz sevmeye, anlamaya çalışırsak birbirimizi. Ama öncelikle kendimizi ve kendimize karşı katı, zorba olmadan. Ötesi gerçekten de zor değil. Çünkü hepimizin kendimizle barışık olmaya, dolu dolu, yoğunluğuna yaşamaya, dostluklar kurmaya ihtiyacımız var. Felsefe de öyle sanıldığı gibi kendimize, birbirimize, topluma, insanlığa, evrene derinden derine ulayan, bağlayan bir tüneldir. Bu tünelin labirentlerinde kaybolmamak için birbirimizle dayanışmaya, düşünsel derinliği olan duygu - yoğun bağlar kurmaya, birbirimizi dönüştürmeye ihtiyacımız var.

İçinde türlü türlü sakatlıkları, çarpıklıkları barındıran bir eğitim sisteminin bizden aşırıldığı öğrenme - heyecanını ve merakını yeniden içimizde duyabilmek ve yekdiğerleriyle bu heyecanı paylaşabilmek için beklemeyelim. Zaman eritemeyelim. Bugünden adım atalım birbirimizle. Bugünden kuralım köprüleri. Çünkü "yaşanan an bir daha geri gelmeyecek."

Öldüğümüzde ardımızda neyi, kimi, nasıl bırakacağımızı pek bilmiyoruz. Ama ne bırakmak istediğimizi bulabiliriz. Kendi köşelerine sinip kendi kabuklarında bir ömür sürenlerin, insanı insan yapan evrensel değerleri umursamadan, kayda değer bir şey üretmeden, emeğe, insana, kendine kaygı duymadan yaşayıp gidenlerin ardında bıraktıkları **hiçlik** biraz olsun etkiliyorsa bizi, yaklaşık, yaklaşıyoruz demektir birbirimizle..

İpek AYŞIN
İ.Ü.Felsefe Bölümü
1.sınıf öğrencisi

"Yönetmen Burçin Oraloğlu, **IKSRATOS** adlı oyunu beğendiğini.. sahneye koyacağını söyledi. Oraloğlunun bu sözünün üzerinden tam on dört yıl geçti. Tek ses çıkmadı **Şehir Tiyatrolarından...** Oyunu beğenmediyseniz beğenmediğinizi söyleyin dedim. Yine ses yok. **Oyun Yazarları Derneği'nde** olup bitenler... müthiş kırıldım. Sonra yazdım. Kalleştir tiyatro dünyası dedim. O dünyayı... Tiyatroyu, kalleşlere bıraktım... onulmaz kırgınlıkla... kırgınlığım devam ediyor... kırgınlığım devam edecek diyor Cengiz Gündoğdu **İnsancıl'ın** Ekim 94 Tarihli sayısında, Yıldız Güncelerinde...

Daha önce, Cengiz Gündoğdu'yla birkaç görüşmemizde kendisine bu konuyla ilgili düşünceleri ve eleştirilerini söylemiştim. Ancak görünce o ki bu eleştirilerimi bir kez de hem **İnsancıl** okurlarıyla hem de Cengiz Gündoğdu'yla, **İnsancıl'ın** sayfalarında paylaşmak daha doğru ve etkili olacak.

Cengiz Gündoğdu tiyatro dünyasına kırgın. Haksız mı? Değil. Cengiz Gündoğdu'nun iç dünyasındaki kırılmaları, süreklilik ve kopuşları anlamaya çalışıyor ve saygı duyuyorum. Peki Cengiz Gündoğdu'nun bu kırgınlığının yanında tavrı doğru mu? Değil. Neden:

1- Bu tavır materyalist değil. Gündoğdu bırakın oyunlarının sahnelenmesini, bunları kitap halinde bile okuyucuya sunmuyor. Oyunlarını kimse okuyamıyor. Kimse izleyemiyor. Gündoğdu kendi üretiminin önüne engeller diyor ve bu tavır birilerini fena halde sinirlendiriyor. O zaman Edebiyat Dünyası'na, Sinema Dünyası'na hatta bazen ciddi yanıtlar yapan devrimci arkadaşlarımıza kırılalım ve çekilelim. Bir sistemden kopmak başka şey, gücberliği, ittifak başka şey, **mevziyi boşaltmak** bambaşka bir şey.

2- Ne bekliyordu Cengiz Gündoğdu? Şunu elbette anlıyorum bizim ilişkilerimizde çek yok, senet yok, sepet yok, söz alıyor söz veriyoruz. Bilirsiniz köyde "kız kaçırın" delikanlı vardır. Bir de ona yardım eden arkadaşları vardır. Bizim dostluklarımız biraz böyle; "kız kaçırmaya" gidiyoruz. Ancak Cengiz Gündoğdu'nun kendisinin de yazılarında belirttiği gibi insan kirlendi. Sözlerin kelimelerin içi sakıncasızca boşaltılıyor, sağa sola fırlatılıyor. Dönem böyle. Bu ilişkileri bu kristalize olmamış düşünceleri, bu şekilsizlikleri göğüslemek zorundayız. Peki ne bekliyor Cengiz Gündoğdu?

3- Cengiz Gündoğdu'nun böyle bir **lüksü** yoktur. Yani birilerine kırılıp üretmemek, ürettiğini paylaşmak gibi bir lüksü yoktur. (Bu son madde sanırım yerince açık oldu)

Cengiz Gündoğdu arkadaş! Durduğunuz yer önemlidir Sorumlusunuz!

Sonuç olarak her yanı namussuzluğun teorisyenlerinin çevirdiği bir dünyada üretebildiğimiz her alanda üretmeliyiz diye düşünüyorum. Cengiz Gündoğdu bu tavrını gözden geçirmelidir kanımca.

Cengiz Gündoğduyu mahkum ediyorum(!) Bu tavrı mahkum etmeye

Saygıyla ve dostlukla...

ÖNEMLİ NOT: Cengiz Gündoğdu'nun bu güne kadar hiçbir oyununu okumadım.

Uğur YILDIRIM
İSTANBUL

1 Mart Çarşamba

Türkiye'de insan, gazeteler... televizyonlar... radyolar eliyle her dakika... her saat... her gün aldatılıyor, Bugün Türkiye'de insan için yayın yapan tek bir haber bilgi kanalı yok. Şunu söylemeliyim. Ben, gazetelere... televizyonlara... radyolara hiçbir şekilde inanmıyorum... hiçbir söylediklerine hiçbir gösterdiklerine.

Türkiye'de gazeteler...televizyonlar...radyolar her dakika insan haklarını çiğniyor. Doğru haber edinme insan hakkıdır çünkü.

Eskiden Cumhuriyet güven verirdi insana. Sonra Cumhuriyet, kimliklerin etkisiyle bilmiyorum gün be gün güven çizgisini bozdu. Bir ara Cumhuriyetçilerle konuşmak istedim. Kimi dostlarım "Aman ha bunu yapma, kesinlikle yanlış anlarlar." Şaşırdım. Benim Cumhuriyeti ele geçirmek... Cumhuriyet'de köşe kapmak istediğimi düşünürlermiş. İşe bakın, bir sorunu doğru koyun... doğru verin derken, bir de kendimi anlatmak sorunu çıkacak. Vazgeçtim.

Ama toplumda diyalektik akış devam ediyor. Bilgi haber tekeline karşı çıkanlar da oluyor. İşte Index böyle bir dergi. Dün geldi. Index'le 156 yayın taranıyor. Bu sayısında 36 derginin ayrıntılı dökümü yapılmış. 36 dergiden biri de İnsancıl. İnsancıl, yazarlara...konulara göre yine indekslenmiş. Bu yöntem 36 dergi için ayrı ayrı yapılmış. Böylece hangi dergide kim, hangi konuda ne yazmış bulabiliyorsunuz.

Index'i görünce heyecanlandım. Derginin Genel Yayın Yönetmeni Saygıdeğer Ali Bülent Kutvan'ı telefonla kutladım. Kutvan "Bilginin tekelleşmesine Karşı" adlı yazısında şöyle diyor. "Karar vericiler herkesin bu kararlara ortak olmasını istemediklerinden de bilgiye erişme olanaklarına çeşitli yasaklanmalar ve/veya kısıtlamalar getiriyorlar. Böylece tarih boyu oluşmuş hiyerarşik merkeziyetçi toplumsal yapılar ve onların egemenlik ilişkileri özünde pek bir değişikliğe uğramıyor. Yani eskinin toprak mülkiyeti sonra giderek üretim araçlarının mülkiyeti ve giderek bilginin mülkiyeti. Merkezi otoriteyi elinde bulunduranlar çevreye istedikleri mesajı/bilgiyi gönderiyorlar, istemediklerini göndermiyorlar. Böylece bir "Bilgi Tekelleşmesi" türü bir olgu ile karşı karşıyayız"

Index bu tekelleşmeye karşı çıkıyor. Index çalışanlarını kutluyorum. İnsan haklarına...insana saygı böyle olur.

Şimdi şunu söylemeliyim. Bilgi tekelinde bir nicelik süreci yaşanıyor. İçindekileriyle Dergiler her ay dergilerin dökümünü yapıyor. Bu, son derece önemli. Daha sonra Türkiye Kitap Kaset Kırtasiye Kataloğu yayına girdi. Bu katalog, satışa sunulan bütün kitapların dökümünü veriyor. Bütün bunlar olup biterken Toplumsal Araştırmalar Vakfı'nın aylık İstanbul Kültür ve Sanat Haritası yayına başladı.

Index, İçindekileriyle Dergiler...Türkiye Kitap Kaset Kırtasiye Kataloğu... İstanbul Kültür ve Sanat Haritası haber verirken, 'Bu bizden... o bizden... şu şu bizi eleştirdi çizin üstünü: demiyor. Cumhuriyet'in... Milliyet Sanat'ın... Memet Fuat'ın... Mehmet H.Doğan'ın... Selim İleri'nin yapmadıklarını... yapmadıklarını yapıyorlar

Şu bilinsin. Haber verme tekelini kırma süreci, bir gün niteliğe dönüşecek... demokrasi maskesiyle despotluk taslayanlar yerlebir olacak.

Despotlar iyi bilin şu Tarihi yapanlar, tarihi size yazdırmayacak.

2 Mart Perşembe

Uğur Yıldırım genç bir arkadaş... şair. Bir mektup gönderdi bana. Tiyatro dünyasına kırıgınlım ya... oyunlarımı oynatmıyorum... oyunlarımı basma önerilerini geri çeviriyorum ya, bunun üstüne yazmış mektubu. Eleştiriyor beni. Yalnız Uğur Yıldırım değil, birçok insan eleştirdi beni, bu yüzden. Sözgelimi Yılmaz Elmas...sözgelimi Atıf Behramoğlu... daha bir dolu insan.

Şunu söylemeliyim. Ben edebiyat dünyasına da kırıgınlım. Berrin Taş olmasaydı beş yıl önce çekip gidiyordum. Berrin Taş durdurdu

Her türlü ilişkide açıklık... netlik isterim... sevgide... dostlukta... düşmanlıkta. Oysa kültür dünyasında ilişkiler böyle değil. İşte bu, beni ciddi bir şekilde kırar. Bu konuda bir örnek. Biri benim için "İnsancıl'a uğramıyorum. Gündoğdu içki çünkü" demiş. Buna itirazım yok. Geçen gün o kişiyi gördüm. Koşa koşa yanıma

geldi. Övdü beni. İşi varmış onun için uğramıyormuş. Neden doğru söylemiyorsun. İtici olduğumu söylese-ne" dedim. Kızardı. Hık mık etti. Böyle yalanlarla...sahte ilişkilerle "gibi"li yaşamlarla hiçbir iş yürümez. O kişi, "Gündoğdu sen itici geliyorsun bana, bunun için **İnsancıl'a** gelmiyorum" demeli.

Bu, tek bir olayı... bunu büyütün...geliştirin. Böylesi yalan... sahte... "gibi"li ilişki beni ciddi bir şekilde kırıyor. İlişkinin bu türü yazdıklarımız'a da yansıyor. "Sen iticisin" diyemeyen nasıl olur da iyi bir edebiyatçı olabilir. Olamaz.

Bir de şu var. Bir dergi vardı. İlk sayısını gönderdiler Eleştiri istediler Eleştirdim. Noldu. Bir süre uydu-ruk bir yazıyla bana saldırdı o dergi. Kırıldım. Şunun için. Görüş istiyorsun, görüşümü söylüyorum. Yalan söylememi neden istiyorsun. Eleştirdim diye kızdın. Bunu söyle. "Gündoğdu bizi eleştirdi. Biz de onu eleştireceğiz" de. Açık ol.

Sorun burda işte. Bir ilişkinin sahteliğini..."gibi"liğini gördüm mü kırılıyorum. O kişiden soğuyorum. O kişinin yaptığı işten de sıklıkla sıyrılıyor. Tiyatro dünyasındaki sahtelikler... "gibi"li ilişkiler müthiş kıldı beni. Ben öyle yaşayamazdım. Kesinlikle yaşayamazdım. Güne... zamana... duruma göre davranamam ben. Böyle davranan biriyle de ilişkiyi sürdüremem. Oyunum oynanacak... yazım çıkacak... ödül verecekler... panele çağıracaklar diye "ayıya dayı" demeyi bilincimde meşrulaştıramam. Benim meşruiyetimin tek bir nedeni var. Düşüncemi... duygumu net... açık bir şekilde söylemek. Hep böyle yaşıdım. Sevmediğim birine herhangi bir hesaplara seviyormuş gibi davranırsam... Gündoğdu'nun tozu bile kalmaz ortada...yerle bir olurum.

Davranışımın doğru olduğunu söylemiyorum. Davranışımı betimliyorum. Başka türlü davranan...bencileyin davranamayan hiç kimseyi de suçlamıyorum... yanlış davranıyorlar demiyorum. Sözgelimi, bir tarihte bir oyunun ilk gecesine gitmiştim. Oyun bitti. Çıkışta duruyor oyunun yazarı. Herkes kutluyor. Güzel olduğunu söylüyor oyunun. Ben "Oyun berbat" dedim. Yanımdakiler sonradan beni eleştirdiler. Evet, oyun berbatmış ama, bu söylenmezmiş. Berbat bir oyuna güzel dersem çökerim ben.

Söylemek istediğim şu. Bencileyin biri tiyatro dünyasında tutunamaz. Bunu gördüm. Kırıldım. Kırdılar. Çekildim tiyatrodan. Benzer ilişkileri edebiyat dünyasında da gördüm. Çekip gidecektim. Berrin Taş'a rastladım. Berrin Taş, hem bana... hem başkalarına karşı son derece net... açık olduğu için yeri göğü inle-ten kavgalarımıza karşın dostluğumuz devam ediyor. Herkes bilsin. Bu netlik, bu açıklık olmasaydı, durmazdım **İnsancıl'da**... edebiyat dünyasında da durmazdım. Çeker giderdim.

Edebiyat dünyasına da kırıgım. **İnsancıl'da** kurulan net... açık ilişkiler olmasaydı durmazdım edebiyatta da. Bana övgü dolu mektup yazarların... kitaplarını övgüyle adayınların "gibi"li davranışlarının listesini çıkarıp üstünde on dakika düşünsem, böyle dünyada... böyle "gibi"li dünyada yaşanmaz der... kendimi öldürürüm. Bütün bu davranışları hiç unutmadan ciddi bir kırıgınlıkla yaşıyorum. Şunun bilinmesini isterim. "Gibi"li bir ilişki yerine, düşmanlıklarını açıkca söyleyenlerin arasında yaşasaydım, inanin hiç kırılmaz... mutlu olurudum.

"Gibi"li... sahte... yalan ilişkiler yüzünden ben tiyatro dünyasında intihar ettim. Bunu seçtim. Bundan ötürü eleştiriliyorum. Ama şuna inanıyorum. Tarih, ihtihar edeni değil... intihar ettirenleri mahkum edecek. Çünkü bir gün gelecek "gibi"li ilişkilerin bütün meşruiyeti yerlebir olacak... açık... net ilişkilerin yaratıcı güzelliği görülecek. O günün insanları, uzaktan beni sezecekler. "Bir adam varmış... açık... net ilişkilerin yaratıcı güzelliği için yaşamış, bunun kavgasını vermiş" diyecekler.

7 Mart Salı

Yine tiyatro konusu...Dünden beri gençler geliyor. Tiyatroya kırıgınlığımı... küslüğümü tartışıyorlar. Bu sorun açıldıkta gülmem tutuyor. Birileri beni çekştiriyor, "Gel işte" diyor, ben de "Yoo gelmem" diye nazlanıyorum. Tam burda şunu söyleyeyim. Nazlanmayı severim. Nazımı çekecek birini buldum mu... oh... gel keyfim gel. Ama **İnsancıl** yüzünden naz yapacak zamanım yok. Bu sabah yolda yürürken naz işini düşündüm. Bir gün **İnsancıl'ın** mali sorunlarının çözüleceğine inanıyorum. İşte o zaman nazımı çekecek birini buldukta... oh...gel keyfim gel. Ay... bu çay çok sıcakmış dilim yandı... peynir tuzluymuş tansiyonum yükseldi... yüzümü azıcık buruşturarak... galiba yediklerim gaz yaptı... omuzum mu tutulmuş ne... başım mı ağrıyor ne... şu kitabı veriversene... onu değil... yanındakini... okumak istediğim o değilmiş... yanındaki ne.

Ben böyle naz yaptıkta... içimden kıs kıs güliyorum... koşturup duran biri... O günü bekliyorum... **İnsancıl'ın** mali sorunlarının çözülmediği günü. Peki tiyatro işi ne... naz mı... değil. Peki ne... Önce sorunu doğru koymak gerekiyor. Türkiye'de kapitalist sistemden ötürü bütün ilişkiler yezidi... Bu, kültür dünyasında da böyle... yezidi... Yezidi ilişkilerin burgacında kendine yabancılaşanlar buna cephe diyorlar. Cephe kelimesinin... bu olgunun arkasındaki hakikat şu bilgi kuramsal açıdan. Sizler bizle yezidi ilişkilere girmiyorsunuz... dost... arkadaş... şu bu demeden kumpas üstüne kumpas kurmuyorsunuz. Her bir köşede gazetele-rin kültür müdürlerine yağ yakmıyorsunuz. Kitabınızı alıp kapı kapı dolaşmıyorsunuz. **İnsancıl** diye bir dergi çıkarıyorsunuz...orda dan dun konuşuyorsunuz... insan deyip duruyorsunuz. Bırakın bunu. Gelin bizcileyin olun.

Bu öneriler hiçbir zaman net söylenmez. Tatlı sert samimiyet görüntüsüyle **İnsancıl'ın** çok sert olduğu... azıcık yumuşamamız gerektiği söylenir. Yumuşarsak... tabii azıcık yumuşayacakmışız. bize bugün sırtını dönen çevrenin, **İnsancıl'a** kol kanat gereceği söylenir... İttifakların nasıl kurulacağı öğretilir. Ben bütün bunları dikkatle dinlerim. Sonra şöyle derim."Bazı şeyler çoğala çoğala azalır. Bazı şeyler azala azala çoğalır" Devam ederim. "Boşuna uğraşıyorsunuz. **İnsancıl**, milimetre kadar bile ödün vermeyecek."

İşte buna... **İnsancıl'ın** insani ilişkiler mücadelesine onlar cephe der.

Yezidi ilişki dedim. Şimdi bunu tiyatro dünyasından örnekleyeceğim. Tuncer Cücenoglu'nun bir oyunu, uyduruk bir gerekçeyle **Şehir Tiyatroları'ndan** geri döndü. Bu duruma en azından bütün tiyatro yazarları, **Şehir Tiyatroları'ndan** oyunlarını çekerek tepki vermeleri gerekirdi. Başta Erol Keskin, tiyatro yöneticileri bu uyduruk gerekçeye boyun eğmemeliydi.

Ama noldu. Basında bir iki haberden sonra durum unutuldu. Hayat devam ediyor iyi ama neden böyle oldu. Tiyatro dünyasında yezidi ilişkilerle yaşayanlar şöyle düşünüyor Cücennoğlu'nun malı bozüksa. Cücennoğlu, malını satamıyorsa bundan bana ne. Böyle düşünenler Cücennoğlu'yla yanyana geldiklerine şöyle derler. Aynen. "Bu işe çok üzöldüm. Bu, sanata vurulmuş ağır bir darbedir. Toplanıp mutlaka bir şeyler yapalım" Cücennoğlu da buna teşekkür eder, "Sağol kardeşim, senin böyle düşündüğünü biliyordum. Evet, bu sanata vurulmuş ağır bir darbedir. Toplanıp bir şeyler yapalım. Yoksa şeriat gelecek bizi kesecek" der.

Peki sonra... sonra hayat devam eder Çünkü bu iş, kimseyi ilgilendirmez. Hiç kimse buna üzülmez. Orda sanatın... yaratıcının özgürlüğü diye bir sorun yoktur. Ama bütün bunlar varmış gibi... Cücennoğlu'nun oyunun geri dönmesiyle çok ilgilimış gibi... çok üzölmüş gibi... sanatın özgürlüğüyle ilgili bir sorun varmış gibi konuşulur. İşin en tatlı yanı Cücennoğlu bütün bunların gibili olduğunu bilir... hiçbirine inanmaz. Ama inanmış gibi görünür. Atıp tutanlar da Cücennoğlu'nun kendilerine inanmadığını bilir. Bu, böyle devam eder... Bütün tiyatro dünyasında.

Şimdi soru şu. Ben böyle bir dünyada nasıl yaşarım. Kesinlikle yaşayamam. Bunun nedeni ideoljik değil. Kişiliğimde böyle bir hayatın meşruiyeti yok. Ben böyle bir hayata girdikte kişiliğimi oluşturan bütün öğeler... beni ben yapan bütün öğeler çöker. Kendi yü-züme bakamam. Utanırım. Gece uyumam.. yemek yiyemem... içki içemem... cigara içemem. Yerlebir olurum. sersefil olurum.

Sevgideğer Uğur Yıldırım, bütün bunları bilmiyor. Bilmediği için, sorunu, yalnız kırgınlık. küskünlük düzeyinde alıyor. Bakın size bir örnek vereyim. Bir tarihte bir kokteyle çağırıldılar beni. Kültür Bakanı Fikri Sağ-lar sanatçılar onuruna kokteyl veriyormuş. **Atatürk Kültür Merkezi'nde**. Gittim. Girişte iki merdiven var. Biri solda, bir sağda... kokteyl verilen salona çıkış merdivenleri. Soldaki merdiven hıncahınç dolu. Sağdaki merdiven boş. Sordum. "Neden böyle" Sanatçılar, Kültür Bakanı Fikri Sağ-lar'ın elini sıkamak için sıraya girmiş. Ben, hiç kimsenin... hele bir bakanın elini sık-mak için sıraya giremem. O gün de girmedim. Sağ merdiven çıktım. Boş salonda iki kadeh içtim. Ayrıldım.

Şimdi bunları yazarken gülüyorum. Şunun için. Kendi meşruiyetim bir yana. **İnsancıl** okurunu düşünüyorum... diri... etkin... bilinçli en küçük bir hatamızda mektupla... telefonla... faksla bizi eleştiren... Ana-dolu'nun dörtbir yanında bize ürün gönderen arkadaş-larımızı düşünüyorum. Bir bakıyorlar ben. **İnsancıl**'ın genel yayın yönetmeni Cengiz Gündoğdu, oyunu oynansın diye gibili. yezidi ilişkilere girmiş... bakan eli sık-mak için sıraya girmiş. **İnsancıl**'ın diri. etkin... bilinçli okuru taşu tutar beni yüzüme bakmaz.

Herkes bilsin. Benim, bütün **İnsancıl** okurlarına. tek tek sorumluluğum var. **İnsancıl**'ın genel yayın yönetmeni ya insani ilişkilerden bir milim ödün vermeden yaşar ya da çeker gider cehenneme kadar **İnsancıl** okuru, yezidi ilişkilere girmiş bir yayın yönet-menini, hangi gerekçeyle olursa olsun kaldıramaz.

Durum budur

Peki bu durumda napmalı. Teke tek tiyatro dünya-sına girmenin hiçbir anlamı olmaz. Hani cephe diyor-lar ya **İnsancıl**'a... işte böyle bir cephe oluşturmak ge-

rekir tiyatro dünyasında Devrimci tiyatro. tiyatro dünyasında insani ilişkiler ancak böyle kurulur

8 Mart Çarşamba

Yağmurlu bir gün. Bu gece, saat 24.00'de İzmir'e hareket ediyorum. **Kadın Hakları Haftası** ya, bu konuda konuşacağım **Eğitim Fakültesi'nde**. gençler çağırdı... Kadının özgürleşmesi konusunda birçok yer-den öneri geldi konuşmam için. Daha önce İzmir'le sözleşilmişti, onun için önerileri geri çevirmedim. İzmir'e gidiyorum. Yolculuğu severim. Çoktan beri İstanbul dışına çıkmıyordum. İzmir'den öneri gelince kabul ettim. Gece 24.00'de otobüse bineceğim.. ver elini İzmir. Seviniyorum. Yarın gece dönüş yolundayım. bu kez ver elini İstanbul. Bir gece kalmak isterdim İzmir'de. dostlarla rakı içmek için. Ama İstanbul'da iş-lerim var

Benimki koştur koştur bir hayat. Bir gün yan gelip tembel tembel yaşayacağımı umuyorum. Olmazsa böyle öleceğim. koştur koştur yaşarken. Hayatı se-viyorum. Dostlarım var, beni seven. Hasımlarım var, beni bir kaşık suda boğmak isteyen. Ne güzel değil mi.

Yağmurlu bir gün. sabah yağmurda yürüdüm bir güzel ıslandım. Şimdi Vivaldi dinliyorum.

11 Mart Cumartesi

Dün geldim.

İzmir şöyle geçti. Saat 9.00 sularında indim İzmir'e. Beni Filiz karşıladı. Doğruca **Eğitim Fakültesi'**ne gittik. Az sonra bu etkinliği düzenleyen öbür gençler de geldi.

Bir grup genç, yalnızca kendi çabalarıyla **Dünya Kadınlar Günü** için bir etkinlik düzenlemişler. Yönetim bu etkinliklere izin vermiş ama "faili meçhul" kişiler zorluk çıkarmış. Sözgelimi, elle hazırladıkları afişler hep yırtılmış. Zaten öğrencilerin ilgisi yok. Bu fakülte'-de binlerce öğrenci okuyor ama, 8 Mart çarşamba günü yapılan panele 15, 20 kişi gelmiş.

Hakikat şu. Bir yanda Sanatta Star Sistemi. bir yanda basın. bir yanda öğrenim yöntemi. Düşün-meyen bir gençlik yetiştirilmiş

Benim söyleşim saat 13.30'da başladı. Söyleşiye 100 kişi katıldı. Gençler daha önce katılım az olabilir diye uyardılar beni. Ama sayı önemli değil benim için. Dahası yüz kişiden fazlası konferans yöntemime uygun düşmez. Çünkü ben durmaksızın konuşmak için değil, tartışmak için veriyorum bu konferansları

Kadın nasıl yaşamına sahip çıkar sorusuyla tartış-mayı başlattım. Şunu gördüm. Herkes kadının yaşa-mına el atmasından yana ama yaşama el atmak ne. bu nasıl olacak.. işte bunu bilmiyorlar. Olgusal bilincin ötesine gidememişler. Bu yüzden olguyu tutar-lı bir şekilde açıklamaya düşünce diyorlar

İki saatlik bir tartışmadan sonra hep birlikte şu noktaya geldik. Meta sistemine bağlı, şiddet üreten iktidar üreten bir toplumdayız. Böyle bir sistemde kadın. bütünyle özgürleşemez... erkek de kadın da in-sanileşemez. Sözgelimi böyle bir toplumda cinsel özgürlükten söz edilemez. Cinsel özgürlük. ancak erke-ğin işine yarar. Şundan ötürü. Meta sisteminde özgür-lük, metaların serbest dolaşımı demektir. Ama sistem bunu saklar. Değişime.. metaların değişimine özgür-lük der. Meta sistemi, iktidarla yürür. toplumun her köşesinde iktidarlar oluşur. Erkeklerin yerine kadın-ların geçmesi, isteniyorsa bu olur. Tam bu anlamda fe-

ministler gerçekçi. Çünkü feministler, insani anlamda bir kadın erkek eşitliği istemiyor. Kadın iktidarı istiyor. Meta sisteminde bu mümkün.

Tartışmada beni güldüren bir noktayı söylemeliyim. Meta sistemi aslında son derece anarşiktir. Ama bu bilince düzen diye yansıtılır. Odacıbaşından cumhurbaşkanına varıncaya kadar bunu oluşturan mülkiyet sahipliğinin, tabii devletin yerlebir olacağı bir sistemi, gençler anarşi diye nitelendiriyor.

Bir başka gördüğüm de şu. Meta sisteminin, insani sahte gerçeklikte tutan temelsiz kavramların hakikiliğine inananı gençler. Daha tuhafı, ilişkisiz bir yöntemle düşünüyorum sanıyorlar. Sözelimi, meta sistemine uygun savları düşünce sanıyorlar. Vatanım... milletim... mezhebim. dinim dendiğinde kadını... ya da erkeğim denmeyeceğini bilmiyorlar. Hiçbir alanda özgür olmadığını bilmeyen genç ya da kadın... ya da erkek yaşamına el atabileceğini... özgür olabileceğini sanıyor.

Tabii kolay gelinmedi bu noktaya... bağırsılı çağrışlı bir toplantı oldu. İstedğim de bu. En azından birkaç kişide sistemin dogmaları sarsıldı.

Sistem, gençlerin ütopyalarını yerlebir etmiş. Bir adım ötesine korkuyla bakıyorlar. "Ütopyanız olsun. Ütopyadan korkmayın" dedim.

Toplantıyı şöyle bitirdim. "Hepimiz bir trajedi yaşıyoruz. İş, bu trajedinin bilincinde olmak... Kimsenin kimseyi sömürmediği... bütün insanların özgürleştiği... yaşamının sanatlaştığı bir dünya için mücadele etmek. Böyle bir dünya 500 yıl sonra kurulacak. Ben bu dünyanın 24 saati için mücadele ediyorum. Biz mutlaka yenileceğiz. Sistem kısa erimde mutlaka yenecek beni. yerlebir edecek... susturacak. Ama uzun erimde sistem yerlebir olacak. Trajedi çözümlenecek. 500 yılın daha çabuk gelmesini istiyorsanız... insanlaşmak istiyorsanız, 24 saatleri çoğaltın. Yenileceğinizi bile bile insanın insanlaşacağı ütopya için mücadele edin."

Toplantıdan sonra Nesrin'le Handan, beni yemeğe götürdüler. Yemekten sonra Ali Çeki'yle Yeşim Selvi'nin dinletisi vardı. Onu dinledik.

Akşam oldu. "Hadi" dedim "Sevgi Yolu"na. Bülent Habora'ya. Filiz. Mehmet... ben. bir de şimdi adını anımsayamadım bir genç kız. Sevgi Yolu güzel. Beğendim. Bülent Habora. Halid Özkul... Hasane Hüseyin Yalvaç ordaydılar. Bizi görünce sevindiler. İki çay içimi oturabildik. Ordan doğruca Mehmet'in evine. akşam yemeğine. Yemekten sonra Mehmet'le otogara. Saat 23.30'da ver elini İstanbul.

Bugün Cumartesi. Az sonra **İnsanlaşma Semineri** başlayacak... saat 15.00 da **Genç Ekin'de Estetik Semineri**... yarın yine Genç Ekin'de Okuma Tiyatrosu çalışması... yarın saat 17.00'de **Promethe Kültür Evi**'de söyleşi.

14 Mart Salı

Bugün 52 yaşına girdim. tatsız. Tatsızlık şurdan kaynaklanıyor. 25 yıldır kültür dünyasında mücadele ediyorum. Vurdum duymazlığı, edilginliği kıramadım. **İnsancıl**'da herkes maddi manevi bütün güçleriyle sisteme karşı mücadele ediyor. Buna bazen ciddi bir şekilde üzülüyorum. **İnsancıl** için... insani kültür için mücadele edenler, kendileri için mücadele etselerdi hiçbir, hiçbir şekilde sıkıntı çekmezdi. Bir örnek vereyim. Bir yıl, tırnaklarımız sökölürcesine bir mücade-

leden sonra, **İnsancıl**'ın Anadolu'da iade oranını %55'ten %45'e indirebiliyoruz.

Geçen gün Kant'ı bir kez daha okurken düşündüm. Kant, insan neye güzel diyebilir güzel nedir kavramıyla yıllarca uğraşmış. Ama insanlar Kant'a bu anlamda yanıt vermiyor. "Bu düşünür benim estetik bilincim için uğraşmış eser yaratmış, dur şunla ilgileniyim" demiyor. Goldmann bu konuda şöyle diyor "Almanya'da ()ikiyüz yılı aşkın bir süre boyunca güçlü bir ticaret ve sanayi burjuvazisinin hemen olmayışı insancı ve uscu güçlü düşünce akımlarını engelleyince, Almanya her şeyden önce gizemciliğe, duygusal ve sezgisel taşmalara açık oldu. ()Yalnızlık, büyük Alman insancılarının yapıtlarında her zaman görülen başlıca temadır. Leibniz, Lessing, Hölderlin, Kleist, Soopenhauer, Marx, Heine, Nietzsche ve nice si kendilerini anlamayan, ilişki kuramadıkları Alman toplumunun ortasında tek başına dikilirler. Bu yüzden pek çoğunun gönlü kırılmıştır. ()Alman uscuları ve insancıları hiç gülmediler. Kavgaları çok acılıydı, durumları çok yalnız ve çok sıkıştıktı. Topluma ve bütün halka karşı bir kavgayı tek başlarına yükümlenmişlerdi, git-tikçe kendi zayıflıklarını, rakiplerinin güçlülüğünü gördüler, gülmeleri pek yersiz kaçacaktı, bir Alman insancısı gülerse, yergisi acılı bir ses kazanır. Heine'de ya da çağdaş edebiyatçı Karl Kraus'da olduğu gibi"

Goldmann **İnsancıl**'ı anlatıyor bir anlamda. Tek başına bir kavgayı yükledik. Kavgamız çok acılı durumumuz çok sıkışık. Gönlümüz kırık. Bütün ileti kanallarını ele geçiren hasımlarımız son derece güçlü.

Goldmann şunları da söylüyor "Heine, Almanya'da felsefenin ve dinbilimin tarihi adlı yapıtının bir yerinde Alman insancılığını gerçek doğal ortamlarının uzağında, bir odanın bir köşesine bırakılan istiridyele ben-zetti. Denizlerin uzak devinimlerini duyarlar, gel git zamanlarını duyarlar, durmadan açılır kapanırlar, ama tümüyle yabancı bir ortamda devinimleri yersizdir, anlamsızdır."

İnsancıl, Türkiye'de ilk kez, insanın insanlaşması sorununu koydu insanın önüne. Kıyıda yaşayanlara denizlerin uzak hareketlerini anlattık. Bu yüzden yalnızlığa düşürüldük. Meta sisteminin sanatını yerlebir edemedik. bütünüyle ulaşamadık insana. bu yüzden yabancı kaldık.

52 yaşına son derece tatsız girdim bu yüzden. gönlü kırık.

Tatsızlığın bir nedeni daha var. Pazar gecesi Gaziosmanpaşa'da alevilerin yoğun olduğu yerlerde üç kahveyle bir pastane silahla taranıyor. Bu sırada bir insan ölüyor çok kişi yaralanıyor. Daha sonra bu olayı protesto için insanlar yürüyüşe çıkıyor polisle çatışma başlıyor 16 insan ölüyor yine çok kişi yaralanıyor. Akşamüstü bu bölgeye sokağa çıkma yasası konuluyor.

Bu tür olaylarda yetkililer 25 yıldır ne söylüyorsa şimdi de aynı söyleniyor. Buna karşı 25 yıldır şu söyleniyor. Faili meçhul denilen cinayetleri işleyenleri bulun. Sözelimi, Uğur Mumcu'yu. Onat Kutlar'ı... Musa Anter'i katledenleri. Özgür Ülke'yi bombalayanları... Sivas'ta insan katledenleri bulun. Türkiye'de sayısız cinayetler işlendi. caniler bulunmadı.

Pazar gecesi Gaziosmanpaşa'da kahvehane tayanlar da bulunmayacak. Herkes biliyor bunu. İşte bundan ötürü insanlar ayaklanıyor. Şimdi halka "Alman kıstırtmaya kapılma" deniyor. Canilerin buluna-

çağını bilse halk niye ayaklansın... ateşin önüne atсын kendini. 25 yıldır tek bir caniyi bulup çıkarmayan devletten ciddi kaygıları var insanın. Şu Sivas kırımına bakın. Rastgele yakalanmış 20 30 kişinin yargılanması insanın vicdanını rahatlatmaz. 1 Mayıs'da İstanbul'da. Maraş'ta. Çorum'da insan öldürenler nerde. Kimdir bu işlerin sorumlusu.

Pazar gecesi kahve taranması ilk kez oluyormuşcasına. "Bu işi şu, şu, şu örgütler yapmış" demek Türkiye'de yaşayan bir insanı inandırmaz. Biz bunları çok duyduk.

Şunu da söyleyeyim. Cumartesi günü arkadaşlarıma, "Son derece dikkatli olun. Tehlikeli bir sessizlik var Türkiye'de. Başımıza çorap örecekler" dedim. Pazar gecesi olaylar başladı. Ben 52 yıldır bu ülkede yaşıyorum. Özgürlük varmış, demokrasi varmış gibi davranılır. Okumuşların kimi hakeretlerine, toplantılarına, protestolarına dokunulmaz. Görmezden geliriz. Sonra birdenbire beklenmedik bir yerde, beklenmedik bir şekilde sindirme korkutma, bindirme harekati başlatılır.

Hep söylerim. Okumuşların... kendine aydın denemelerin sıkı durmaları, her taşın altına dikkatle bakmaları gerekir.

İşte böyle bir ülkede 52 yaşına giriyorum. tatsız... gönlü kırık... üzüntülü. Şunu da söylemeliyim. Yaşayıp yaşamamayı önemsemiyorum. Kendimce bir karar vermiştim. 50 yaşında ölecektim. Olmadı. Şu bu derken İnsancıl girdi araya... iki yıl fazla yaşadım. Yaşadığı dönemi, yaşadığı günü, yaşadığı ortamı çirkinleştirilenlerin çoğunlukta olduğu bir toplumda yaşıyorum. Hep çirkinleştirmeye karşı mücadele ettim. Ama kabul etmeliyim, başarılı olamadım. Bırakın Türkiye'yi edebiyat dünyasında bile çirkinliğe karşı bir cephe... sarsılmaz bir cephe oluşturamadım. Sözgelimi, sansürcülüğü belgelenmiş sözde edebiyat adamlarını yerlebir edemedim. Oysa, sansürcülüğü belgelenmiş sözde edebiyat adamlarına karşı bütün edebiyatçıların karşı çıkacağını sandım. Yanıldım.

Sevgideğer Mustafa Tahsinoğlu Şafak'ta şöyle diyor benim için "Cengiz Gündoğdu çok yoğun çalışan bir disiplin adamı. Geçen seneden beri değişmemiş. Belki yorgun olabilir. Ama hep inançlı, hep mücadeleci."

Doğru söylüyor Tahsinoğlu, yorgunum. Bazen ölsem de dinlensem diyorum. Zaten iki yıldır fazladan yaşıyorum.

15 Mart Çarşamba

Gaziosmanpaşa'yla ilgili yorumları okuyorum. Şunu görüyorum. Olgusal bilincin kısılcında hakikatı göremiyoruz. Olgusal bilinç, her olayı ciddiyetle, son derece tutarlı açıklar. Şimdi de öyle oluyor. İslamcı, kemalist... liberal, faşist, hepsi kendine göre olayı tutarlı bir şekilde açıklıyor. Sözgelimi, yalnız islamcı bir yazarı okuyan... ya da kemalist yazarı okuyan, mümkün değil, hak vermezlik edemez. Çünkü biz gündelik hayatımızı olgusal bilinçle devam ettiririz. Bundan ötürü, Aristo'nun hareketi olgusal bilinçle açıklaması binlerce yıl doğru sanıldı. Gündelik hayatımızı devam ettiren olgusal bilinç, felsefe de... bilim de... toplumda bizi hep hataya götürür. Buna bir örnek. Tarihin belli bir döneminde ortaya çıkan toplumsal bilinç biçimlerine, mutlak, hakikatı sanır insan. Sözgelimi din... sözgelimi milliyetçilik. Şimdi siz, dinle... ya da milliyetçilikle tek

bir insani sorunu çözemezsiniz. Çünkü hayat aktı gitti. Bunu kavramak için sözgelimi toplumsal bilincin bir başka biçimi sanatı düşünelim. Aristophanes'in Kömürçüler adlı oyunundan sonra insanın oyun, şiir roman, öykü yazması... müzik resim, heykel yapması yasaklansaydı olurdu. Belki de böylesi olamaz diyor durumu düşünemiyorsunuz. Haklısınız. Ama işte bugün bu yaşıyor dünyada. Bir kanalda düşünemedikleriniz... düşünemedikleriniz öbür kanalda yaşıyor. Olgusal bilinç yüzünden bütün dünya ciddi bir bunalımda. Halkın, olgusal bilinçle oluşturduğu, yanlış kurduğu... her türlü insanilikten uzak "ben"ini meta-laştıranlar, insani sorunları çözemez. Din... milliyetçilik, kemalizm adına milyarlar dönüyor ortalıkta.

Gaziosmanpaşa olaylarının yorumları güldürüyor. Sokağa çıkma yaşağı daha önce alınmalıymış, polis'in kalkanı kısaymış, kalkan uzun olmalıymış. Orda kendini Guevara sanan biri varmış... istihbarat iyi değilmiş... darbe tezgahı yapılyormuş.

Bütün bunlar bir olguyu açıklar. Ama hakikati gösteremezsin... Gülüyorum dedim ama iyi bir gülüş değil bu. Çünkü olgusal bilinci kıramıyoruz. kırmıyoruz. Daha çok acı çekeceğiz.

20 Mart Pazartesi

Son olayların nedeniyle televizyonlarda, söyleşiler, açık oturumlar yapıldı. Şimdi şunu öneriyorum. Bütün bu programların bantları çoğaltılmalı, uzun süreli bir tasarı çerçevesinde halka gösterilmeli. İşte denmeli. sakın böyle düşünmeyin. Böyle düşünürseniz hiçbir sorunu kesinlikle çözemezsiniz. Çünkü konuşanların hepsi gerçeklikte kaldılar, kalıyorlar, gerçekliğe bir neden... bir gerekçe buluyorlar. Olgusal bilinç, bunun ötesine gidemiyorlar. Bütün bu programlarda iki kişi, olgusal bilincin, son derece ciddi bir göstergesi oldu.

Bunlardan biri Yıldırım Aktuna. Olgusal bilincin en önemli sorunu haklı çıkmak için olgunun süreçlerinden birini alır, abartır, öbür süreçleri yok eder. Bu hiç zor olmaz. Çünkü her olguda, olgusal bilinci haklı çıkaracak bir süreç vardır.

Olgusal bilinç, hiç kimsenin itiraz etmeyeceği doğru bir durum saptamasıyla işe başlar. Ondan sonra olgunun bir süreciyle doğru saptamasının üstüne düşüncesini oturtur.

Yıldırım Aktuna bunu yaptı. İnsan bedeninin her gün mikropların saldırısına uğradığını söyledi. Beden zayıfsa, insan hasta olur. zayıf değilse insan hasta olmaz dedi. Herkesin onayını aldıktan sonra, siyasal iktidarı haklı çıkaracak süreci abartarak işi bitirdi.

Yıldırım Aktuna bu işi yaparken hiçbir kişi çıkıp da olgunun son derece somut olduğunu söylemedi. Son olaylar hiçbir benzetmeyi gerektirmiyor. Bir takım kişiler kahve tarıyor. Halk bunu protesto için gösteriye başlıyor. bu kez, polis halka kurşun sıkıyor. Bu olayın eylemcileri var. Kahve tarayanlar...sonra halka kurşun sıkanlar. Hükümetin bu aşamada işi, olguyu açıklamak değil, kahve tarayanlarla, halka kurşun sıkanları yakalamak.

Doğru, yapılanlara bakıp, yapılmayanlar sıralamak değildir. Şöyle. Kahve tarandıktan sonra halkın gösterisi yanlış. Doğrusu, Halk gösteri yapmamalıydı. Halk gösteri yaparken polinin kurşun sıkması yanlış. Doğrusu, polisin kurşun sıkılmaması.

Yapılanların yanlışlığından, yapılmayanların doğrusuna gidersek şöyle diyebiliriz. Halkın acıkması yanlış. Çünkü halk acıkınca ekmek alıyor, bu yüzden fiyatlar yükseliyor. Doğrusu halkın acıkmamasıdır.

Şunun bilinmesini istiyorum. Yıldırım Aktuna yanlış düşünüyör demiyorum. İnsan yanlış düşünebilir yanılabilir. Ben, Yıldırım Aktuna'nın akıl yürütme yöntemine karşı çıkıyorum. Bu yöntemle de doğru bulunabilir. Ama bir üst aşamaya geçip sorun çözülmez. Bunun son derece yetkin örneği Yaşar Nuri Öztürk.

Yaşar Nuri de olgusal bilinci aşamıyor. Olgusal bilinci aşamamasına karşın doğruyu buluyor. Bütün dünyada dine dönüş var. İlahiyatçı olduğu için buna seviniyor. Bütün insanların Kuran'ın doğrularında birleşmeleri gerektiğini söylüyor. Böyle olursa sorunlar çikmazmış.

Ben şimdi bunu tartışmak istemiyorum. Böyle bir tartışma olgusal bilincin akıl yürütme yöntemini saklar. Oysa bu yöntemin iyice açığa çıkmasını istiyorum.

Şu bilinmeli. Olgusal bilinç doğruyu görebilir. Ama sorun insani sorunu çözemez. Sözgelimi İzzettin Doğan, alevilerin diyanette temsil edilmesini istiyor. Buna hiç itirazım yok. Ama alevilerin diyanette temsili, evrensel insani sorunlardan bir tekini bile çözemez. Herkez Kuran'da birleşsin. Bu birleşme evrensel insani sorunlardan bir tekini bile çözemez. Polis, halka ateş etmesin. Bu hangi sorunu çözebilir.

Konuşmacıların bütün istekleri gerçekleşse bile İstanbul'da açık üçyüzbin, gizli iki milyon sabıkalı var. Biz Kuran'da birleşsek bile emperyalizmin sömürüsü devam edecek.

Olgusal bilinç bunu göremez. Bunun için olguyu oluşturan hakikati göremez. Hakikat şu. Dünyada milyarlarca insan çalışıyor. üretiyor. Dünya tekelleri bu üretime el koyuyor. Bütün sorunlar burdan kaynaklanıyor. Bu durum, çalışanlar üretkenler adına çözülmedikçe dünyada hiçbir sorun çözülmez.

Bilimsel düşünme yönteminin gösterdiği hakikat bu.

Televizyonlarda konuşanları dinliyorum. basında yazarları okuyorum. Bizim temel sorunumuz karşımıza çıkan sorunlar değil. Bizim temel sorunumuz düşünme yöntemimiz. Biz düşünmüyoruz. Düşünür gibi yapıp, kelimelerin, kavramların anlamını, tarihiliğini bilmeden haklı çıkmak için indik mindik konuşuyoruz. Haklı da çıkıyoruz. Onu bunu ikna ediyoruz... susuturuyoruz. Haklı çıkmanın gururuyla evde rahat uyuyoruz. Yandaşlarımızdan aferin alıyoruz. Ama bir süre sonra hayat yıldırımlarla çarpıyor bizi.

22 Mart Çarşamba

Kültürle, sanatla ilgili bir durum saptaması. Türkiye'de kültür, sanat kapitalist sınıfın bir lüksü diye gösterildi. İşin tuhafı halktan. emekçi'den gelen insanlar bile yazar olduklarında bu ideolojinin güdümlenmesinde, sanatını insanları kopardı. İdeolojik açıdan böyle olmayan sanatçılar bile, kapitalist sınıfın, insanla sanat arasına ördüğü duvarı kıramadı. sözgelimi, Afşar Tımuçin dar bir grubun içine sıkıştırıldı. Kemal Özer, Fethi Naci'nin, Doğan Hızlan'ın değerlendirmeye kuşatıldı. Nazım Hikmet, Memet Fuat'ın elinde sansürlendi. Genco Erkal, Brecht'in kullanım değerini, sosyal demokrat çizgiye çekti.

İnsancıl'a geldikte. **İnsancıl**, beğenisi.. algılaması.. değerlendirmesi burjuva ideologlarıyla belirlenmiş.. güdümlenmiş bir ortamda yayına başladı. Sözgelimi, biz, Fethi Naci'nin Doğan Hızlan'ın, Selim İleri'nin, Enis Batur'un, Mehmet H Doğan'ın **İnsancıl'**ı beğenmesini.. olumlu bulmasını beklemedik. istemedik. **İnsancıl'**ın amacı bu kişilerin okuru güdümlenmesini.. okurun beğenisini.. algılamasını.. değerlendirmesini kırmaktı. Bu yapılmadı, daha önce yaratılmış az sayıda okurla uzun süre gidemezdi **İnsancıl**. Bu alanda üstelik biz ikinci bir doğma mücadelesine girişmedik. Böylesi son derece kolay olurdu. **İnsancıl** hep açılmayıcı.. düşünme yöntemi gösterici oldu. Şunu biliyorduk. İnsan doğru düşünme yöntemini belledikte, **Sanatta Star Sistemi**. bir **Sanatta Star Sistemi**'nin güdümlendiği okur iki. Ama sendikaların.. sol partilerin.. demokratik kitle örgütlerinin duvarı daha kalındı. Sözgelimi, bu duvar olmasaydı.. **İnsancıl**, doğrudan doğruya proleterya.. çalışan insana ulaşabilseydi, Star Sistemi, bugün yerlebir olmuştu. Böyle bir durumda, baskı sayısı 100 bine ulaşan **İnsancıl'**ın etkisiyle Türkiye'de hiç kimse heykel kaldıramazdı. Nazım Hikmet'in tek bir virgölünü bile silemezdi. Sivas'ta yirmibin kişinin karşısına ellibin insan çıkardı. Türkiye'de faşist kültür yerlebir edilir.. faşist odaklar, bir harekete girişmeden önce bin kez düşünürdü.

Şunu da söylemeliyim. Hasımlarımız bunu anladı. Dostlarımız anlamadı. İşte bundan ötürü **İnsancıl**, son derece tatsız bir ortamda.. bir avuç insanın trajik yalnızlığında insani.. demokratik kültür mücadelesi verdi. Veriyor.

Dar bir alandaydık. Hasımlarımız üstümüze durmaksızın sırtlanları gönderdi. Bir sırtlanı parçaladıktan sonra bir dakika dinlenmeksizin yeni sırtlanlarla boğuştuk. Beş yıl içinde bir dakika olsun rahat bir soluk alamadık.

Kızdığınız herhangi birine "Allah seni **İnsancıl Emekçisi** yapsın" deyin. Bir insan **İnsancıl'a** ayak bastıkta hemen üzüntü.. acı.. hüznün.. mücadele o insanı çepeçevre kuşatır. İradeni bir dakika boş bırakırsan, saniyede yerlebir olursun. Yerlebir olmamak için, tetikte yaşayacaksın.. hiçbir dedikoduyu içine atmayacaksın.. hep direngen.. hep sabırlı.. hep inançlı yaşayacaksın.

Bunları niye yazıyorum. İki nedenle. Birinci neden. Aylardır süren bir araştırmanın sonunda şunu gördük. Bir **İnsancıl'**ı on kişi okuyor. Şunu söylüyorum. Bu sayı mutlaka yarıya inmeli. **İnsancıl'**ı on kişi değil, beş kişi okumalı. Bu, **İnsancıl'a** mali açıdan ciddi bir rahatlama getirecek.

Şimdi geliyorum ikinci nedene.. İnsani demokratik kültürle insanın arasına kalın bir duvar örmüş burjuvazi. İnsani demokratik kültürle donatılmış olsa insanımız, sözgelimi, Zülfü Livaneli.. Ahmet Kaya.. Orhan Pamuk kılını kıpırdatamaz bu ülkede. İnsani demokratik çizgisine bakıldıkta Yunus Emre'den, Pir Sultan Abdal'dan, Karacaoğlu'dan Zülfü Livaneli'ye.. Orhan Pamuk'a gelemezsin. Ama bugün bu noktadayız.. çünkü meta sisteminin kültürü bütün insani çizgileri sildi süpürdü. Bunun için bizim her işten önce insan praksisinin yarattığı insani demokratik kültür çizgisini netleştirmemiz.. açıkça göstermemiz gerekir. Ama bu yazarak.. çizerek.. konuşarak olmaz. Eylemli bir örgütlenme, zorunlu bunun için. İşte **İnsancıl'**ın mücadelesi.. Beş yılın sonunda **İnsancıl**, Ankara'da

örgütlendi... Eskişehir'de örgütleniyor şimdi de Antakya'da. Bunun yanı sıra Ankara İnsancıl Emekçileri kültürde kooperatifleşme hareketini başlatıyor.

Temsilciliklerle ilgili şunu söylemeliyim. **İnsancıl**, temsilcilikle yeni bir yöntem uyguluyor. Daha önceleri iki yöntem vardı. Herhangi bir ilde... ya da bölgede oturan bir yazar, derginin temsilcisi olurdu. Bu temsilcilik o bölgede dergi satışından öte gitmezdi. Bir başka yöntemde, merkezde ya da bir ilde biri görevlendirilir... o kişi temsilcilik açardı. **İnsancıl** bu iki yöntemi de benimsemedi. **İnsancıl**, okurlarının gönüllü, özverili birlikteliği yöntemini seçti. Buna göre, **İnsancıl** okurları **İnsancıl** yazarları bir araya gelecek, merkezden tek bir katkı beklemekten yaratacakları maddi manevi birikimle bir yer tutacaklar insani demokratik kültür mücadelesini başlatacaklar. Temsilcilikler hiçbir görüşün güdümüne girmeyecek... Temsilcilikler, kendi içlerinde son derece bağımsız... özerk olacak. Temsilcilikler arasında... temsilciliklerle merkez arasında hiçbir şekilde derecelendirme olmayacak.

Kardeşlik duygularıyla birbirini seven insanların oluşturduğu bu örgütlenme yöntemiyle, insani demokratik kültürün önündeki duvarlar yıkılacak... böylece, insan burjuvazinin güdümlemesinden, yapılanmasından kurtulacak... yaratıcı... etkin insani gücüyle hayatın milimetresine kadar girecek... hiç kimsenin adına yaşamayacak. Hayatını hiç kimsenin güdümlemesine fırsat vermeyecek... insani ilişkilerde bireyselliğini... özgürlüğünü yaşayacak.

İşte bu insan, müziğin... resmin... romanın... tiyatronun... şiirin... sinemanın güzelini yaratacak... bu insan yeni biçimler... yeni sanat türleri bulacak... işte bu insan, aşkın... kardeşliğin... sevginin güzelliğini yaşayacak.

İnsancıl, işte bu güzel... insani yolun açıcısı... bu yolun yolcusu. Ankara... Eskişehir... Antalya... İzmir... İstanbul bu yol için etkin bir mücadele veriyor

24 Mart Cuma

Bugün yolda yürürken... soğukta... yağmurlu... şunu düşündüm. Galileo Galilei'den bu yana üçyüz yıl geçti. Galilei, Aristo'nun yüklem mantığını yıktı. Ama bugün bile birçok insan Aristo'nun yüklem mantığıyla akıl yürütüyor.

Aristo, nitelikleri, varlığa yüklüyordu... sözelimi taş nesnesine ağırlık niteliğini. Tabii, bundan ötürü taşın neden düştüğü niteliğe bağlanıyordu. Bundan ötürü, Aristo mantığında ilişkiler yanlış kuruluyordu. Taşla ağırlık arasında nitelik ilişkisi... düşme eylemi ilişkisi.

Galilei naptı... Galililer, taş neden düşüyor demedi. Taş nasıl düşüyor dedi. Olayı betimledi. Olayı betimlemek için ölçülebilen ögelere ayırdırdı... doğru ilişkiler kurdu.

Aristo mantığının, fiziğiyle çökmesine karşın, bizim bugün bile Aristo mantığının yüklem yöntemini kullanmamız, ister istemez düşünce dramına yol açıyor... bu dram, kişiliğimizi de sarsıyor.

Bu dramın somutunu Fethi Naci'de görüyorum. Şöyle, Fethi Naci marksizm niteliğini yükleniyor. Bu yüklemle tanındığı için, büyük çoğunluk yüklem mantığıyla düşündüğü için Fethi Naci ne söylerse bu, marksizme uygun sayılıyor Fethi Naci de yüklem mantığıyla akıl yürüttüğü için yazarlara nitelik yüklü-

yor ya da yüklemiyor Üstelik bütün bunların marksizm uygun olduğunu düşünüyor.

Şu biliniyor. Marksizm bir yüklem kümesi değil. Dünya görüşü... bilgi yöntemi. Buna göre marksist bir eleştirmenin ele aldığı eserleri, marksit dünya görüşüne göre ögelere ayırtması... o eserin ögelerini... ögeler arası ilişkileri göstermesi gerekir

Fethi Naci, yüklem mantığına göre akıl yürütme-seydi diyalektik mantığı kullansaydı...tümünden gelimi değil, tüme varımı kullansaydı. Türkiye edebiyatı ileri noktada olurdu... zenginleştirici güzel tartışmalarla. Fethi Naci'nin ikili dramından birincisi bu. İkincisi... Fethi Naci, Memet Fuat'ın Nazım Hikmet'i sansürlemesine susmazda. Burda önemli nokta şu. Einstein gösterdi. "Kavramlarımız ve kavram sistemimiz için biricik meşruluk, deneyimin karmaşasını ifade etmeye yaramalarıdır. Bunun dışında kavramların meşruluğu yoktur." Ama, insan kavramı niteliğe... niteliği varlığa yüklerse bu ilişki sahtedir. Bundan ötürü insan, yüklenen niteliğe göre kavranamaz. Sözelimi, taş, ağırlığından...bu niteliğinden ötürü düşmez, ilişkiler sonucu düşer. Ama biz yüklem mantığından ötürü kavramları niteliğe bağlarsak işin içinden çıkamayız. Sorunu başka yüklemle açıklamaya çalışırız. Fethi Naci, burjuva dünya görüşüyle hareket eden bir insan. Burjuvazinin de özgürlük diye bir sorunu yok. Burda şu bile düşünülebilir. Memet Fuat, "Ben Nazım Hikmet'i sansür etmedim" derse... demişse, Fethi Naci bu yüklemle inanır Çünkü yüklem mantığına göre düşünüyor. Yüklem mantığına göre düşünen biri hakikati göremez. Papazların, Galilei'ye inanmalarının önemli nedenlerinden biri de buydu. Sözelimi, Aristo, daireye kutsallık yüklemişti. Gezegenlerin elips yörüngede hareket etmelerine bu yüklem yüzünden yüzyıllarca inanılmadı. Kepler bile buna zor inandı. Çünkü başta Kepler de daireye kutsallık yüklemişti.

Burda dramın üçüncüsü Memet Fuat... Memet Fuat, Nazım Hikmet'i sansürledi. Ama yüklem mantığına göre düşündüğü için hiç kimse Memet Fuat'a sansürü kabul ettiremez. İzmir'de bana gençler sordu. "Memet Fuat nasıl biri... **İnsancıl**'da sansürcülüğü gösterildi... ama o tek kelime konuşmadı." Buna güldüm. Memet Fuat, yüklem mantığına göre düşündüğü için Nazım Hikmet'i sansür ettiğine inanmaz. Çünkü Mehmet Fuat, kendine özgürlükçülüğü yüklüyor

Bütün bunları şunun için söylüyorum. Türkiye genelinde yüklem mantığını kıramadı. Bunun belirtilerini sanat dünyasında görüyorum. Marksist olduğunu söyleyen birçok yazar yüklem mantığıyla düşünüyor olguları... eserleri bu mantıkla açıklıyor. Bu yolun çıkmaz olduğu bilinmeli. Fethi Naci... Memet Fuat... Mehmet H.Doğan bütün bunların bilinmediği bir dönemde yaşadılar... bugüne geldiler. Ama bugün geldikleri noktayı görüyorsunuz. Bugünün gençleri şunu bilsinler Böyle yüklem mantığıyla devam ederlerse daha kötü olacaklar.

Peki napmalı. Önce Aristo mantığı... Aristo fiziği iyi kavranmalı. Daha sonra yüklem mantığı kullanmayan Macit Gökberk, Sabri Ülgener, Nermi Uygur, Nusret Hızır, Afşar Timuçin dikkatle okunmalı... kavranmalı.

Newton fizikte uzayla zaman mutlak niteliğini yükledi. Kant'ın felsefesi Newton fiziğinin iz düşümü. Kant, uzayın bilgisi geometriye de sarsılmazlık niteliğini ekledi, Öklid geometresini yüceltti. Kant, Aristo'nun

yükleme mantığıyla son derece etkili oldu. **Salt Aklın Eleştirisi** adlı eseriyle insan düşüncesine duvar çekti. Ama Kant'ın ölümünden yirmiyıl sonra Laboviç, Öklid geometrisine ilk darbeyi vurdu. Laboviç'in bu darbesi Einstein'e ortam hazırladı. Einstein, yüklem mantığını yerlebir etti. İnsan düşüncesinin ufukları genişledi.

İnsancıl, beş yıldır yükleme mantığına ağır darbeler vurdu. Bunu görmemezlikten gelme ya da yapılığını anlamama **İnsancıl'a** zarar vermez. **İnsancıl**'ın yaptıklarını anlamama düşünce dünyasına zarar verir. **İnsancıl**, kültürel sorunları en baştan ele alıyor. yükleme mantığı dışında irdeliyor. çözümlüyor. hakikatı arıyor. Öbürlerine bakıyorum. köstebeğin gözü tartışılıyor.

Türkiye'de kendine kültür emekçisi diyenlerin Galileleri. Lavobiç. Einstein çizgisine girmeleri gerekiyor.

27 Mart Pazartesi

Saatler bir saat uzatıldı. Günler uzadı. Sevinmeliyim. Ama sevinmek mümkün değil... savaş var. Ordu, Kuzey Irak'ta ilerliyor. Hem Avrupa'da hem Türkiye'de kimi çevreler, bu durumu dünyanın durumundan koparıyor. Oysa ordunun Kuzey Irak'a girmesi, dünya

kapitalist sisteminin oluşturduğu bir bütünün parçası. Başta kapitalist ABD ile kapitalist Avrupa devletleri, savaş sömürü ilişkileriyle milyarlarca insanı sömürüyor. Sömürü durmasın. silah fabrikaları boş kalmayın diye çeşitli oyunlarla hakları birbirine düşürüyor. Bu bilinmeli. Norveç'in. Fransa'nın, Almanya'nın derdi kesinlikle insan hakları değil. Olamaz. Kapitalist Batı, insani açıdan bitmiştir. Yüzüne bakılacak tek bir kapitalist devlet yok. İnsanlık suçu işliyor hepsi.

Anadolu'da insani aydınlatmayı başlatması gereken bizler de kapitalist Batı'nın kumpasında çırpınıp duruyoruz. Faşist ideolojinin güdümlmesiyle milliyetçilik pekiştiriliyor. Türk Kürt, "Burası benim" "Hayır benim" kavgası başlatılıyor. Dağ yamaçlarında çiçek toplaması gereken insanlar, insan avına çıkıyor.

Savaşın en büyük kötülüğü, insanı, öbür insanı öldürmeye güdümlmesi. Bu güdümleme insanın bilincini bütün bütün dumura uğrattıyor. İnsan, güdümleme yüzünden doğruyu kesinlikle göremiyor.

Şimdi dünya. Türkiye böyle. Savaş koşulları oluşturup, halkları birbirine düşünen kapitalist Batı "İyi savaşın. sivillerin burnu kanamasın ha" diye insan hakları savunuculuğu oynuyor.

Günler uzadı... Sevinecektim. sevinemedim.

İnsan Gülümsüyor... İnsancıl Gülümsüyor

Adana Gülümsüyor

Adana'da İnsancıl Temsilciliği açılmıştır. İnsani kültürün ilerleyen bu güzel sürecinde çalışmak isteyen yolarkadaşlarımızın temsilcilerimiz

Hasan Hüseyin GÜNDÜZALP ile

Muhittin ÇOBAN'a

başvurmaları reca olunur.

İnsancıl Adana Temsilciliği

Piramit İşhanı Kat 1

Atilla Altıkat Köprüsü Yanı

Adana

İNSANCIL ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Mayıs Ayı Etkinlikleri

Tartışma

Kooperatifleşme Süreci

20 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

Söyleşi

Aydın DOĞAN

Emek Yayıncılığı ve Sanat

27 Mayıs Cumartesi Saat 14.00

İnsancıl Ankara Temsilciliği
Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18
Sıhhiye / ANKARA
Tel: 232 00 80

İNSANCIL OKURUNA... YOLARKADAŞLARIMIZA...

Aylar önce başlattığımız taksitle kitap satışı, yolarkadaşı okurlarımızın ciddi gayretiyle ilgi gördü. Bu ilgi sonucu **İnsancıl** mali bunalımı aştı. Bu nedenle taksitle kitap satışını durduruyoruz. Şimdi daha ileri bir noktaya ulaşmak için **İnsancıl** okurundan şunu istiyoruz. Yapılan araştırmaya göre 1 **İnsancıl**'ı 10 kişi okuyor. 1 **İnsancıl**'ı 5 kişinin okuması durumunda **İnsancıl**'ın hem etkinliği artacak... hem de öbür tasarımlarımızı gerçekleştirme olanağı doğacak... Şimdi bu amaç için kolları sıvamamız gerekiyor.

1 İNSANCIL'I 10 KİŞİ DEĞİL 5 KİŞİ OKUSUN.

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsana Gecikmeden / Berrin TAŞ (Tükendi)	50.000.-TL.
İnsanın Ayak Sesleri / Berrin TAŞ	50.000.-TL.
Seni Özledim / Ayten MUTLU (Tükendi)	50.000.-TL.
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / Zerrin Taşpınar ŞAHİN (Tükendi)	50.000.-TL.
Ekmek Arası Umut / İdris ATMACA (Tükendi)	50.000.-TL.
Pazar Resimleri / Ali Ersin GÜNÇE	50.000.-TL.
Bir Gün Konuşur Rüzgâr / Ali Ersin GÜNÇE (Tükendi)	50.000.-TL.
Cemreye Çağrı / Cemile ÇAKIR	50.000.-TL.
Dinlenen Cadı / Nihat ATEŞ	50.000.-TL.
Açık Gece / Ömer BİLGE	50.000.-TL.
Öbür Yanı da Ateş / Bozan YAMAN	50.000.-TL.
Gül Dikenini Öpünce / Arif MADANOĞLU	50.000.-TL.

Öykü Dizisi

Ara Balkon / Kezban ÖZBAY	50.000.-TL.
Uzaydan Gelen Kadın / Fatma KETHÜDAOĞLU	50.000.-TL.
İnsan Eli / D. Mehmet ŞEKEROĞLU	50.000.-TL.
Sengisemai Ölüm / Lütfiye AYDIN (Tükendi)	50.000.-TL.

Roman Dizisi

Proxima Centauri / Ömer BAYTAŞ	80.000.-TL.
Çağrısız Hayalim / Kaan ARSLANOĞLU	70.000.-TL.

Deneme Eleştirisi

Rüzgar / Cengiz GÜNDOĞDU (Tükendi)	60.000.-TL.
Ekmek / Cengiz GÜNDOĞDU (Tükendi)	60.000.-TL.
Denemenn Kıyılarında / Yusuf ÇOTUKSÖKEN	60.000.-TL.
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat / Afşar TİMUÇİN	60.000.-TL.
Yanılgımanın Gerçekliği / Kaan ARSLANOĞLU	100.000.-TL.
Eleştiri / Cengiz GÜNDOĞDU	100.000.-TL.
Şiir Gündemi / Sennur SEZER	75.000.-TL.

İnsancıl Dergisi: 1. Yıl Cildi (Tükendi)	500.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 2. Yıl Cildi	500.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 3. Yıl Cildi	500.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 4. Yıl Cildi	500.000.-TL.

Not: Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi **İnsancıl** adresine gönderilmeli.

İNSANCIL:

Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40/42 Kat: 5 34410 Çağaloğlu İSTANBUL
Tel: (0212) 511 79 94-513 93 99

İnsancıl Ankara Temsilciliği
İnsancıl Antakya Temsilciliği
İnsancıl Ege Temsilciliği

Tel: (0312) 232 00 80
Tel: (0326) 213 88 39
Tel: (0232) 368 02 64